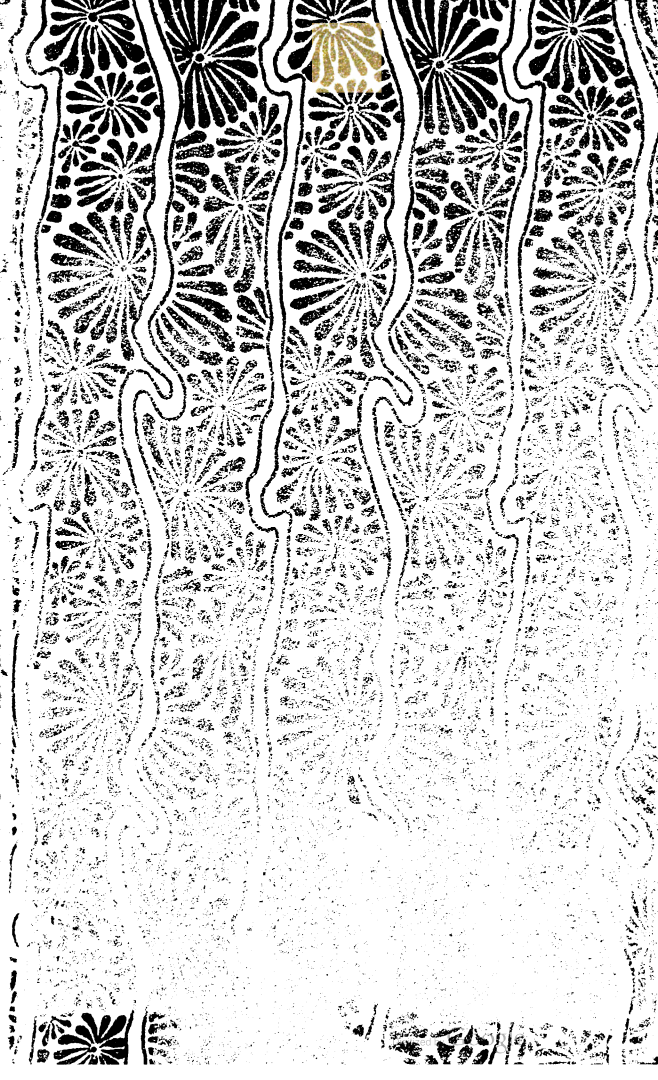

HARVARD COLLEGE LIBRARY
VE RI TAS
ICELANDIC COLLECTION
FORMED BY KRISTJÁN KRISTJÁNSSON

DACTYLISMUS ECCLESIASTICUS,

edur

Fingra-Rím,

vidvíkjandi

Kirkju-Arsins Tímum.

Hvørt, ad afdregnum þeim rómversku tøtrum gamla stíls, hefir sæmiligan íslendskan búning fengid, lagadan eptir tímatali hinu nýa.

Fylgir og med

ný adferd

ad finna

íslendsk Misseraskipti.

(Óbreytt eptir útgáfunni frá 1739.)

Kaupmannahøfn.

Utgefid af P. Jónssyni; prentad hjá S. L. Møller.

1838.

Þegar

Veledla, Velæruverdugur og Hálærdur

Biskup yfir Skálholts Stifti

M. Jón Arnason

lèt þá ágætu fríkonst Fingra-Rímid

á þryck útgánga

var eptirskrifad í undirgefni tilsett

af

E. J. S.

Fornaldar (fyrn held eg)

fleins runnar eins kunnu

kænt þreyta ment mæta,

(margt svinnir þarft vinna):

um fjall hauka fullvakrir

fundu tíd og stund lýdir;

tídt klókir traudt skeika

tíma'- á hnúum -rím búa.

Konst dýra finnst farin,
    flýr sómans hýr blómi,
listþarfir ljóst hverfa,
    lagillir hag spilla;
án bókar sjón sækir
    sannbliudast mannkinda;
brá syrgir mýmargra
    mein téda, kvein' mædur.

Sút réni, sit vinur!
    sjá vitsku þá Biskup
Meistari víst voru
    vís Jón á Is-fróni
hér býdur hýr þjódu;
    hann lista mann fyrsti
á þryck ledi þeck frædi;
    þraut leid svo hlaut greidast.

Artími hvør heima
    hægt stendur, þægt kendi;
nýr máni nær skini,
    ná fridum hátidum;

2 K

þar vísðar meir mesður
má hinna þá finna;
búskap ei hjá hleypir,
hans gættu lands hættir.

Um drengir fimm fingur
fá nett ad sjá þetta,
snildbetri enn øld ytra,
í svip er því gripid.
Sæl hringa sól únga,
sett á lidi rétt midar
rím; ordin sim furdu,
frú vísa sú prísast.

Stord Jsa styrd, blásin,
stá medan má fredin
bør-fyrda hver hardur
og hlack tvinna frock minnist
þeck blída þøck greida,
þá stund er fá mundu,
þeim rédi rím bjóda:
rádsvinnur nád finni!

In
Dactylismum Ecclesiasticum
Viri
Summe venerandi et Doctissimi,
Dn. Mag. JONÆ ARNÆI,
Diœceseos Schalholtinæ Episcopi
vigilantissimi,

Incultos hosce Musarum fœtus
observantiæ ergo apposuit
J. A.

Tempori dignum statuas honorem,
Singulos soles numeres, oportet,
Hosce distinguas operiqve certo
sedulus omnes.

Hora nam præsens bene collocata
Non modo hanc vitæ seriem caducæ
Ordinat pulcre, sed et in perenne
proderit ævum.

Cura nos princeps jubet, ut sacratis
Temporis partes studiis dicemus;
Muneris qvod fit reliqvum suoqve
Tempore agatur.

Qvanta curavit pius hos in usus
Publice scriptis tibi, Gens nivosos
Qvæ colis tractus, tuus, ecce, Præsul
Dignus honore!

Grata age assurgas meritis Verendi
Præsulis, qvin et pietate summâ
Accipe hæc, JONAS tibi qvæ MAGISTER
Arte ministrat.

Sudor illius dedit, ecce! luci
Scripta, qvæ monstrant aditus Olympi,
Dein qvibus ludus viget, atqve doctæ,
Palladis artes:

Huncce postremo tibi Dactylismum
Sistit, ut longum penetrale pandat
Temporis, pacto faciliqve possis
Limen inire.

Cernis hunc calles aperire Phœbi,
Cernis hunc palmis numerum dierum
Prodocere omnem, variosqve motus
Oraqve Phæbes.

Hinc suo cuivis operi admovere
Seculo palmas bene discis. AUCTOR
Floreat longum, subeatqve tecta
Serus Olympi.

Lectori Salutem.

Þad er gamalt mál vor á medal hér í landi:
Blindur er bóklaus madur.
Fyrir mann bóklausan meinast í þessum ordskvid sá, er eckert skynbragd hefir á letri edur bókstøfum; hinn og líka, er lesa kann ad vísu, en getur valla nockud af sínu eigin brjósti framfært ødrum til nytsemdar, hlýtur því jafnan af bókinni ad hánga, og má hennar ecki, heldurenn Icarus vængjanna, án vera, skuli hann þad nockud tala og kenna, sem mønnum sé til uppbyggíngar. Bádir þessir mega makliga blindir kallast: sá eini þess vegna, ad hann veit ecki, framar enn sjónlaus madur, ad gjøra grein á því, sem á bókum er teiknad; hinn þar fyrir, ad hans hugskots augu eru, ad segja, blind utan bókar, í þeim mál-

um sem mikid um vardar, og kann aungvu, nema fyrir útvortis medøl, í uppfrædíngar eyrindum til vegar ad koma; er svo deginum ljósara, ad ádur framfært spakmæli er fullt sanninda, og á vissum røkum byggt. En þar hjá er þess ad gæta, at líka sem flest eru fornmælin sønn, svo hefir og hvør ein regla optast sitt fortak og Exception; kemur þad og einnin fram á þessu máltæki, sem nú var undir kvørn tekid, ef vér rennum auga til þeirra manna, sem hafa þá ypparligu konst Dactylismum vel numid; því í brúkun og kenslu þeirrar mentar þarf þeim eckert ad skjátla, og ecki þurfa þeir neinum brest undirorpnir ad vera, þótt ecki sé bókin vid høndina, eda geti lítid eda ecki neitt lesid í þeim frædum, sem fyrir sjónir koma, ef þeir ad eins vita ad þeckja einn staf frá ødrum, og eina tølu frá annari, mótlíka og sitt eigid búmerki frá annara signeta myndum.

Þeirra eigin brjóst og fíngur, sem þeir bera jafnan med sér, og kunna ecki heldurenn sjálfum sér ad gleyma, er þeim altíd fullskír Cynosura edur leidarvísir, til ad útreikna á

hverri stundu þeir vilja, nóttu edur degi, myrkri edur ljósi, hvar sem þeir eru staddir, kirkju-ársins tídir, lángtum snarara enn hinn ferd-ugasti reikníngsmeistari, og þad med svo mik-illi art og snidugleika, ad sá mætti undra sig þar yfir sem ecki hefdi listina ádur numid.

Þad er ángur ad vita ad fíngrarímskonstin er mestan part útdaud hér á landi, sem þó var í mínu úngdæmi almenniliga ydk-ud og um hønd høfd: margir ólærdir menn og kvinnur gátu í einum svip útreiknad á fíngrunum bædi túngl-kveikíngar og hátída-komur; geck þó svoddan lærdómur hjá upp-vaxandi fólki ecki af fyrir utan stóran ord-ugleika, því øll subsidia, allar reglur, øll vers og samhendur sem konstin útheimti, voru kend og numin í rómversku máli, eins af þeim sem ecki skildu eitt ord í Latínu. Messudagana fundu þeir, med þeim styrdu og bøguligu mánada-vísum: Cisio, Janus, Epi, etc.; Túnglkomurnar med þessum sam-andregnu tølu-ordum: Ternus, Uden, Nod, Octo, Sed, Qvinqve, Tred, Ambo, De-cem, Doc, Septem, Qvind, Qvater, Dud,

Jota, Novem, Sept., VI. Qvard. Item adkvædunum:

Syl, le, in, ni, qve, num, jo, ja,
Bart, Ma, Din qvoqve li, de.

hvør, teiknud med stærri støfum, stódu í sérhvørs mánadar vísu, til ad minna á hvar byrja skyldi ad telja til túngls útsprúngu í þeim sem eptir kom, (úr hverri forveldni jeg hefi gjørt sléttan og greidan veg).

Túngløld og Sólarøld meina eg þeir hafi fundid einasta fyrir gløggva adgjætni þeirra 19 og 28 ára, sem þeir vissu ad hvør Cyclus fyrir sig hafdi inni ad halda; svo þegar sá hríngur var kominn á enda, hafa þeir byrjad øldina aptur ad nýu; því sú adferd, ad finna ár túnglaldar og sólaraldar med tøblum og reikníngs-list, ætla eg ecki hafi verid hér í brúki fyrst framan af, og lengi frameptir øldunum, heldur komist inn smámsaman, eptir því sem Scientia Literarum aukist hefir med undirgángi páfadómsins og frekari brúkun prentverksins í tíd Gudbrands biskups, því hann hefir fyrstur hjá oss látid bók-rímid á prent útgánga.

Upphafs-stafi hvers mánaðar hafa þeir fundið með eftirfylgjandi versum:

Jan petit A. D Fe, Mar, Ap G. Ma B.
Jun dat E. Jul G.
Aug G. Sept F. Oct A. No D capit, Eque
December.

og svoddan ýmislig vers og latínskar vísur hafa þeir hér á landi, sem annarstaðar í kristindóminum, brúkað, til að minna á eitt og annað kirkju-árs reikningnum viðvíkjandi, hvörjar Prófessor Qvensel, í sínum Computo Cyclico-Ecclesiastico, og meðfylgjandi rómversku Calendario, ásamt mörgum öðrum fleirum nafnfrægum rím-meisturum, víða allegerar. Sunnudags bókstafinn hafa þeir til forna, í sínum Computo Digitali, uppgötvað með þessu alkunna versi: Grandia Frendet Eqvus etc. En fyrir þá grein, að þess brúkun var mjög aðgætsluverð og villusöm, hafa þeir útvegað sér eina aðra barbariska þulu, (hvar eða hvaðan, má Oedipus geta uppá) sem sýnir gjörla bæði hlaupár og almenn ár með sínum sunnudags bókstöfum, svo ei þarf um að villast, út alla sólaröld

hina gømlu, svo hljódandi: (Sit honor auribus.)

Glos } Esse, Dei, Cluens.
Flos }

Babb } Genti, Furenti, Et.
Abb }

Dausa } Bedmon, Atri, Genus.
Causa }

Fexemi } Dium, Cue, Belue.
Exemi }

Adius } Furet, Et, Discordia.
Gladius }

Cella } Ast, Geri, Fert.
Bella }

Emina } Cliffium, Bellantibus, Astans.
Domina }

Eptir anleidíngu þessarar andøgnligu Sartaginis hef eg stiptad eitt annad medal, skiljanligra og minninu hagkvæmara, til ad finna sunnudags bókstaf árlega, sem eru 7 stef, med eins mørgum samhendum echoicis, er snúast í kríng med hværri 28 ára øldu, og meiga brúkast, ad hennar ári fundnu, in perpetuum.

Med svoddan hætti, sem híngad til hefir

týnt verid, gátu formenn vorir fundid túngl-komur, hátídir, messudaga og annad fleira utanbókar, einasta á fíngrum sínum, og þad geck þeim svo fljótt og greidurglega, á medan gamli stíll var í brúki, ad einn forfarinn reikn-íngs-meistari, sem altíd má brúka útvortis medøl til ad framfylgja sinni konst, skal því valla trúad geta, á medan hann gefur ecki gaum ad þeirri Methodo sem jeg brúka í mínum íslendska Dactylismo. En sem sá nýi stíll var af Kóngl. Majst. svo vel hér sem annarstadar í Hans Majsts. ríkjum og løndum uppá bodinn, Ao. 1700, féll løndum vorum allur ketill í eld, svo færstir hafa sídan getad á fíngrunum uppfundid Neomenias og hátída komurnar. Messudagana kunna margir enn þá ad uppfinna, eptir þeim íslendsku vísum, sem þar til hafa í stadin fyrir þær latínsku, hvørra ádur er getid, gjørdar verid.

Jeg sagdi fyrir skømmu, ad þar væri yfir ad klaga, ad íslendskir hefdu mikinn part tap-ad sinni fíngra-ríms konst, sídan nýi stíll kom inní landid, því þeirra gømlu reglur vildu slá

þeim þá mikid feil; en þad má þó sýnast meir til ords takandi, ad þeir hálærdu Chronologiæ Professores vid Academíin í framandi løndum sýnast hafa lagt þessa Speciem suæ Professionis, Dactylismum, fyrir ódal, í þeim greinum, sem mest umvardar, til dæmis: ad finna túngls útsprúngur og hátída-komur á hverju ári; því aungvir af þeim sem jeg séd hefi, sýna adferdina, hvørnin menn skulu bera sig ad, í þessum tveimur fíngra-rímsins póstum, sem eru þó annars kjarninn úr øllum Computo Ecclesiastico, heldur tradera ad eins eitt og annad sem þénar þessum høfud-styckjum til undirbúníngs, svo sem er, ad finna Pacta, túngl-øld, sólar-øld, hlaup-ár, sunnu-dags bókstáf, Dies exemptiles, og annad þvíumlíkt.

Til sanninda hér um skrifar Schottus, (sem annars hefir, þad eg veit, gjørt mest ad verkum í því ad sýna, med uppdregnum høndum, modum computandi per digitos, kirkju-ársins tíma), þegar hann er kominn ád høfudstyckinu, ad finna páska, á þennan hátt:

Tribus, inqvit, modis Pascha, cum festis dependentibus, inveniri potest: Primo ex Calendario. Secundo per Tabulam. Tertio per digitorum Articulos.

Duos primos tantum tradam, omisso Tertio, qvoniam intricatissimus est, et innumeris pæne cautelis et limitationibus indiget. Hæc Gaspar Schottus.

En ad finna Novilunia med sömu konst, þarum sést ecki hjá hönum púnktur eda prik.

Svo hafa og hinir adrir: Clavius, Gulden, Schönbornius, Qvenstedt, og ennþá fleiri, sem mér hafa fyrir augu komid, gengid þegjandi fram hjá þessum lærdómi: ad finna túngl-komur og Festa Mobilia á fíngrunum, hvaraf jeg innbyrla mér, ad Computus Digitalis í þeim pöstum muni hjá þeim hálærdu vera undir lok lidinn; því ecki kann eg ad láta mér þad til hugar koma, ad vorir formenn hér á landi, hafi fundid uppá þessa fríkonst, vidvíkjandi tveimur þeim helstu, er eg strax um gat, fíngra-rímsins gagnsemdum, einkum þar Gaspar Schottus Org. Mathem. pag. m. 354 gefur til ad kynna, ad Pom-

peius Limpius hafi skrifad fjórar faillilegar bækur um Dactylismum; og sá gamli Computus Ecclesiasticus, sem vér høfum á Íslendsku, ad nafni Blanda, í rit-færdur, eptir því sem sannast ráda má, eptir 1300, hérum á midri fjórtándu øld, edur nockru fídar, getur ecki neitt um þá adferd, ad finna ársins tídir á fíngrunum. En hvernin sem þessu er varid, þá er þó téd Methodus mikid hagkvæm, styttri og greidari enn hinar adrar sem almennilega eru í brúki.

Rím-tøblur, sem Computistæ eru vanir ad præsentera vulgo, eru næsta audveldar ad gánga eptir; en þeir henta þeim helst til, sem ecki kunna ad synda nema med kork, edur cortice. Aulœdus sit, qvi Citharœdus esse neqvit. Þad reiknast ecki neitt manndóms stycki ad verda altíd ad fækja vitid í vasann þegar hófa skal, því þá finnur. þad stad, sem menn plaga ad segja: Totum in sacco, nihil in corde. Hér þvert á mót er sú venja losleg, er flestir rím-meistarar brúka, ad uppgøtva helgar og rúm-helgar tídir med reiknings list, en þad er ecki øllum gefid

ad gánga í hennar ljósi, nec omnes possunt olere ungventa exotica.

Færstir af fólki voru kunna ad höndla med Arithmeticam, en þurfa þó ecki sídur enn adrir kristnir menn ad vita af helgum tídum; eins lika túnglaskiptum, sökum ýmislegra sýslana í þeirra búskapar háttum; og þó þeir hefdu nú artem calculandi allir vel numid, þá væri hún þeim ecki hentugri enn þeirra eigin fíngur, nema sídur sé, því lángt gengur Dactylismus yfir adra uppfundna vegi til ad þeckja nidurradan kyrkju-ársins í tíma, daga, vikur og mánudi, item hræranlegar og óhræranlegar hátídir, Guds börnum til góda, svo þau kunni, á hentugum stad og tíma, hans dýrkun og þjónustu skickanlega ad rækja: bædi er fíngra-listin létfari ad nema, greidir verkid fljótara, og er fleirum communicabilis, enn Arithmetica, sem útheimtir altíd nockur Utensilia, er þar med opt lángsöm, torveld, og kann ecki utan fáum, vegna vandhæfis, ad meddeilast. Og ad lesarinn megi sanna þetta satt ad vera, sem eg framber, vísa eg hönum til seinna parts þessa Dactylismi,

sem höndlar um íslendsk misséra-skipti, því þar hefi eg sýnt adferdina ad finna þau árlega med tvennu móti: fyrst arithmetice og sídan currendo per articulos; ecki þad eg meini, ad almúginn hér á landi kunni ad uppfinna tídirnar med svoddan móti, heldur ad lesarinn komist ad raun þar um, ad sá vegur er lángtum beinari og sléttari til ad ná markinu, sem eg set Publico fyrir sjónir, en sá, er útheimtir mörg arithmetisk heilabrot, sem ecki eru heiglum hent; þad sær hann og svo vel skilid, þegar hann ber saman mína Præscription, ad finna Intervallum hid minna og stærra, vid þá sem þeir Catholísku og Prófessór Quensel hafa mönnum eptirlátid. Jeg vil ecki tala um mismun þeirra bodorda sem gefast á bádar sídur til ad finna túnglkomur og hátídir.

Ecki heldur útheimtir mín Methodus svo mikinn Apparatum edur Cumulum Observationum sem bók-rímin almennilega, en nær þó aungvu sídur höfninni sem hvörutveggju keppast til.

Í Pakta-reikníngnum þarftu ecki, minn vin, hér ad mæda þig, jafnvel þó Cyllinitats

reglurnar séu á hönum grundvallaðar; því eptir þeim Præceptis, sem veledla og hálærður Petrus Horrebow, Mathematum Superiorum í þeim konúnglega Resídentsstað Kaupmannahöfn Professor Celeberrimus, hefir gefið í sínum Computo Ecclesiastico, að finna túngls útsprúngur með Epactis í hverjum mánuði, hefi eg gengið í þessum mínum Dactylismo.

Ekki heldur þarftu að útreikna hér Dies exemptiles, ekki Terminum Paschalem, ekki að bera kolva fyrir Bissextis, sem rugla almennu árin, ekki að grufla upp Sunnudags bókstaf gamla stíls, til að fá þann nýa í ljós leiddan, eins og Jesúítarnir Schottus og hans bræður fyrirskrifa, því allt hvað Sunnudags bókstafsins fundi viðvíkur, svo vel á hlaupári sem á almennu ári, það hefir þú innra í þínu brjósti, þegar þú ert búinn að læra þau skef, með fimm samhendum, er þar til þéna, og kannt því í einum svip hann að þekkja, með tilstyrk fíngra þinna; og þetta Artificium explicandi literam Dominicalem árlega út snöggu bragði, kann að vara svo lengi sem

heimurinn stendur, en tunglkomur og hátídir ecki leingur enn út þetta og eptirkomandi Seculum, allt til þess Datum skrifast 1900, ef Gud vill svo vera láta, úr því kann enginn ad rétta sig eptir þeim Aureo Numero, sem stendur í rímstocknum. En fingra-rímid siálft má þó brúkast leingur med einum athuga, hvar Túngls-termínid skal fyrst á fingra-lidunum nidur setiast, og jafnvel um þriú næstu Secula eptir 1900.

En menn kunna ecki nærri ad geta, hvernin þeir mektugu pótentatar, sem þann tíma verda undir Guds forsjón í Kristindóminum ríkjandi, munu, fyrir tilvísan sinna hávísu stjörnu-meistara, Páska-reikníngunum þá niðurskicka, med því Epactarum æqvatio þeirra Catholisku er svo vída hiá Protestantibus illa rænd.

Jeg flýti mér frá þessum leyndarmálum, sem mér eru ofhá, til þess er eg vildi þér, minn gunstigi lesari! gefa til kynna, med hverjum hætti þú skulir bera þig ad, at læra Dactylismum uppá þína 10 fingur, svo hans brúkun verdi þér altøm, líka sem annad handverk.

Þú skalt lesa rímid fyrst ígegnum med

gætni, einusinni edur tvisvar, svo þú fáir í huga þínum fest nockurs-konar Ideam, edur afrisöning þess, sem í því er helst merkjandi; sídan skalt þú reyna til, ad finna Gyllinitalid, og þad fyrir styrk þeirrar uppdregnu handar Cap. II. Art. I. á medan þú er óvanur vid, og bera þig ad festa vel í minni, hvar tölurnar, svo vel þær minni sem hinar stærri, hafa sín sæti hver fyrir sig, á hvad Series Digitorum et Articulorum kann audveldlega þig ad minna. Þegar þetta er nú ordid þér altamt, skalt þú leggja frá þér þá uppdregnu hönd, og finna svo Gyllinitalid utanbókar, af þinni eigin hendi og brjósti, svo þá hjálpast ad þetta þrent: skilníngurinn, minnid og höndin, í því ad hitta túnglöldina, fyrst á nærverandi Seculo, og sídan þeim sem eptir komas; og skaltú brúka sömu adferd, sem börn, þegar þau eru ad læra Lectiu sína: þau lesa þad í huganum, sem minnid grípur, og líta svo jafnódum á bókina, til ad vita hvört þau hafa rétt munad. Eins skaltu prófa sjálfs þíns minni og nám med skodun handarinnar, hvört þú hafir Gyllinitalid rétt fundid á því

og því ári, og ef ecki, þá leidréttir höndin þad, því þad skalt þú vita, ad ecki er sú uppmálada hönd þessvegna tilsett, ad þú skulir alla æfi þurfa hennar naudsynlega vid, heldur ad hún vísi þér einasta veginn á medan þú ert ad læra, og þú verdir sjálfsfær þar eptir.

Þad sem eg hefi sagt um þessa hönd, ad finna Aureum Numerum, þad sama á ad skiljast um þær sem eptirkoma; svo og allt hvad í þessu rími er skrifad og uppteiknad, ad þad á ecki ad brúkast nema á medan konstin er lærd, sem kallast Fingra-Rím, fyrir þá grein, ad hún á ad hafast um hönd utanbókar med fíngranna tilstyrk.

Þegar þú ert nú ordinn peritus í því ad finna Gyllinitalid án lángrar umþeinkingar, skalt þú gefa þig til ad læra Gyllinitals-ordin fyrir utan reiprennandi, og þar eptir ad telja á fíngrunum til Túngls-útsprúnguinnar, eptir þeirri undirvísun, sem þar um er gjörd í lesríminu Cap. II. Art. 2, 3, 4, og ecki gánga vidar áfram, fyrrenn sú Lectia er vel numin, og þú hefir æft sjálfan þig med adskiljanlegum eptirdæmum bædi á þessu og eptirkomandi Se-

culo, og altíd hafa rímstockinn (hvar Gillini-talid stendur skrifad í sérhvørjum mánudi) fyrir mælisnúru, svo þú kunnir af því ad vita hvørt túngls kvèikíngin sé rétt fundin, hvør ad kemst lángtum nær almanøkunum enn sú sem Pactarnir tilvísa í því litla bók-rími, er eg gjørdi nockrum árum eptir þad nýi stíll kom inní landid, og þryckt var á Hólum 1707.

En ecki máttu láta þèr þad mislíka, (svo sem mørgum af løndum vorum hefir híngad til verid hætt vid) þó stundum finnast megi ad dags munur verdi á millum almanakanna og Dactylismi; því fíngra-rímid er innréttad eptir midhlaupi sólar og túngls, en Prognostica Annorum eptir því rétta hlaupi, og þad med Calculo exqvisitissimo, edur smákvæmasta reikníngi uppá stundir og minútur; og er þad hér vel merkjandi, þótt þeir hávísu stjørnu-meistarar brúki svo subtil reikníng, samt hitta missgaungur sólar og túngls hjá þeim ecki altíd uppá sama tímans púnkt, á hvørjum 19 ára fresti, heldur munar þad stundum um heilan dag, og jafnvel meira, hvarum þau almanøk vitni bera sem eg í høndum hefi. Nú líka

sem enginn skyldi þenkja, ad stjørnu-meistarar fari villt, þó þessi verdi mismunur Neómeniarum uppá tíman á vissum árum túnglaldar; svo er þad ecki heldur ad kenna misreikníngi, þótt ecki beri ríminu alltíd saman vid almanøkin. Sjálfir stjørnu-meistararnir gjøra og svo Calendaria, hvørjum ecki kemur heldur saman vid þeirra eigin Prognostica; eru þó hvørutveggju keiprétt. Og svo ad þú, minn vin! fáir heldur skilid hvar af svoddan orsakast, þá er þad grundvøllur málsins, ad sólarhríngsins midpúnktur er ecki hinn sami og dýrahríngsins, edur jardarinnar, heldur eru þeir lángt nockud hvør frá ødrum, á línu þeirri sem liggur frá sudri til nordurs; svo ef séd yrdi til sólarinnar frá midpúnkti hennar hríngs og undir eins frá jardarinnar midpúnkti, þá bæri hana ei vid himin í sama stad frá bádum þessum midpúnktum, heldur sýndist hún frá jardarinnar midpúnkti, sem er sunnar, ad vera komin lengra edur skemra áfram, heldur enn ef einhvør liti hana frá midpúnkti þess hríngs, sem hún sjálf gjørir. Nú þegar hlaup sólar og túngls er komid á þann veg, ad

þeirra midpúnktar standast á vid dýrahríngsins midpúnkt, þá verdur kveiking edur fylling túnglsins, hjá þeim sem búa á jardar-hnettinum, í sínu rétta standi. Og þetta er það vandaverk, sem almanaks-meistarinn hefir á hendi, ad útreikna þann tímans púnkt, tvisvarsinnum í hvørjum mánudi, á hvørjum svoddan skedur. En sá sem rímid stiptar, lætur sér nægja ad sýna það augnablik, á hvørjum midpúnktar sólar og túngls standast á ad eins, þótt jardarinnar midpúnktur verdi ecki í sømu línu, og þá reiknast kveiking og fylling túnglsins; og svo rétt, í tilliti til þess sem kynni ad vera staddur í sólar-hríngsins midpúnkt, og midádi þadan bædi þessi stórljós vid himinsins festíngu. Héraf er audsært, ad ecki kemur það til af villu edur misreikníngi fyrir þeim sem rímin gjøra, þótt ei beri þeim altíd saman vid almanøkin, þar sitt augnamid hafa hvørir: sá eini siktar uppá þann gáng sólar og túngls, sem altíd er jafn vid sig; en hinn annar uppá þann ójafna, hvør stundum er hradari enn stundum, eptir því sem vegur þessara

tveggja pláneta liggur annadhvørt um nordur- edur sudur-bauganá.

Þegar þú, minn vin! ert nú ordinn alvanur í því ad finna Gyllinitalid utanbókar, og kannt í snøggvu bragdi, med þínum fíngrareikníngi, ad segja á hvørjum degi nýid kveikist í sérhvørjum mánudi, út allan Cyclum Lunarem, þá skaltu taka þér fyrir hendur ad uppleita þá 28 ára øld nýa stíls, sem eg hefi, qvoad Terminum a qvo et ad qvem, inventerad; og er þad hægt ad gjøra, nær madur leggur 1 árlega vid fyrstu Tetracosieteridis Centuriam, 5 vid adra, 9 vid þridju, og 13 vid hina fjórdu, kastar sídan í burt 28 svo opt sem verdur; þad sem afgengur er vetur sólar-aldar.

Sídan er mjøg audvelðt ad finna Sunnudags-bókstafinn: ecki med þeim hætti, sem nockurn tíma hefir af Calendariographis ádur brúkadur verid, heldur nýu Artificio, svo medfærilegu, ad jafnvel einn leikmadur, sem ei er mjøg svo obesæ naris, kann vel med þad til rétta ad komast; og hafa vorir formenn hér í landi, med sinni dextra Sinisteritate, edur

snidugum umboguþætti, anleiding þar til gefid, svo sem ádur er áminnst.

Jeg þykist sjá af Scriptis þeirra Kathólisku, ad þeim veitir ecki sem hægast ad sýna orbi literato greidan veg til ad finna Sunnudags-bókstaf nýa stíls, nema med Subtilitatibus Arithmeticis, af hvørjum flestir bændur hafa litid ad segja. Per Tabulas, handa præcordiis albis, er þad létt ad gjøra, hvørjar laudatus Qvensel býdur ogsvo fram, med ødrum fleirum, jafnvel þó þær hinar sømu hans nái ecki fram lengra enn nærverandi hundrad ára øld. En, gefum þetta eptir, menn vita ecki hvad lengi þarf á ad halda; hitt undrar mig stórum, ad þessir hálærdu menn láta ecki 28 ára øldina í tøblum sínum altíd hafa sømu Sunnudags-bókstafi á einu Seculo eptir annad, eins og var í gamla stíl; virdist mér, ad svoddan gjøri fáfródum ecki allítin trufala, nær þeir skulu, exercitii gratia, leitast vid, in Annis remotis, ad finna hræranlegar hátídir. Þessvegna hef eg viljad kosta kapps um, ad þeirrar mædu skyldir þú, minn gúnstugi lesari! mega án vera, ad þurfa

ad leita ad nýum Dominicalibus med nýrri Centuria, jafnvel þó umbreyting þeirra verdi á aldamótunum. Hentugra þótti mér, ad láta sólar-øldina þar skerdast, bædi í útgaungu og inngaungu, svo ad ein og hin sama regla brúkast mætti til ad finna Sunnudags-bókstafinn um aldur og æfi; því þetta er sú helsta gagnsemd Cycli Solaris, ad hann kennir ad finna á hvørju ári Literam Dominicalem, og rídur þar fyrir ecki stórt á því, hvar hann byrjast, edur endar; þeir Katholisku gefa sig og lítid þar um.

Hvad tøblunum vidvíkur, þá geta þær ecki altíd verid vid høndina, þegar á þarf ad halda, eru og einnin mel og forrotnan undirorpnar; verdur þér konstin þá meir til kinnrođa enn vindíngar, nær þú, adspurdur um tídir ársins, getur aungvu svarad Tabularum inops. Nú med því þetta er hid vandasta í øllum Dactylismo, ad finna Sunnudags-bókstafinn af sólar-øldinni, á sérhvørju því ári sem er lángt í burtu, þá skyldir þú, gunstugi minn! æfa þig vel í þessum pósti, ádur enn þú fer ad rádast á høfudstyckid sjálft; nefnilega

ad finna páska, med ødrum hræranlegum há-tídum; en þad verk hefi eg facikiterad med 7 strophis edur stefjum, og eins mørgum Eurythmis gemellis í upphafi hvørrar fyrir, sig; hlýtur þú ad læra þessi stef ad ungves, og nær þú hefir þad gjørt, kann þér ecki ad slá feil um Sunnudags-bókstafinn, med því fimm ord í sérhvørri stropha sýna med sínum literis initialibus þá fimm Dominicales, sem hvør Tetraeteris, ein eptir adra, útheimtir, og þad in perpetuum, svo sem sjá má í þeirri 400 ára tøblu sem stendur bak vid Dactylismum, ecki til þess, ad sá sem hefir fengid nockra Dispositioni eda nasavit af Fíngra-Ríminu skuli í henni altíd skygnast eptir tímum ársins, því þá væri hún ecki annad enn efni til lat-mensku og hyrduleysis, og mætti eg þá fyrir hennar smídi ydran taka; heldur er hún ein-asta í þeirri meiníngu fyrirsett, ad einn vid-vaníngur hafi hana svo sem fyrir normam edur reglu ad prófa sjálfan sig, á medan hann er ad læra, svo hann viti hvørt hann hefir borid sig rétt ad eda ecki; vantar því ecki ann-ad í þessu námi, enn ydkunina, á medan lær-

dómsliminn yfirstendur, svo þú in computatione articulorum verdir forfarinn, nám

Solus et Artifices qvi facit, usus erit;

og þá loksins máttu bjóda á hólm hvørjum þeim Logista, sem til vill verda, jafnvel peritissimo, ad hann reyni vid þig frækleik sinn í því ad finna túnglkomur og páska, eins vel á árum þeim sem eru remotiores, allt þar til Seculum decimum nonum er endad; jeg vil gefa þér hønd þar uppá, ad fyrr enn hann er búinn ad taka til pappírinn, blekid og pennann, hvørra verkfæra hann má ecki án vera, ef mentin skal gylda, þá kanntu ad segja hønum, útaf þínu eigin brjósti og skodun handar þinnar, hvør dagur mánadar þad sé, sem eptir er spurt; en takist þér midur enn eg strax umgat, þá er þad ad kenna þinni eigin forsómun, hvar med þú gjørir listinni óvirdíng, ad þú kannt ecki þad med henni ad framkvæma, sem hún er annars til hæfileg.

Þegar þú hefir nú Dactylismum um nockurn tíma ydkad, kantu vel ad muna hvørjum lid sérhvørt Gyllinital heyrir til, og fellur þá verkid enn léttara, því þá þarftu ecki framar

ad tefja þig med tølu sídanna; svo er það og svo Compendium Operationis, ad þú festir hér í minni, ad Aprilis í hátída-reikninginum byrjast altíd á topp midfingurs, en í missira-talinu á efsta lid vísifingurs.

Þegar messurnar skal finna eptir vísunum, þá skal byrja talid á þeim lid vísifingurs, hvørjum fyrsti dagur mánadar þess sem messuna í sér hefir, er tileinkadur.

Þetta Fingra-Rím hef eg ad sønnu samantekid handa almúga fólki hér í landi; en það er og svo þar fyrir utan þess verdi, præfiscine dixerim, ad stærri mønnum mætti þykja nytsemd í það ad kunna; ekki ólíkt og þegar Athanasius Kyrcherus og Gaspar Schottus tilætludu fordum, ad edalbornir fursta og greifa synir skyldu nema sinn Computum Ecclesiasticum, edur kirkjuárs-reikning. Vale.

Skálholti þ. 29 ágúst 1738.

Jón Arnason.

Digitized by Google

Nota. Eptirfylgjandi Hemerologium edur Daga-Registur á ecki med réttu heima hjá Fingra-Rími, heldur Bók-Rími, en er hér sett einasta til þess, ad sá sem er ad læra Dactylismum

JANUARIUS, Midsvetrar mánudur,

1	A.	IX.	Ar	
2	B.		nýtt	
3	C.	XVII.	bóf	
4	D.	VI.	Ja-	
5	E.		nus.	
6	F.	XIV.	Byrt-	Prettándi
7	G.	III.	ist	Knútur
8	A.		brátt	
9	B.	XI.	barn,	
10	C.		sem	
11	D.	XIX.	tign-	
12	E.	VIII.	á	
13	F.		heidn-	Geisladagur
14	G.	XVI.	ir	
15	A.	V.	hátt,	
16	B.		med	

kunni ad hafa þad svo sem fyrir réttar-snúru, vid hverja hann á ad bera sínar Operationes þegar hann er ad finna messurnar og Gyllini-talid á fingrunum.

hefir daga XXXI, túngl 30 nátta.

17	C.	XIII.	An-	Antonius	
18	D.	II.	TO		Fjórt,
19	E.		ni-		Þridj-
20	F.	X.	us		i,
21	G.		A-	Agnes Mey	Ell-
22	A.	XVIII.	gnes	Vincentius	eft,
23	B.	VII.	géck,		Nít,
24	C.		en		Att-
25	D.	XV.	Pá-	Páls Messa	a,
26	E.	IV.	lus		Sext,
27	F.		Sjón		Fimt-
28	G.	XII.	af		i,
29	A.	I.	GUD-		Þrett,
30	B.		i	Bóthildur Drottning.	Ann-
31	C.	IX.	féck.		ar,

FEBRUARIUS, Føstugángs mánudur,

1	D.		Dýr		Tí-
2	E.	XVII.	Ma-	Kyndil-Messa	und,
3	F.	VI.	rí-		At,
4	G.		a	Vertíd hefst	Sjø-
5	A.	XIV.	hreins-	Agata	und,
6	B.	III.	ast	Dorothea	Fimt,
7	C.		hér,		Fjórd-
8	D.	XI.	hún		i,
9	E.		gat		Tólf,
10	F.	XIX.	Jé-	Scholastica	Fyrst-
11	G.	VIII.	sum		a,
12	A.		lít-		Ní-
13	B.	XVI.	an		u,
14	C.	V.	fér,	Valentius	Sept,

hefir daga XXVIII, túngl 29 nátta.

15	D.		prýd=		Sjött=
16	E.	XIII.	ir		i.
17	F.	II.	stól		
18	G.		og	Mart. Lut. D.	
19	A.	X.	plant=		
20	B.		ar		
21	C.	XVIII.	Vor,		
22	D.	VII.	Pét=	Péturs=Messa	
23	E.		ur:		
24	F.	XV.	Mat=	Matthías=Messa	
25	G.	IV.	thí=		
26	A.		as		
27	B.	XII.	HLAUT		
28	C.	I.	kjör		

MARTIUS, Jafndægra mánudur,

1	D.	IX.	deyd=	
2	E.		i	
3	F.	XVII.	Jo-	Jón Hóla Biskup
4	G.	VI.	nas	
5	A.		Hól=	
6	B.	XIV.	a	
7	C.	III.	hyrd=	
8	D.		ir,	
9	E.	XI.	heil=	
10	F.		og	
11	G.	XIX.	Christn=	
12	A.	VIII.	i	
13	B.		nafn	
14	C.	XVI.	hans	
15	D.	V.	vird=	
16	E.		ir.	

hefir daga XXXI, túngl 30 nátta.

17	F.	XIII.	Dæg=		
18	G.	II.	ur		
19	A.		hnif=		
20	B.	X.	jøfn		
21	C.		Be=	Jafndægra	
22	D.	XVIII	NE=		Fiórt,
23	E.	VII.	dict		Pridi=
24	F.		ber,		t,
25	G.	XV.	bod=	Maríu=M. á Lángaf.	Ell=
26	A.	IV.	an		eft,
27	B.		Mey=		Nít,
28	C.	XII.	ar		Att=
29	D.	I.	EPT=	Beda Prestur	a,
30	E.		ir		Sext,
31	F.	IX.	fer		Fimt=

APRILIS, Sumar-mánudur,

1	G.		Gæf-		i,
2	A.	XVII.	an-		Prett,
3	B.	VI.	ór		Apn-
4	C.		Am-	Ambrosius Biskup	ar,
5	D.	XIV.	bro-		Ti-
6	E.	III.	si-		und,
7	F.		o.		At,
8	G.	XI.	A-		Sjo-
9	A.		pri-		und,
10	B.	XIX.	lis		Fimt,
11	C.	VIII.	Le-	Leó Biskup í Róm	Fiórd-
12	D.		o-		i,
13	E.	XVI.	ni		Tólf,
14	F.	V.	tign		Fyrst-
15	G.		bió,		i,

hefir daga XXX, túngl 29 nátta.

16	A.	XIII.	Magn=	Magnús Eya Jarl	Ni=
17	B.	II.	ús		u,
18	C.		vard		Sept,
19	D.	X.	Jarl,		Sjott=
20	E.		en		i.
21	F.	XVIII	Bisk=		
22	G.	VII.	up		
23	A.		Jón,	Hóla Biskup	
24	B.	XV.	var		
25	C.	IV.	Mar-	Marcús Gudspjallamadur	
26	D.		cus		
27	E.	XII.	DRD		
28	F.	I.	Guds		
29	G.		umi		
30	A.	IX.	frón		

MAJUS, Fardaga mánudur,

1	B.	XVII.	Bád-	Tvegg. Póstul. M. Phil. Jac.	
2	C.	VI.	ir		
3	D.		kross,	Kross-Messa	
4	E.	XIV.	fécк		
5	F.	III.	bál		
6	G.		Jón	Jóhanni Postula kastad í sjódandi olíu kér	
7	A.	XI.	gift,		
8	B.		brá		
9	C.	XIX.	Ma-		
10	D.	VIII.	JUS	Elda Skild.	Fjórt,
11	E.		ver-		Pridj-
12	F.	XVI.	tíd	Vertídar lok	i,
13	G.	V.	og		Ell-
14	A.		vist.	Vinnufólks skild.	eft,
15	B.	XIII.	Hall-	Hallvards-Messa	Nít,
16	C.	II.	vards-		Att-

Hefir daga XXXI, túngl 30 nátta.

17	D.		ur		a,
18	E.	X.	reynd=		Sext,
19	F.		i		Fimt=
20	G.	XVIII	hard=		i,
21	A.	VII.	a		Prett,
22	B.		pin ;		Ann=
23	C.	XV.	heitt		ar,
24	D.	IV.	med		Ti=
25	E.		Ur-	St. Urbanus	und,
26	F.	XII.	ba-		At,
27	G.	I.	NO		Sjø=
28	A.		sum=		und,
29	B.	IX.	ar=		Fimt,
30	C.		id		Fjórd=
31	D.	XVII.	skin.		i,

JUNIUS, Nóttleysu-mánudur,

1	E.	VI.	Eyk-		Tólf,
2	F.		ur		Fyrst-
3	G.	XIV.	Ju-		i,
4	A.	III.	ni-		Mi-
5	B.		us		u-
7	C.	XI.	opt		Sept,
7	D.		gras;		Sjött-
8	E.	XIX.	einn-		i.
9	F.	VIII.	a		
10	G.		mest		
11	A.	XVI.	Bar-	Barnabas Postuli	
12	B.	V.	na-		
13	C.		bi-		
14	D.	XIII.	as,		
15	E.	II.	Vi-	Vitus-Messa	

hefir dagar XXX, túngl 29 nátta.

16	F.		tus	
17	G.	X.	Bót=	Bótólfs D.
18	A.		ólfs	
19	B.	XVIII	bed=	
20	C.	VII.	id	
21	D.		gét=	
22	E.	XV.	ur,	1000 Pißlarv. Solstødur
23	F.	IV.	barst	
24	G.		Jó=	Jóns=M. Baptistæ
25	A.	XII.	HARM=	
26	B.	I.	es,	
27	C.		deydd=	
28	D.	IX.	ist	
29	E.		Pét=	Petri og Pauli haudqd.
30	F.	XVII.	ur.	

JULIUS, Midsumars mánudur,

1	G.	VI.	Góð	
2	A.	XIV.	Ma-	Maríu Vitjan
3	B.	III.	ri-	
4	C.		a	
5	D.	XI.	frænd-	
6	E.		kon-	
7	F.	XIX.	u	
8	G.	VIII.	sann,	Seljumanna-M. Alþing
9	A.		fög-	
10	B.	XVI.	ur	
11	C.	V.	lid-	
12	D.		ur	
13	E.	XIII.	Mar-	Margret hálshøggvin
14	F.	II.	gret	
15	G.		daud-	
16	A.	X.	ann,	

hefir daga XXXI, túngl 30 nátta.

17	B.		fær	
18	C.	XVIII	GUD	
19	D.	VII.	fæl	
20	E.		Þor=	Þorláks=Messa
21	F.	XV.	láks	
22	G.	IV.	jafn=	
23	A.		an	
24	B.	XII.	séd	
25	C.	I.	JA=	Jacob Postuli hálshöggvinn
26	D.		cóbs	
27	E.	XI.	lík=	
28	F.		a,	
29	G.	XVII.	O=	Olafs=M. T. f.
30	A.	VI.	lafs	
31	B.		med.	

AUGUSTUS, Heyanna mánudur,

1	E.	XIV.	Ce-	Péturs Fángelsi
2	D.	III.	pham	
3	E.		batt	Olafs=M. seinni.
4	F.	XI.	Au-	
5	G.		gu-	
6	A.	XIX.	stus	
7	B.	VIII.	einn,	
8	C.		eld	
9	D.	V.	leid	
10	E.		Lau-	Laurentius steiktur á rist
11	F.	XIII.	rus	
12	G.	II.	kirkj=	
13	A.		u	
14	B.	X.	sveinn,	
15	C.		Ma-	Maríu=Messa fyrri
16	D.	XVI.	ri-	

hefir daga XXXI, túngl 29 nátta.

17	E.	XVIII	á	
18	F.	VII.	haf=	
19	G.		inn,	
20	A.	XV.	haust	
21	B.	IV.	byrj=	
22	C.		ar	Symphorianus
23	D.	XII.	bezt,	
24	E.	I.	BAR-	Bartholomeus Postuli
25	F.		tho-	
26	G.	IX.	lo-	
27	A.		me-	
28	B.	XVII.	us,	
29	C.	VI.	Jó=	Höfud Jóhannis afteKid
30	D.		hann	
31	E.	XIV.	lezt.	

SEPTEMBER, Aðdrátta mánuður,

1	F.	III.	Haust	
2	G.		Se-	
3	A.	XI.	ptem-	
4	B.		ber	
5	C.	XIX.	mjøg	
6	D.	VIII.	mæt	
7	E.		hnoss,	
8	F.	XVI.	Ma-	Maríu fæðíng
9	G.	V.	ri-	
10	A.		a	
11	B.	XIII.	fædd,	
12	C.	II.	haf=	
13	D.		inn	
14	E.	X.	kross;	Krossins upphafníng
15	F.		dæg=	

hefir daga XXX, túngl 30 nátta.

16	G.	XVIII	ur	
17	A.	VII.	Lam-	Lambertus
18	B.		ber-	
19	C.	XV.	tus	
20	D.	IV.	lag=	
21	E.		ar	Mattheus Gudspjalla M.
22	F.	XII.	JDFN	
23	G.	I.	vel,	Jafndægur
24	A.		leid=	
25	B.	IX.	ir	
26	C.		fál	
27	D.	XVII.	í	
28	E.	VI.	høfn	
29	F.		Mich=	Michaels=Messa
30	G.	XIV.	el.	

OCTOBER; Slátrunar mánudur,

1	A.	III.	A	
2	B.	XI.	fjell	
3	C.		O-	
4	D.	XIX.	cto-	
5	E.	VIII.	ber	
6	F.		fenk=	Fides=M. Eldadagur
7	G.	XVI.	ir	
8	A.	V.	snjó,	
9	B.		fanst	Dionysius Biskup
10	C.	XIII.	eck=	
11	D.†	II.	i	
12	E.		til	
13	F.	X.	þess	
14	G.		Ca-	
15	A.	XVIII	lix-	
16	B.	VII.	to,	

hefir daga XXXI, túngl 29 nátta.

17	Þ.		gløggt	
18	F.	XV.	Lu-	Lucas-M. Gudspjallamanns
19	F.	IV.	cas	
20	F.		kennd-	
21	S.	XII.	i	
22	A.	I.	Gud-	
23	B.		spjøll-	
24	Þ.	IX.	in,	
25	F.		gallt	
26	Þ.	XVII.	þeirr-	
27	F.	VI.	a	
28	S.		Sím-	Símon og Júdas Postular
29	A.	XIV.	on	
30	B.	III.	og	16000 Píslarvottar
31	Þ.		hinn.	

NOVEMBER, Ridtídar mánudur,

1	D.	XI.	Dýrd=	Allraheilagra = Messa
2	E.		líng=	Allra Sátna = Messa
3	F.	XIX.	a	
4	G.	VIII.	há=	
5	A.		tíd	
6	B.	XVI:	hald	
7	C.	V.	þú	
8	D.		vel,	
9	E.	XIII.	helg=	
10	F.	II.	an	Marth. Luth. fæding
11	G.		Mar=	Marteinn
12	A.	X.	tein	
13	B.		þar	
14	C.	XVIII	med	
15	D.	VII.	tel,	

hefir daga XXX, túngl 30 nátta.

16	E.		kjœt=	
17	F.	XV.	ir	
18	G.	IV.	Páſ=	
19	A.		ans	
20	B.	XII.	KIAER	
21	C.	I.	Frú	Mariu offran
22	D.		ſtand,	
23	E.	IX.	Cle=	Clements Páſi
24	F.		ments;	
25	G.	XVII.	Poſt=	Katrín meÿ
26	A.	VI.	ul=	
27	B.		ann	
28	C.	XIV.	teikn=	
29	D.	III.	ar	
30	E.	XI.	And.	Andreas Poſtuli

DECEMBER, Skammdegis mánuður,

1	F.		Feng-	
2	G.	XIX.	u	
3	A.	VIII.	nád	
4	B.		Bár-	Barbara
5	C.	XVI.	a,	
6	D.	V.	Ni-	Nicolaus
7	E.		clas,	
8	F.	XIII.	Frú	St. Mar. Getn. D.
9	G.	II.	nýt-	
10	A.		ur	
11	B.	X.	sæl-	
12	C.		u	
13	D.	XVIII	Lu-	Lucia
14	E.	VII.	ci-	
15	F.		a	
16	G.	XV.	trú,	

hefir daga XXXI, túngl 30 nátta.

17	A.	IV.	vid	
18	B.		sól=	
19	C.	XII.	ar	
20	D.	I.	hvørf	Sólstødur
21	E.		Tho-	Thómas=Messa
22	F.	IX.	mas	
23	G.		frid	Þorláks=Messa
24	A.	XVII.	fann,	
25	B.	VI.	fædd=	Fædingar dagur Kristi
26	C.		i	St. Stephán
27	D.	XIV.	mey	St. Jóhannes
28	E.	III.	oss	Sáklaus børn
29	F.		Gud	
30	G.	XI.	DG.	
31	A.	XIX.	mann.	Sylvester Páfi

Fingra-Rimsins Partar eru tveir:

Sá fyrri høndlar um kirkju-árid og þess tídir, helgar og rúmhelgar; annar um búskapar-árid og þess misseraskipti.

Fyrri parturinn.

Vidvikjandi kirkju-ársins tídum.

Cap. I.

Um fíngra-rímsins gagnsemdir almenni-lega, svo mikid sem áhtærir kirkju-ársins tíma.

Sú hægasta og snilldilegasta adferd, ad út-reikna kirkju-ársins tíma, er hin gamla frí-konst, sem lærdir menn hafa fordum kallad Dactylismum, edur Fíngra-Rím, hvørt ed hefir í sér sérdeilis þrjár merkilegar gagnsemdir:

Sú fyrsta er ad finna utanbókar þann dag í sérhvörjum mánudi á hvörjum túnglid springur út, eptir tilvísan Gyllinitalsins, sem er á pöktum grundvallad.

Önnur ad geta reiknad á fíngrunum, fyrir utan nockurn styrk af bókrími edur almanaki, allar hræranligar ársins hátídir, svo sem er: Níuvikna-Fásta, Páskar, Hvítasunna, og þad fleira sem þar ad hnígur.

Þridja gagnsemdin er í því innifalin, ad geta fundid, uppá hvörn dag mánadar og viku sérhvör messa fellur árid um kríng.

Cap. II.

Fyrsta gagnsemd, ad finna túnglkomur utanbókar.

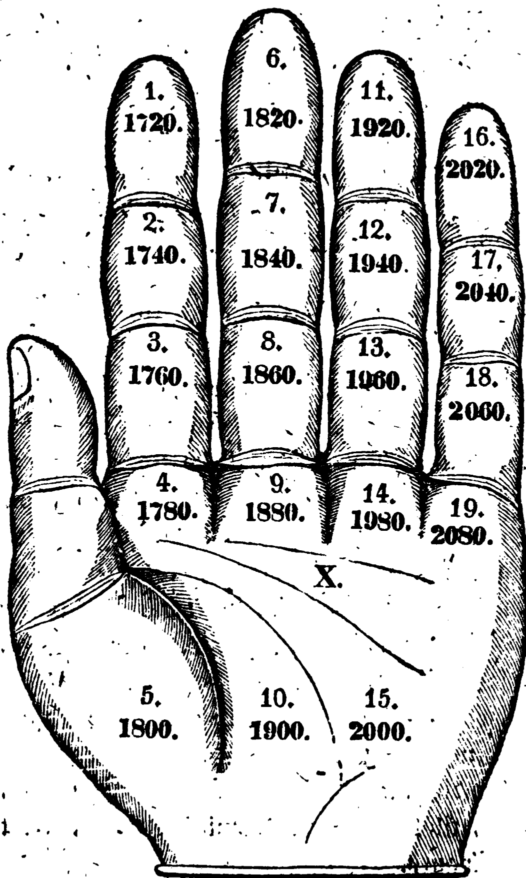
1. Articuli.

Um Gyllinitalid, hvörnin þad skal finnast.

Til ad handtera þessa konst, ad finna túnglkomur á fíngra-lidunum, sér og ödrum til nytsemdar, hlýtur þad naudsynlega ad vera undirlagid, ad madur viti hvör ad sé vetur túnglaldar. Þarum þarf enginn ad gánga í graf-

gøtur, sem einusinni hefir látid sér þarum undirvísa. Túngløldin hefir í sér 19 ár; þegar ein er lidin, þá kemur ønnur strax þar eptir, og svo hvør eptir adra, svo lengi sem heimurinn stendur.

Eptir fjølda túnglaldar áranna hafa þeir gømlu útvalid vissar tølur frá 1 til 19, sem þeir hafa kallad Gyllinital, annadhvørt vegna þeirrar gullvægu nytsemdar, sem þad med sér færir, til ad finna túnglkomur og ýmsa tíma ársins; edur ogsvo fyrir þá grein, ad lærdir menn skrifa, ad stjørnumeistararnir og hinir helztu í borginni Alexandría hafi sendt fordum til Rómverja eitt silfur=spjald med forgylltu Gyllinitali. Þessar Gyllinitølur, 19 tilsamans, eiga ad merkja og sýna 19 túnglaldar ár, sem koma hvørt eptir annad, svo sem ádur er sagt; því þeir á fyrri øldunum, sem voru forfarnir í stjørnulist, héldu, ad túngl kveiktist ad 19 árum lidnum í sama tímans púnkt og ádur fyrir 19 árum. En þeir sídari stjørnuvitríngar hafa fundid, ad túngl kveikist 1ri stundu, og hérum 27 mín. fyrri (á degi edur nóttu) þegar øldin er lidin, heldurenn þá hin

1.
1720.
2.
1740.
3.
1760.
4.
1780.
5.
1800.
6.
1820.
7.
1840.
8.
1860.
9.
1880.
10.
1900.
11.
1920.
12.
1940.
13.
1960.
14.
1980.
15.
2000.
16.
2020.
17.
2040.
18.
2060.
19.
2080.
X.

Sídan er vikid aptur á góm vísifíngurs: þar standa 1720, á midlid 1740, á efsta lid 1760, á rótinni 1780, á vødvanum 1800. Þadan líta menn á góm lángafíngurs, hvar ed standa 1820, og svo lid af lid, fíngur eptir fíngur, þar til komid er á rót litla fíngurs; þar standa 19 yfir 2080; en í midjum lófanum X. Nú vil eg sýna, hvørnin þessar fjøgra fíngra tølur eiga ad brúkast til ad finna Gyllinitalid á hvørju ári frá 1700 allt til 2080 og jafnvel lengur; kann þad audveldlega ad ske og þad í snøggvu bragdi, því svo mikid sem áhrærir þær smærri tølur, sem standa á hinum stærri, þá gjøri eg ecki annad, enn legg X, sem eru í lófanum, vid hvørja eina; summan, sem þaraf gjørist í hvørt sinn, sýnir Gyllinitalid á hvørju ári; en verdi summan meiri enn 19, þá skal kasta í burt 19; þad sem þá verdur eptir er túnglaldar árid.

Til dæmis: Eg vil vita hvør vetur túnglaldar hefir verid Ao. 1701. 1, sem stendur fremst á góm vísifíngurs, lagdur vid X í lófanum, gjørir 11, þess vegna var ellefti vetur túnglaldar Ao. 1701; sama er ad-

ferdin á hinum árunum, sem eptir koma, allt til 19. Jeg legg X vid hvørja eina tølu, og ef summan verdur meiri enn 19, þá kasta eg 19 í burt, eins og ádur er sagt. Exemplum þar uppá: Jeg vil vita hvørt verid hefir ár túnglaldar Ao. 1718. 18, sem standa á effsta lid litlafíngurs uppyfir 2060, og X í lófanum gjøra 28; 19 kasta eg í burtu, og verda þá eptir 9, sem merkja ár túnglaldar 1718. Nú vík eg lengra fram eptir øldinni, og vil vita hvør ad sé vetur túnglaldar 1720, 1740, 1760 og svo framvegis, allt ad 2080, gjøri því ecki annad enn legg þá tølu, sem stendur einstøk yfir þeirri stærri tølu, saman vid X í lófanum, summan sýnir túnglaldarárid, eins og tilforna.

Til dæmis: Vilji menn vita hvør ad sé vetur túnglaldar 1720. 1, sem stendur uppyfir þeirri tølu, og X í lófanum gjøra 11, sem sýna túnglaldar árid 1720.

Annad dæmi: Einhvør kann ad spyrja, hvør vetur túnglaldar muni vera 1780. Uppyfir þessari tølu, á rót vísifíngurs, standa 4;

þeir lagdir vid X. sýna 14da vetur túnglaldar Ao. 1780.

Þridja dæmi. Hvør mun verda vetur túnglaldar An. 2020; þá tølu sé eg á góm litlafíngurs, uppyfir henni standa 16, þeir lagdir vid X, gjøra 26, og nær eg kasta burtu 19 verda eptir 7, sem merkja ár túnglaldar 2020.

Nú er enn framar athugandi, ad þegar kemur ad þeim árum, sem falla á millum tuganna*), svo sem 1721, 1722, 1723 og ønnur þvílík, þá tel eg lidina frá 20, 40, 60, 80 o. s. frv. hvørn eptir annan, og nær eg kem á þann lidinn, á hvørjum ártalid endast, þá gæti eg ad þeirri litlu tølu sem stendur uppyfir, og legg X vid hana, og þad er túnglaldar veturinn á því ári; þetta er audskilid af dæmunum sem eptir koma.

1. Exemplum. Hvør mun hafa verid vetur í túngløld 1724? Eg tel frá 1720 fjóra lidi, og lendi á vødvanum uppundan vísifíngri, þar standa 5, 5 og X, gjøra 15da vetur túnglaldar 1724.

*) Tug kalla eg hér 20, þó þad ord merki annars ecki utan 10.

2. Exemplum. Jeg vil vita hvør ad sé vetur túnglaldar 1737. Tel því frá 1720, eins og ádur, 17, og lendi á effsta lid litla-fíngurs, þar standa 18; þeir og X gjøra 28, og nær eg hefi kastad í burtu 19, verda eptir 9, sem er vetur túnglaldar 1737.

3. Exemplum. Hvør mun vera vetur túnglaldar Ao. 1786? Frá 1780, þeim næsta tug fyrir framan ártalid, tel eg 6, og lendi á vødvanum uppundan lángafíngri; þar standa 10; þeir lagdir vid X í lófanum, gjøra 20; kasta því í burtu 19, verdur eptir 1, sem merkir fyrsta vetur túnglaldar Ao. 1786.

4. Exemplum. Einhvør spyr eptir hvør verda muni vetur túnglaldar Ao. 1951. Sá næsti tugur fyrir framan 1951 á hendinni er, 1940, sem stendur á midlid grædifíngurs. Þadan tel eg 11, og med því høndin hrøckur ecki til, byrja eg aptur í upphafi hennar, og lendi med 11 á rót vísifíngurs: þar standa 4; þeir lagdir vid X, gjøra 14, og sýna þad, ad Ao. 1951 verdur 14di vetur túnglaldar.

Kalla eg nú ánægjanlega sýnt med reglum og eptirdæmum, hvørnin menn kunni af þessari

uppdregnu hønd ad vita hvør ad sé vetur túnglaldar á sérhvørju ári, allt til 2099.

Þegar þú, kæri vin! ert nú búinn ad gjøra þér þennan lærdóm svo kunnugan, ad þú getur fundid vidstødulaust vetur túnglaldar um sagdan tíma fyrir leidarvísir þeirrar uppdregnu handar, þá hlýtur þú smámsaman ad venja þig af hennar brjóstum og finna túnglaldar árin utanbókar, af þinni eigin hendi, nær þú réttir hana fram, og þínu eigin brjósti, og nema þetta kómist í verk med sagdri adferd kalla eg Fíngra-rímid hafi øngva yfirburdi fram yfir almennileg bókarím; því þad er lítils verdt, í ydkun þessarar konstar, ad verda altíd ad hánga af bókinni, eda þurfa ad grípa til útvortis medala, íblandi hvørra teljast má penninn og krítin, til ad útreikna tíma kirkjuársins, svo ad þeir sem ecki eru ferdugri enn svo, þá má þad réttilega um þá segjast ad blindur sé bóklaus madur. Nú svo þú verdir ecki, mitt barn! í þeirra tølu; þá skaltu venja þig vid smámsaman ad finna túnglaldar árin í huga þínum, einasta med þad slag, ad þú horfir á þína framrétta vinstri

hønd, og látir fíngurnar og fíngralidina, med rótunum og vødvunum, minna þig á allt þetta sem híngad til hefir sagt verid. Og svo ad námid kunni ad falla þess léttara, þá hef eg ødruvís nidur-radad tølunum á fíngralidina enn Gaspar Schottus fordum gjørt hefir í sínu Organo Mathematico; hann brúkar þumal-fíngurinn, ásamt med hinum fjórum, til ad finna túnglaldar-árin, og verdur því nidur-radan tølunnar med svoddan móti lángtum torveldari ad muna, þess vegna, ad þumalfíngurinn kann ecki ad léna nema þrjú tølusæti, hinir fjøgur, og 5 med vødvunum; en eg hefi svo nidursett, ad hvør fíngur skuli hafa í sér med rótunum og úlflids-vødvunum 5 tølusæti; bætast svo vid á hvørjum lid eptir annan 20 ár, svo hvør fíngur getur þá sýnt Cyll-initalid í 100 ár. 20, sem eru yfir hundrad og þúsund, standa altíd í þessum handar-upp-drætti á fremsta lid hvørs fíngurs, 40 á mid-lid, 60 á efsta lid, 80 á rótunum, en hundr-udin á vødvunum. Þetta er audveldt ad muna, þegar madur horfir á høndina framrétta og fíngralidina; en slái hønum feil, þarf hann

ecki annad ad gjøra ènn telja af góm vísi-fíngurs, og uppeptir lidunum á hvørjum fíngri, 1, 2, 3 o. s. frv. Item 20, 40, 60 o. s. fr.

Til dæmis. Jeg vil vita hvør vetur túnglaldar verda muni Ao. 1860. 1800 standa á vødva uppundan vísifíngri (því øll hundrudin eru hér upp lengst); þar fyrir renni eg auga til lángafíngurs, þar eru 20 fram lengst, 40 á midlid, 60 á effsta lid, og þar uppyfir eru 8; þeir med X gjøra 18da ár túnglaldar Ao. 1860.

Munir þú ecki minni tøluna, sem stendur yfir þeirri sem er stærri, þá tel frá upphafi vísifíngurs, og verda þá 8 á effsta lid lánga-fíngurs. Svo vantar þá ecki neitt annad enn ydkunina til þess, ad þú getir strax uppá tíman vitad hvør ad sé vetur túnglaldar á hvørju ári.

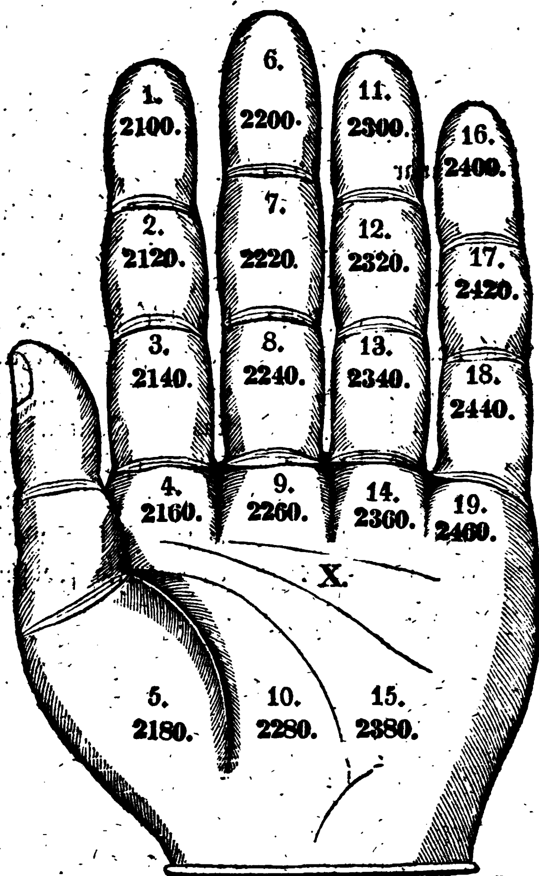
Fleiri atferdir kunna ad brúkast enn þessi til ad finna gyllinital árlega, en eg held þad ecki neitt betra ad sýna þær hér, því þar med yrdi skrifid bædi oflángt, og líka kynni svodd-an ad gjøra trafala þeim sem læra vildi, ef hann tæki sér fyrir ad brjóta heilann í marg-

slags reglum, yrdi svo kannske ecki ferdugur í neinni þegar á þyrsti ad halda. Þess verd eg þó àd geta, ef einhvør vill gánga lengra fram eptir øldunum til ad finna Gyllinital, enn høndin tilvísar, þá kann hønum þad vel ad luckast eptir hennar anleidíngu; því vilji hann telja árin á milli tuganna, þá merkir hver fyrsti lidur sem eptir kemur hvørt fyrsta ár frá næst fyrirfarandi lid, hvør annar annad ár, hvør þridji þridja, o. s. frv. En þá talid er tugum saman, þá merkir fyrsti lidurinn 20, annar 40, þridji 60, fjórdi 80, fimti 100; og hvør tíundi lidur, ef talid er yfirum þvera høndina, merkir þúsund.

Til dæmis. Jeg vil vita hvørt ár túnglaldar verda muni Ao. 2100. 2000 standa á vødva baugfíngurs, þadan tel eg 5 tølusæti og lendi á góm vísifíngurs, og med því þar er 1, þá bæti eg hønum vid X, og segi, ad Ao. 2100 verdi 11ti vetur túnglaldar. Þadan tel eg 5 lidi, og lendi á góm lángafíngurs, þar standa 6, þeir lagdir vid X sýna 16da vetur túnglaldar Ao. 2200; sama adferd er um hin ønnur. Vilji madur finna

Gyllinitalid Ao. 3000, þá skal hann telja 10 tølusæti frá 2000, ecki ofan eptir lidunum, heldur yfirum þvera høndina, og taka til á fremsta lid vísifingurs, því 2000 er í sídasta handarinnar tølusæti, yfirum þvert, svo lendir hann á þridja tølusæti lángafingurs, þar standa 8, þeir lagdir vid X gjøra 18: Gyllinitalid Ao. 3000, ef verøldin stædi svo lengi.

Nú svo ad þetta, sem hér hefir sídast verid umtalad, kunni ad verda þess skiljanlegra fyrir þeim sem les, og hann geti prófad sjálfs síns atburdi, í því ad finna Gyllinitalid á þeim tímum sem koma kunna eptir nockur hundrud ár, þá set eg hér eina adra hønd, vid hvørja hann má bera saman sína ydni hugarins í søgdu verki, og leidrétta svo sín feil, ef hønum skjátlar.

1.
2100.
2.
2120.
3.
2140.
4.
2160.
5.
2180.
6.
2200.
7.
2220.
8.
2240.
9.
2260.
10.
2280.
11.
2300.
12.
2320.
13.
2340.
14.
2360.
15.
2380.
16.
2400.
17.
2420.
18.
2440.
19.
2460.
X.

2. Articuli.

Um túngls-termin edur tøluord Gyllinitalsins.

Híngadtil hefir verid kennt, hvørnin þeir skyldu finna vetur túnglaldar sem vilja hafa Fíngra-rímid um hønd. Nú fylgir eptir ad leida fyrir sjónir medalid, fyrir hvørt ad nýtt túngl kann ad finnast í hvørjum mánudi. Þar til hafa þeir fordum daga brúkad 19 latínsk tøluord, er merkt hafa 19 ára Gyllinitølur, svo hljódandi:

3	11	19	8	16
Ter-nus,	U-den,	Nod,	O-cto,	Sed,
5	13	2	10	18
Qvin-qve,	Tred,	Am-bo,	De-cem,	Doc,
7	15	4	12	1
Se-ptem,	Qvind,	Qva-ter,	Dud,	Jo-ta,
9	17	6	14	
No-vem,	Sept,	V-i,	Qvard.	

Med þessum 19 tøluordum hafa þeir viljad sýna sæti Gyllinitalsins í bókríminu, og sídan, eptir þad þeir fundu uppá Dactylismum, gefa til kynna hvar þad ætti ad standa á fíngra-lidunum; en med því vér erum nú ad semja eitt íslendskt Fíngra-rím, í stadinn fyrir

þad latínska, þá viljum vér brúka íslendsk tøluórd, svo sem Gyllinital, til ad finna túngls útsprúngu á fíngrunum, med því þad er hægra fyrir fólk hér í landi ad nema þad íslendska. Tøluordin hljóda þannig:

14 Fjórt, 3 Pridj-i, 11 Ell-eft, 19 Nít, 8 Att-a,
16 Sext, 5 Fimt-i, 13 Þrett, 2 Ann-ar, 10 Tí-u,
18 At, 7 Sjø-und, 15 Fimt, 4 Fjórd-i, 12 Tólf,
1 Fyrst-i, 9 Ní-u, 17 Seyt, 6 Sjøtt-i.

Sýnir hér talan yfir atkvædunum, hvad sérhvørt hefir ad merkja; og hlýtur madur ad kunna þessi tøluord reiprennandi uppá sínar tíu fingur, svo hann þurfi ecki neitt ad hugsa eptir ordunum þegar hann er ad færa sér þau í nyt, hann skal og vita, ad í þessari tølurød svarar eitt atkvædi hvørjum degi.

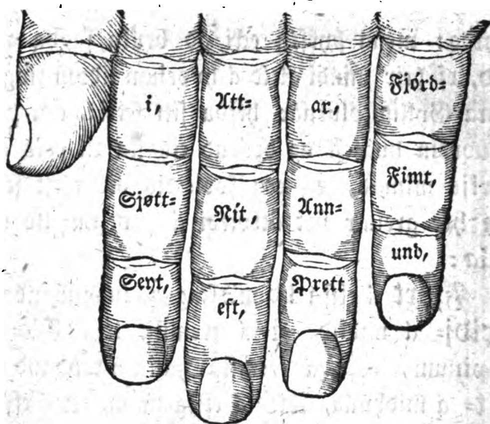
3. Articuli.

Um nidurradan Gyllinitalsins á fingrunum.

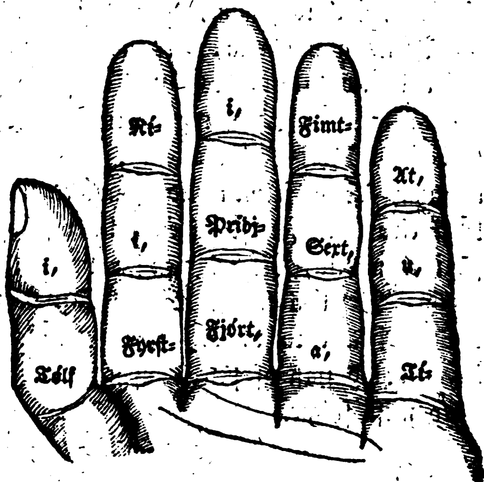
Nú heyrir til ad sýna, hvørnin þetta túngls-termín, edur Gyllinital, skal á fíngra-lidunum

standa: menn þyrftu ecki ad brúka sagda ad-
ferd, ef þeir mindi altíd á hvørjum lidum fíngr-
anna Gyllinitølurnar hefdu sitt sæti; eru því
tøluordin hugfest og brúkud einasta til þess ad
styrkja minnid, og eru svoleidis nidursett sem
sem hér greinir sitt atkvædi á hvørjum lid og
hnúa:

Fjórt á efsta lid midfíngurs innanhandar,
Þridj- á midlid, -i á fremsta lid, Ell- á
toppinum, -eft á fremsta hnúa utanhandar,
Nít- á midhnúa, Att- á efsta hnúa, -a á efsta
lid baugfíngurs, Sext- á midlid, Fimt- á
fremsta lid, -i á toppinum, Þrett á fremsta
hnúa, Ann- á midhnúa, -ar á efsta hnúa.
Tí- á efsta lid litlafíngurs, -u á midlid, At
á fremsta lid, Sjø- á toppinum, -und á
fremsta hnúa, Fimt á midhnúa, Fjórd- á
efsta hnúa, -i á fremra lid þumalfíngurs,
Tólf á efra lid. Fyrst- á efsta lid vísifíng-
urs, -i á midlid, Ní- á fremsta lid, -u á
toppinum, Seyt á fremsta hnúa, Sjøtt- á
midhnúa, -i á efsta hnúa. Þetta allt kann
nú ljóslegar ad sjást af þeirri uppdregnu hønd,
sem hér næst fylgir.

i,
Sjøtt-
Seyt,
Att-
Nit,
eft,
ar,
Ann-
Prett
Fjord-
Fimt,
und,

u, Ell- i, Sjø-

i,
Tolf
Ni-
i,
Fyrst-
i,
Pridj-
Fjort,
Fimt-
Sext,
a,
At,
u,
Ti-

4. Articuli.

Adferdin ad finna nýtt túngl í hvørjum mánudi, eptir ádur framsettum Gyllinitals-ordum.

A medan þad latínska Fíngra-rím var almennilega um hønd haft hér í landi, brúkudust skyrd og næsta óþýdleg vers, ekki einasta til ad finna messudaga, heldur og einnin túnglkomur í sérhvørjum mánudi; upphaf þess fyrsta í Januario var þetta: Cisio, Janus, Epi etc.; í Februario: Bri, pur, Blasus etc., og svo í hvørjum mánudi þar eptir í vidlíkan máta. Í þessum versum voru viss ágrip edur atkvædi sett í hvørjum mánudi, svo hljódandi:

Decemb.	Januarii	Februarii	Martii	Aprilis	Maji	Junii	Julii
Syl,	le,	in,	ni,	qve,	num,	jo,	jau,

Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
Bart,	Mau,	Dinqvoqve,	li,	de.

Þessi atkvædi voru merkt med stærri støfum, og áttu ad vísa til þess í hvørjum mánudi, ad þar skyldi byrja ad telja til túnglskveikingar í þeim mánudi sem næst eptir kom; øll

þessi vers hlaut sá ad kunna reiprennandi fyrir utan, sem fíngra-rímid vildi brúká.

Nú mátti þad reiknast ofætlun fyrir leikmenn og bændur, ad læra fyrir-utan svoddan barbariskar þulur; þar fyrir hef eg sett í stadinn fyrir þau latínsku vers 12 vísur íslendskar, sem eru skrifadar hér ad framan í rímstocknum, þar sérhvör vísa fylgir sínum mánudi. Vísurnar hafa í sér hvör ein svo mörg atkvædi sem dagarnir eru í hvörjum mánudi, og byrjast á sömu bókstöfum og þeir, og í því eru þær og svo hagkvæmari enn rómversku versin. Þær geta um alla þá messudaga, til hvörra tímarnir eru helzt taldir hér í landi. Í þeim eru 12 atkvædi edur ágrip sett í hvörjum mánudi med stærri stöfum, sem kunna ad brúkast, einsog þau latínsku fyrrum, ad finna túnglkomur.

Til dæmis. Vilji eg finna túngls útsprúngu í Januario fyrsta vetur aldar, þá set eg fyrst á efsta og midlid vísifíngurs þessi tvö sídustu atkvædi í Decembri: OG MANN; sídan tek eg upphafid á Januarii vísu, og segji á fremsta lid vísifíngurs Ar, nýtt á topp-

inum, hóf á fremsta hnúa, Ja= á midhnúa, nus á efsta hnúa. Sídan vik eg aptur innaná midfíngur og les svo vísuna til enda, lid eptir lid, fíngur eptir fíngur, þar til eg kemst med ordid GUD þángad sem Gyllinitalid stendur, á efsta lid vissifíngurs, og er þad 29di lidur, sinn lidur fyrir hvørn dag mánadarins, því eg hóf vísuna á fremsta lid vissifíngurs, og med sama slag má brúka allar 12 vísur mánadanna, því atkvædid, á hvørju byrja skal ad telja til túnglsins í þeim mánudi sem eptir kemur, er adgreint frá hinum ødrum med stóru letri: í Januario er ordid GUD, í Februario HLAUT, og svo sitt í hvørjum sem eptir koma.

Nú hefir mér þótt þessi adferd lángsøm og nockud leidinleg; þar fyrir er tilætlad, ad túnglkomurnar skuli finnast med þad slag, sem nú mun eg greina: Þegar eg fer ad leita ad nýu túngli í sérhvørjum mánudi eptir tøluordum Gyllinitalsins, svo nidursettum á lidamótunum sem fyrirskriftin og uppdregin hønd Art. 3, p. 77, 78 tilvísar, þá sleppi eg tveimur lidum á vissifíngri fyrir Januarium, þremur

á sama fíngri fyrir Februarium, tveimur fyrir Martium, þremur fyrir Aprilem, fjórum fyrir Majum, fimm fyrir Junium, sex fyrir Julium, sjø fyrir Augustum, átta fyrir Septembrem, níu fyrir Octobrem, tíu fyrir Novembrem og ellefu fyrir Decembrem, (það eru alls sjø liðir vísifíngurs og fjórir liðir miðfíngurs með toppinum, því hann reiknast altíð fyrir eing lið).

Nú svo að þessi fyrirskrift um undanfellíngu liðanna á vísifíngri og lángafíngri kunni heldur að festast í minni, þá er tilætlað að þrjár eptirfylgjandi vísur skuli læraſt vel fyrir utan.

Jan og Mars tvo felldu frá;
 Í Feb. og April þremur gleymi;
Majus fjóra missa má,
 Mun þá talið komast heim.
Fimm Junius synjar senn;
 Sex Julius laxsa gaf;
Sjø Augustus saknar enn,
 Svo tekst vísifíngur af.
Átta Septemb. á burt fær;
 Octob. níu, minnst þess hér;

Tíu Novemb. lidi ljær;
Lét ellefu December.

Ad þessum grundvelli løgdum, vil eg sýna med eptirdæmum, hvørnin nýtt túngl skal finnast í hvørjum mánudi.

1. eptirdæmi. Jeg vil vita nær túngl springur út í Januario fyrsta vetur aldar. Nidurradan Gyllinitalsins á lidunum er eg búinn ádur ad sýna, Art. 3, p. 76-78, bædi med fyrirskriftinni og handarinnar uppmálan. Þar fyrir nær eg fer ád hyggja ad, á hvørjum lid Gyllinitalid 1 standi, þá finn eg ad þad situr á efsta lid vísifíngurs innan handar; þar fyrir sleppi eg tveimur þeim efstu lidum þess fíngurs fyrir Januarium, og tek til ad telja 1 á fremsta lid, 2 á toppinum, 3 á fremsta hnúa, 4 á midhn., 5 á efsta hn., 6 á efsta lid midfíngurs innan handar, 7 á midlid, 8 á fremsta lid, 9 á toppinum, 10 á fremsta hnúa, 11 á midhn., 12 á efsta hnúa, 13 á efsta lid baugfíngurs, 14 á midlid, 15 á fremsta lid, 16 á toppinum, 17 á fremsta hnúa, 18 á midhn., 19 á efsta hn., 20 á efsta lid litla fíngurs, 21 á midl., 22 á fremsta

lid, 23 á toppinum, 24 á fremsta hnúa, 25 á midhn., 26 á efsta hnúa litlafíngurs. Þadan vík eg yfir á fremra lid þumalfíngurs med 27, 28 á hans efra lid, og sídan 29 á efsta lid vísifíngurs innanhandar, hvar eg hafdi ádur fundid Gyllinitalid 1 standa. Þar fyrir kemur túngl 29da Jan. þegar Gyllinitalid er 1, edur fyrsta vetur aldar.

2. eptirdæmi. Jeg vil vita nær túngl kemur í Febr. annan vetur túnglaldar. Ef eg man ecki á hvørjum fíngurslid Gyllinitalid 2 stendur, þá les eg túngls-termínid edur Gyllinitals ordin uppá fíngurnar, og nær eg tel til þess á efsta lid midfíngurs, svo sem fyrri, formerki eg, ad þad stendur á midhnúa baugfíngurs utan handar, hvad eg læt mér ecki úr minni falla; sleppi svo þremur lidum þeim fyrstu á vísifingri, med því Februarius á í hlut; og tek til ad telja 1 á toppinum, 2, 3, 4 á hnúunum. Sídan tel eg alla lidi á midfíngri, og svo framvegis, þar til eg kem á midhnúa baugfíngurs, þad eru alls 17 lidir; þar fyrir kemur túnglid 17 Febr., þegar Gyllinitalid er 2.

3. dæmi. Mér er hugur á ad ransaka nær túngl hefir komid í Martio Ao. 1712, 3. vetur túnglaldar. Fer því ad hyggja ad, eptir því sem túngls-termínid vísar til, á hvörj-um fíngurslid Gyllinitalid 3 hafi sitt sæti; finn eg strax þad er midlidur lángafíngurs; sleppi því tveimur lidum á vísifíngri, handa Martio, eru eptir 5, 6 og 7 á midlid mid-fíngurs; þar fyrir hefir túnglid sprúngid út eptir midhlaupi himintúnglanna 7. Martii Ao. 1712; eins líka endrar nær, þegar Gyllinitalid er 3.

4. dæmi. Jeg vil hyggja ad á hvörjum degi Aprilis túngl kveikist 4da vetur aldar. Fer því ad lesa túngls=termínid edur Gyllini-tals atkvædin á efsta lid midfíngurs, sem vant er, og segi: Fjórt á efsta lid, Þridj= á mid-lid, i á fremsta lid, Ell= á toppinum, eft á fremsta hnúa, Nít á midhn., Att= á efsta hn.; a á efsta lid baugfíngurs, Sext á midlid, Fimt= á fr. lid, i á toppinum, Þrett á fr. hnúa, Ann= á midhn., ar á efsta hn., Tí= á efsta lid litlafíngurs, u á midlid, At á fr. lid, Sjø= á toppinum, und á fr. hnúa,

Fimt á midhn., Fjörd á effta hn., sem merkir Gyllinitalid 4, hvørt eg vildi finna, þad hefir þar sæti æ og jafnan; sleppi eg svo þremur lidum á vísifíngri, med því eg ásetti ad finna túngls útsprúngu daginn í Aprili, og tek til ad telja á topp vísifíngurfins 1; 2, 3, 4 á hnúunum; 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 á midfíngurs lidamótum; 12, 13, 14, 15; 16, 17, 18 á baugfíngri utan og innan; 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 á øllum litlafíngrinum, og med því eg lendi nú med 25 á hans effta hnúa á Gyllinitalinu 4, þá segi eg, ad túngl kveikist 25ta Aprilis, þegar Gyllinitalid er 4.

6. dæmi. Enn er mér til sinnis ad vita, uppá hvørn dag Maji mánadar túngls kveikíng fellur fimta vetur aldar. Jeg þarf ekki ad leida optar lesaranum fyrir sjónir, hvernin madur skal lesa túngls-termínid á fíngrunum, svo hann viti hvar Gyllinitalid stendur, því þad má nógsamlega sjást af túngl-høndinni, sem hér fyrir framan er uppdregin, og líka skiljast af mínum fyrirsøgnum. Gef mig því einasta til ad telja lidina á fíngrunum, allt ad Gyllinitalinu, nær eg hefi ádur sleppt 4 á vísifíngri

fyrir Majum, og segi 1 á fremsta hnúa vísi-fingurs o. s. frv., þar til eg kemst með 13, þángað sem Gyllinitalið 5 hefir sitt sæti á fremsta lið baugfíngurs innan handar. Þar segi eg að túngl kveikist 13. Maji, þegar Gyllinitalið er 5.

6. dæmi. Nær mun túngl hafa komið í Junio Ao. 1734, sjötta vetur túnglaldars? Eptir niðurraðan Gyllinitalsins á fíngraliðunum finn eg, að Gyllinitalið 6 situr á miðhnúa vísifíngurs utanhandar, þar fyrir þegar eg sleppi 5 liðum á sama fíngri fyrir Junium, þá verður túnglsútsprúngan þann 1. Junii; því altíð, þegar búið er að sleppa liðunum svo og svo mörgum, sem forskriftin segir, þá fer eg strax að telja þess mánaðar daga, á hverjum jeg vil finna nýið.

7. dæmi. Enn framar að sýna það, að minar reglur til að finna nýtt túngl í einhverjum mánuði séu á góðum grundvelli bygðar, þá vil eg hyggja að á hverjum degi Julii mánaðar þær segja túngl kveikist sjöunda vetur túnglaldar. Gyllinitalið 7 situr á topp litlafíngurs; þar fyrir, þegar eg hefi sleppt 6 liðum

á vísifíngri, og fer ad telja 1 á hans efsta hnúa, þá kemst eg med 19 þángad sem Gyllinitalid situr, segi því ad túngl kveikist 19da Julii, sjaunda vetur-aldar.

8. dæmi. Fer eg enn lengra fram, og vil vita hvar túngl kveikist í Augusto 8da vetur aldar: Túngls-terminid sýnir mér, ad Gyllinitalid sitji á efsta hnúa midfíngurs; þar fyrir, þegar eg hef sleppt øllum lidum vísifíngurs 7, og fer ad telja á efsta lid midfíngurs Augusti daga, þá kemst eg med 7 á hans efsta hnúa: segi þess vegna ad túngl kveikist 7da Augusti á 8da ári túnglaldar.

9. dæmi. Ao. 1737 er Gyllinitalid 9, þá vil eg vita hvar túnglid muni hafa komid í Septembri. Jeg sleppi øllum vísifíngurs lidum og efsta lid midfíngurs, og fer ad telja á hans midlid daga Septembris þannig: 1, 2, 3, 4, 5, 6, allt á efsta hnúa þess sama fíngurs; 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, allt til efsta hnúa baugfíngurs; 7 lidir litlafíngurs og 13 gjøra 20; 21 á fremra lid þumalfíngurs; 22 á efra lid; 23 á efsta lid vísifíngurs innanhandar; 24 á midlid; 25 á fremsta lid, sem er sæti

Gyllinitalsins 9. Þar fyrir segi eg ad túngl muni hafa kvikn'ad 25ta Septembris 1737.

10. dæmi. Nær mun túngl hafa kviknad í Octobri 1738, 10da vetur túnglaldar. Jeg formerki af skesjunum, ad Gyllinitalid 10 sitji á efsta lid litlafíngurs: þar fyrir, nær eg sleppi vísifíngri og tveimur lidum á midfíngri, alls 9, þá teljast þadan 13 lidir, ad medreiknudum þeim sem Gyllinitalid situr á; segi því ad túngl hafi kviknad 13da Octobris.

11. dæmi. Ef einhvør vill spyrja nær túngl muni kvikna í Novembri 11ta vetur túnglaldar, þá segi eg þad verdi þann fyrsta, med því Gyllinitalid 11 situr á topp midfíngurs, soo sem terminid útvísar. Nær eg sleppi 10 lidum ad framan, þá byrja eg ad telja Novembris daga á toppinum, verdur þess vegna nýtt túngl 1sta Novembris ellefta vetur í øld.

12. dæmi. Ad sídustu gyrnir mig ad vita, nær túngl muni springa út í Decembri, 12ta vetur aldar. Jeg tek til, sem endrarnær, ad lesa Gyllinitals ordin, og þá eg hefi lesid þau, fíngur eptir fíngur, finn eg um

sídir ad 12 standa á efra lid þumalfíngurs; vík því aptur til ad telja daga Decembris mánadar, og eptir fyrirskriftinni sleppi eg fyrir hann 11 lidum; tek því til od telja 1sta Decembr. á fremsta huka midfíngurs utanhandar, og svo lid af lid, fæ eg 17 á efsta huka litlafíngurs; vík því þadan yfir á þumalfíngur, og segi 18 á hans fremra lid og 19 á þeim efra, hvar ad ádur vard fyrir mér Gyllinitalid 12; slútta svo þar af ad túngl kveikist 19da Decembris 12ta vetur aldar.

Um auka-túnglin fellur þessi athugi.

Þridja og sjøtta vetur aldar kvikna auka-túngl þann 1sta Octobris og Julii. Verdur því ad sleppa þá einum færra enn vant er, ef þau skulu finnast; en 11ta og 19da vetur koma þau seinast í Novembri og Decembri; hin önnur þrjú eru reglunni undirgefin.

Cap. III.

Um hlaupár og almennt ár.

Allir Computistæ plaga ad gefa reglur, med hverri menn kunni ad vita hvört eitt ár

sé hlaupár edur almennt ár; en þetta Fingrarím þarf hennar øngvar vid, því stefin sem eg hefi tilsett med samhendunum eru svo innréttud, ad þau sýna þad ljóslega, hvørt árid, sem verid er um ad sýsla, sé hlaupár eda almennt ár, og þad út alla sólarøld hina minni, eina eptir adra; en vilji nockur þar fyrir utan kunna ad greina hlaupár frá almennum árum, þá þarf hann ecki annad ad gjøra, enn kasta í burt af ártalinu tveimur þeim fyrstu tølum, sídan 20, og seinast 4, svo opt sem hann getur; verdi þá ecki neitt eptir, þá er þad hlaupár sem hann hefir fyrir sjónum; en verdi eptir 1, 2 eda 3, þá er þad annadhvørt fyrsta, annad, eda þridja ár eptir hlaupár.

Til dæmis. Jeg vil vita, hvørt árid 1785 hefir verid hlaupár eda almennt ár. Þar fyrir kasta eg fyrst í burt 17 (tveimur þeim fyrstu tølum), sídan fjórumsinnum 20 (edur 80) og seinast 4, verdur eptir 1, sem merkir fyrsta almennt ár eptir hlaupár.

Annad dæmi. Mig gyrnir ad vita, hvørt árid 1824 muni hafa verid hlaupár eda

almennt ár. Kasta þvi fyrst í burtu 18, síðan 20, og síðast 4, verður ecki neitt eptir; og því er greint ár hlaupár. Sama er aðferðin allstaðar annarstaðar.

Fylgir sú undantekt og athugi hér með, svo mikið sem áhræirir hundruðustu árin, að þrjú fylgjast altíð að almenn, en það fjórða hvört er hlaupár, og er það hægt að vita, hvör hundruðustu árin séu almenn, og hvör hlaupár, því ef ecki verður neitt eptir, þegar eg kasta 4 burt af tveimur þeim fyrstu tölum í ártalinu, þá er það hundraðasta ár hlaupár; en ef 1, 2 eða 3 verða eptir, þá eru það almenn ár.

Til dæmis. Jeg vil vita hvört árið 1800 er hlaupár, eður almennt ár. Kasta því í burt frá tveimur þeim fyrstu tölum, fjórum sinnum 4 (það eru 16); optar get eg það ecki; verða eptir tveir, þess vegna er það almennt ár.

Aptur vil eg vita, hvört árið 2000 er hlaupár eða almennt ár; gjöri sem fyrri, kasta í burt 4 fimmsinnum, og verður ecki neitt eptir; þar fyrir er það hlaupár.

Cap. IV.

Onnur gagnsemd Fingra-rímsins.

1. Articuli.

Um hræranlegar ársins hátídir.

Onnur hin helzta gagnsemd Fingra-rímsins er, sem ádur er sagt, ad finna hræranlegar ársins hátídir, Níuvikna-Føstu, Páska, Hvítasunnu, og þad fleira sem þar med fylgir.

Tvennslags grundvøll þurfa menn hér til ad brúka, sem er fyrst: ad vita hvør vetur sé tunglaldar; þar næst, Sunnudags-bókstafur á ári hvørju. Þad fyrra er ljóst af því sem ádur er kennt Cap. II, Art. 1, p. 60, sqv.

Um þad sídara viljum vér hér nú undirvísun gjøra.

Þad hefir lengi venja verid í Kristninni, medan sá gamli stíll var í brúki, einkum sídan sú Níceniska rádstefna var haldin, árum eptir Gudsburd 325, ad finna Sunnudags-bókstaf af sólarøld hinni gømlu, sem til þeirrar nytsemdar var í fyrstunni uppfundin. Hún innibatt í sér 28 ár, þvíad hlaupársdag-

arnir, sem henni tilfellu, gjørdu sjøsinnum umbreyting á Sunnudags-bókstafnum, svo þeir komust ecki í kríng, eda í sína gømlu og réttu rød aptur, fyrrenn ad lidnum 28 árum. En þegar nýi still fyrst byrjadist, Ao. 1582, vard sú atferd mikinpart løgd fyrir ódal hjá þeim Catholísku, ad finna Sunnudags-bókstaf eptir sólarøld hinni gømlu, søkum þess ad þá var sú umbreyting gjørd á tímatalinu, ad í endíngu hvørra hundrad ára, þrisvarsinnum samfleytt, skyldi hlaupárs-deginum sleppt verda, en fjórda hvør øld skyldi altíd endast med hlaupári. Eptir þessari rádstøfun og undirbúníngi var stiptud ný sólarøld uppá 400 ár, á milli hvørrar og hinnar gømlu ad var stórmikill mismunur, svo nú er lángtum torveldara enn ádur ad finna Sunnudags-bókstaf, einkum á fíngrunum, því þar sem øll hans umbreyting hafdi enda eptir gamla stíl ad lidnum hvørjum 28 árum, þar endast hún nú ecki fyrr enn 400 ár eru lidin; en ad skilja þær vandareglur sem þar til þéna, og ad komast í gegnum þá ovdugu vegi, sem rím-meistarar hafa í þeim søkum fyrirlagt, þad er ecki hvørjum ein-

um smælingja gefid. Engu ad sídur má sá þó ecki þess án vera, sem vill brúka Fingra-rímid, ad geta fundid Sunnudags-bókstafinn á hværju ári, svo hann hafi hann altíd í ferstu minni, þegar á þarf ad halda, ecki sídur enn túngl-aldar veturinn; því þetta eru þær tvær styttur sem kirkjuárs reikníngurinn, vidvíkjandi hræri-anlegum hátídum ársins, er uppá bygdur. Skal því fyrst þar um skrifa, hvørnin ad sólaröld sem Fíngra-rímimu er þénanleg, samt hennar ár, hvørt fyrir sig, kunni fundin ad verda.

2. Articuli.

Undirvísun um sólarøld nýa stíls, þá stærri og minni.

Menn hljóta endilega ad brúka eina 28 ára-øld í Fíngra-reikníngimum, til ad finna Sunnu-dags-bókstaf sérhvørs árs, eins og venja hefir verid í bók-rímimu alla daga, á medan gamli stíll var hafdur um hønd. En ad útvelja henni þénanleg takmørk, og koma henni hæglega fyrir, svo hún verdi erfidinu til léttirs, og hvør einn sem vill kunni hana sér ad hagnýta, þad útheimtir stóra grandskygni, sokum hlaupárs-

daganna, sem þrisvarsinnum eru undanfelldir á sérhvörjum 400 ára tíma, og fyrir skömmu var áminnst. Kalla eg þad nægja, ef ad greind øld verdur svo nidursett og skömtud, ad menn geti greiduglega Sunnudags-bókstaf af henni fundid, því þetta er einasta gagnsemdin hvar fyrir hún hefir nockurn tíma stiftud verid.

Nú svo ad þetta kunni ad komast í verk, þá verda menn fyrst ad fá þecking þar um, hvørnin sólarøld hin stærri kann ad finnast, og hvør ad séu hennar takmørk.

3. Articuli.

Regla, ad finna sólarøld hina stærri.

Skiptu ártali Kristí hvørju sem fyrirfellur med 400. Eda, ef þér þykir þad audveldara, kastadu fjórum svo opt burt sem þú getur frá tveimur þeim fyrstu tølum sem í því eru, þad sem eptir verdur eru ár tédrar aldar, en verdi ecki neitt eptir, þá er þad hennar sídasta ár.

1. Exemplum. Eg vil vita, hvad mørg ár máni verda lidin af sólarøld hinni stærri Ao. 1860; kasta því fjórumsinnum 4 í burt frá 1860, verda eptir 260, sem eru hennar ár.

Adferd þessi kann framar ad verda ljós af því sem eptir kemur.

2. Exemplum. Hvad lángt mun verá lidid á 400 ára øldina Ao. 1600? Nær eg kasta burt frá þessu Dato fjórumsinnum fjórum, eda 16, þá verdur ecki neitt eptir nema tvær siffrur, sem ecki gylda neitt einsamlar; þar fyrir hefir árid 1600 verid seinasta ár aldarinnar. Af þessu er audskilid, hver ad séu takmørk þeirrar 400 ára aldar sem nú stendur yfir: hún nær frá 1600 allt til 2000 inclusive, ef Gud vill svo vera láta.

Framar er merkjandi, ad þar þessi hin mikla øld innibindur í sér 4ra hundrads flocka, þá byrjast hinn fyrsti Ao. 1601, annar 1701, þridji 1801, fjórdi 1901; sídan hinn fyrsti aptur Ao. 2001, annar 2101, og svo med sama slag framvegis, hvør eptir annan, ad lidnu sérhvørju Seculo, eptir því sem sjá má af þeirri uppdregnu hønd, sem kemur skømmu hér eptir.

4. Articuli.

Regla ad finna sólarøld hina minni af þeirri stærri.

Þegar þú villt nú finna ár sólaraldar hinnar

minni, þá skaltu fyrst kasta í burtu tveimur þeim fyrstu tølustøfum frá ártali Kristí, hyggja síðan ad, hvør hundrads flockur hinnar stærri aldar þad muni vera sem þar yfirstendur, hvørt sá fyrsti, annar, þridji, edur fjórdi; sé þad sá fyrsti, þá skalt þú leggja vid sérhvørt ár hans, og þad sem stendur yfir høfdi hønum (þad er, nærst undan hønum gengur), 1; vid ár þess annars, og þad sem yfir hans høfdi stendur, 5; vid ár þess þridja, og þad ár sem nærst undan hønum gengur, 9; vid ár þess fjórda, og þad sem yfir hans høfdi stendur, 13; verdi þá summan 28, eda minni, þá er þad sólarøldin; en verdi hún meiri, þá kasta í burt 28 svo opt sem þú getur, eda, hvad hægra er (einkum þá árin eru ordin mørg), 30, og bæt 2 vid afgánginn fyrir hvørja 30. Summan er sólarøldin.

Dæmi uppá þann fyrsta hundrads flock, og árid nærst fyrirfarandi.

Hvør mun verid hafa vetur sólaraldar Ao. 1662? Svar: 7di; því þegar eg kasta burt 16 og legg 1 vid afgánginn, þá verdur hann 63, kasta sídan burt twisvarsinnum 30;

en legg 4 vid 3, sína 2 fyrir hvør 30, þá verda þad 7.

2. dæmi. Jeg vil vita hvør verid mun hafa vetur sólaraldar Ao. 1600, sem gengur nærst undan þeim fyrsta hundrads flock. Kasta því burtu 16 og set aptur 1, sem var vetur sólaraldar Ao. 1600.

Dæmi uppá þann annan hundrads-flock; og það ár sem gengur nærst undan því.

Ef einhvør kann ad spyrja hvør verid mun hafa vetur sólaraldar Ao. 1700, er stendur nærst fyrir framan annan hundrads-flock þeirrar stærri sólaraldar, þá svarast: 5ta; því þegar eg kasta í burt 17 og legg 5 aptur, þá merkja þeir 5ta vetur aldar Ao. 1700.

2. dæmi. Hvør mun vera vetur sólar aldar 1737? Svar: 14di; því þegar eg, ad burtkøstudum tveimur þeim fyrstu tølum (17) legg 5 vid 37, þá verda þad 42, kasta sídan í burtu 30, en legg 2 aptur í stadinn vid afgánginn 12, hvørjir ad gjøra 14, og merkja 14da vetur sólaraldar á þessu ári sem nú yfirstendur.

3. dæmi. Jeg vil vita, hvør sé vet-

ur sólaraldar Ao. 1791. Sleppi þess vegna 17, en legg 5 vid resten, verda 96; kasta svo í burtu þrisvarsinnum 30, enn bæti 6 geymdum vid 6, verda 12, er sýna vetur sólaraldar Ao. 1791.

Dæmi, vidvíkjandi þeim þridja hundrads flocki, og því ári sem stendur framan vid høfud hans.

Hvør mun vera vetur aldar Ao. 1800? Svar: 9di; því ad burtkøstudum 18, legg eg 9 til aptur, sem merkja 9da ár sólaraldar Ao. 1800.

2. dæmi. Þú villt vita, hvør verda muni vetur sólaraldar Ao. 1845, kastar því í burtu 18 og leggur 9 vid resten, verda 54; þar af dragast 30, verda eptir 24; þeir med 2 geymdum gjøra 26: vetur aldar Ao. 1845.

Dæmi uppá þann fjørda hundrads flock, og þad ár, sem gengur nærst undan.

Ef einhvør vill vita hvør verda muni vetur sólaraldar Ao. 1900, þá má hann kasta í burt 19, og setja aptur 13, sem merkja vetur sólaraldar Ao. 1900.

2. dæmi. Hvør mun verda vetur aldar Ao. 1919? Svar: 4di; því þegár eg kasta í

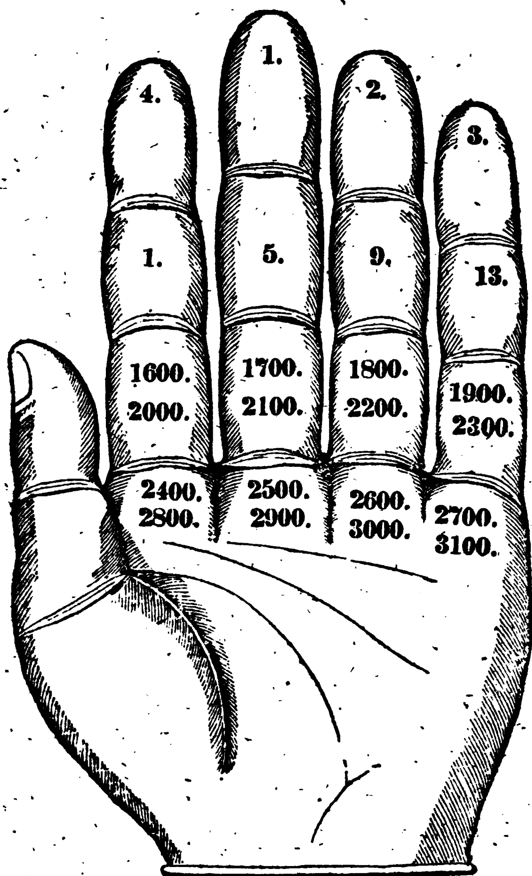
burtu 19 og bæti 13 vid resten, þá verda þad 32; kasta sídan í burtu 28; blífa eptir 4: vetur sólaraldar Ao. 1919.

3. Dæmi. Ef nockur gyrnist ad vita vetur sólaraldar Ao. 1999, þá kasti hann í burtu 19: tveimur þeim fyrstu tølum, og leggi 13 vid þad, sem eptir blífur, hvørjir ad gjøra 112; kasti sídan í burtu þrisvarsinnum 30, en geymi 6 í huganum, hvørja hann skal leggja vid resten, 22, verda 28: seinasti vetur sólaraldar Ao. 1999.

5. Articuli.

Ljósari undirvísun um rød hundrads-flockanna, og þær tølur sem leggjast vid hvørn einn.

Hingad til hefi eg gjørt undirvísun þar um, hvørnin madur skal finna vetur sérhvørrar 28 ára aldar, út alla þá stærri øld nýa stíls. En svo ad rød hundrads-flockanna og þeirra adgreining, ásamt tølurnar sem leggjast eiga vid hvørt ár sem þeir inni halda, kunni ljóslegar ad sjást enn eg hef ádur umgetid, þá sezt hér ein hønd, sem þad sýnir svo berlega, ad ecki verdur villt farid.

1.
4.
2.
3.
1.
5.
9.
13.
1600.
2000.
1700.
2100.
1800.
2200.
1900.
2300.
2400.
2800.
2500.
2900.
2600.
3000.
2700.
3100.

Utskýríng handarinnar.

Tølurnar sem standa á nedstu lidum fíngranna, og þeirra rótum, merkja ártal Kristi. Þær sem standa á midlidunum: 1, 5, 9, 13, segja til þess, hvad mørgum árum þurfi ad bæta vid hvørn hundrads-flock rétt nidur undan þeim, svo ad sólar øldin sú minni, med sinni skerdíngu á alda-mótunum, kunni altíd ad sýna Sunnudags-bókstafinn riktuglega, út alla 400 ára øldina. Sá fyrsti hundrads-flockur þeirrar aldar byrjast strax eptir ártalid á vísifíngrinum, en endast med ártali lángafíngurs. Annar byrjast strax eptir ártal lángafíngurs, og endast med ártali grædifíngurs. Sá þridji byrjast strax eptir ártal grædifíngurs, og endast med ártali litlafíngurs, og þetta allt í sømu rødinni, og yfirum þvert. Sá fjórdi byrjast strax eptir ártalid á litlafíngrinum, og endast med ártali vísifíngurs í annari rødinni, og svoframvegis. 4, sem standa á fremsta lid vísifíngurs, merkja þad, ad ártalid nidurundan þeim endi altíd 400 ára øldina, og hennar fjórda hundrads-flock, med hlaupári. Hinar tølurnar: 1, 2, 3, á fremstu lidum lángafíngurs,

grædifíngurs og litlafíngurs, sýna þad, ad árin rétt nidur undan þeim enda þann fyrsta, annan og þridja hundrads=flock Tetracosieteridis, med almennu ári.

6. Articuli.

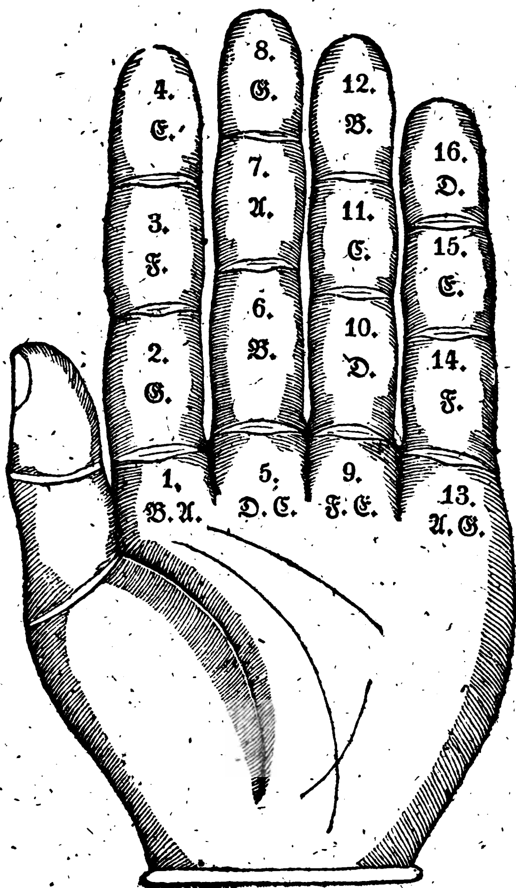
Ad finna Sunnudags=bókstaf árlega af sólarøld þeirri minni.

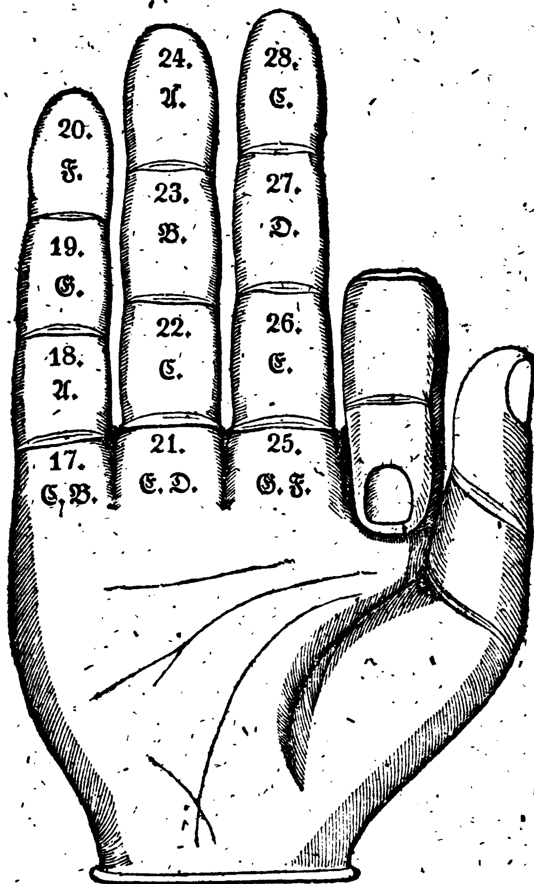
Jeg má vel segja um Sunnudags=bókstafinn, eins og eg hefi ádur sagt um túngløldina, ad þad er ecki einum heilvita manni vorkennandi ad finna hann ár eptir ár, þegar hann veit einusinni hvør hann er; svo ad sá, sem Fíngra=ríms konstina ydkar, kann traudlega ad fara á mis vid hann: viti hann hvør hann er á yfirstandandi ári, þá veit hann og einnin hvør hann muni verda á því ári sem eptir kemur; því aldrei þarf annad ad gjøra, enn ad taka þann sem nærstur er fyrir framan í stafrófinu.

Til Dæmis. Ao. 1737 er Sunnudags=bókstafurinn F, þar fyrir hlýtur hann ad vera E á eptirkomandi ári, og D þar nærst, því E er nærst fyrir framan F, og D nærst

fyrir framan E. Pad sést gjør þegar sta rofid er lesid aptur á bak, á þennan hátt: G F, E, D, C, B, A. Og nær hlaupárs = da urinn innfellur, sem skedur fjórda hvørt á þá verda altíd tveir af þessu stafrofi brúkad fyrir Sunnudags = bókstafi, sá sídar á árin sem fyrr stendur í rødinni.

En viljir þú, minn vin! gøtva upp Sunn dags=bókstaf þess árs, sem fyrir løngu er un lidid, eda koma mun á seinni tímum, þá v eg undirvísa þér, hvørnin pad kann ad ske snøggvu bragdi med 28 ára øld sólarinna fyrir eitt víst medal. En ádur enn eg lei þad sama í ljós, virdist mér naudsynlegt, a setja bædi sólarøldina og Sunnudags = bóksta ina þeim fyrir sjónir er þetta les, og þad uppdregnum hendum, svo hann læri fyrst a þvílíkri afmálan ad fá nockurt skynbragd því, hvør Sunnudags = bókstafur heyri til sé hvørjum vetri sólaraldar, hvørt vera kan hlaupár eda almennt ár. Hendurnar fylgj á eptir.

4.
E.
3.
F.
2.
G.
1.
B. A.
8.
G.
7.
A.
6.
B.
5.
D. C.
12.
B.
11.
C.
10.
D.
9.
F. E.
16.
D.
15.
E.
14.
F.
13.
A. G.

24.
A.
28.
C.
20.
F.
23.
B.
27.
D.
19.
G.
22.
C.
26.
E.
18.
A.
21.
E. D.
25.
G. F.
17.
C, B.

Utskýríng handanna.

Hér má nú sjá 28 ára øld nýa stíls, teiknada á 7 fíngrum og rótum vinstri og hægri handar, item Sunnudags-bókstafina undir tølunum, sem heyra til sérhvørjum vetri: merkir 1, á rót vísifíngurs, fyrsta ár sólaraldar, og tveir bókstafir þar undir: B A, hlaupár, svo sem og allstadar annarstadar á fíngra-rótunnum; 2. á efsta-lid vísifíngurs, med bókstafnum G undir, merkja annad ár aldar; 3. á midlid sama fíngurs med F undir, merkja þridja ár aldar; 4. á fremsta lid vísifíngurs, med sínum bókstaf E undir, merkir hid fjórda ár; 5. á rót lángafíngurs, med 2 bókstøfum, merkja fimta ár sømu aldar, og svo hvad af hvørju upp eptir á hvørjum fíngri, bædi vinstri og hægri handar, svo sem tølurnar sýna, allt þar til 28 koma til ad standa á fremsta lid lángafíngurs hægri handar: tveir bókstafir standa allíd á rót hvørs fíngurs, sem votta hlaupárin, en 1 á hverjum hinna, bodandi almenn ár.

Nú þótt þú kunnir vel ad hugfesta, hvørnin

sólaraldar árin standa á fíngrum beggja handanna, med því ad niðurradan þeirra og lidanna styrkir mjøg svo minnid í þeirri grein; samt mun þad veita bágt ad muna hvør Sunnudags-bókstafur fylgi sérhvørri tølu; einkum þess vegna, ad rød þeirra í sólar øldinni gengur ecki rétt áfram, eins og í upphafs støfunum, heldur aptur á bak. Þar fyrir hafa nockrir fundid uppá þad, til ad finna Sunnudags-bókstafinn, ad taka til á seinasta ári aldarinnar, og lesa svo bókstafina upp eptir, því þá verdur rødin rétt, eins og í stafrofinu; og þegar nú med svoddan móti kemur ad því ári, hvørs Sunnudags-bókstaf þú villt finna, þá verdur hann strax þar fyrir þér.

Til dæmis. Jeg vil vita, hvør Sunnudags-bókstafur sé 24da ár sólaraldar: ef eg tek einum færra, þad er ad skilja 23, af 28, þá verda eptir 5; byrja þess vegna á þeim seinasta staf í øldinni, sem er E, á fremsta lid lángafíngurs hægri handar, og les svo bókstafina áfram eptir stafrofinu í 5 rúmum, en nefni 2 í hvørt fjórda sinn vegna hlaupársins,

á þennan hátt: C, D, E, F, G, A. Þar fyrir er A Sunnudags-bókstafurinn 24 ár aldar.

Aptur vil eg vita, hvør ad sé Sunnudags-bókstafurinn 21 ár. sólaraldar: 20 teknir af 28 láta eptir 8, þar fyrir tel eg 8 bókstafa rúm áfram og gef 2 bókstafi fjórda hvørju, á þennan hátt: C, D, E, F G, A, B, C, DE, og lendi svo seinast med hlaupárs stafina DC í 8da rúmi, sem eru Sunnudags-bókstafir 21 ár aldar. En þad er adgætandi um hlaupársstafina, ad sá sem fyrri verdur fyrir í tølunni, þegar stadar er numid, hann hefir sætid semna til ad teikna Sunnudaginn. Þessi adferd kann ad sønnu vel ad brúkast, en hún er mikid seinleg, og líka adgjætslusøm. Þad þókti og gott rád fordum daga, á medan gamli stíll var í blóma, ad finna Sunnudags-bókstafinn med þessu versi:

Grandia Frendet Eqvus Dum Cernit
Belliger Arma.

En því fylgdi nockurt vandhæfi, því menn urdu ad lesa þad upp aptur og aptur, þar til þeir komu á þann lid sem heyrdi til sólar-

aldar árinu, og hafa stóra gætni á því, vegna hlaupáranna, ad 2 ordin væru altíd gefin vísifíngrinum, sín í hvørt sinn, því pad hefir ecki hlaupárin med neinum merkjum adgreind frá almennum árum.

Hvøruga þessa adferd get eg haldid rétt hagkvæma til ad finna Sunnudags-bókstafinn utanbókar, þó þær hafi brúkadar verid; þar fyrir vil eg nú sýna þad medal er eg ádur um gat, og mér þykir lángtum hentugra.

7. Articuli.

Um stefin med samhendunum, er þéna til ad finna Sunnudags-bókstafinn.

Pad medal sem eg drap á til forna, og mér þykir næsta þénanlegt til ad finna Sunnudags-bókstaf, eru 7 stef, med eins mørgum samhendum, hvør þú hlýtur ad læra fyrir utan, svo þú kunnir þaug uppá þína 10 fíngur, svo hljódandi sem eptirfylgir:

Bestar }
Astir } Greidir Fridar Eingill.

Dáins }
Láins } Brædi Arfar Guldu.

Felur
Elur } Drottinn Christni Blida.
Andar
Grandid } Fordumst; Eymdir Dvina.
Canna
Bannid } Argir Glæpa Flockar.
Ecka
Drecka } Christi Børnin Allopt.
Gódir
Fródir } Erfa Dýrdar Krónu.

Þessi 7 stef eru med þeim hætti samsett, ad hvørt eitt hefir í sér 5 ord, sem byrjast á 5 ólíkum bókstøfum: tvø þau fyrstu merkja altíd hlaupárin, en hin þrjú almenn ár. Upphafsstafurinn hvørs ords fyrir sig vísar Sunnudags-bókstaf þess árs sem þad á skyldt vid; og med því tvø samhendu ord eru í upphafi á hvørju stefi, þá sýna þau þá 2 stafi sem brúkast á hlaupárinu, hin þrjú þá, sem heyra til almennum árum millum hlaupáranna. Ordin í þessum 7 stefjum eru alls 35 og hánga svo saman hvørt vid annad, ad þau andsvari í réttri rød þeim 35 bókstøfum, sem 28 ára øldin, løgud eptir nýa stíl, hefir í sér.

Þess er naudsyn ad geta, ad samhendurnar sem byrja hvørt stef hafa svip af Echo, edur dvergmáli: er þad af ásetníngi gjørt, svo þær med sinni stemmu minni þann sem les þær í huganum á þad, ad þær heyri til einu og hinu sama ári, og megi því ecki skiljást ad nema á aldamótunum.

8. Articuli.

Um nidurradan stefjanna á fíngrum beggja handanna.

Þad var venja til forna, þegar versid Grandia Frendet &c. var brúkad, og ønnur þvílík, til ad finna Sunnudags-bókstaf í gamla stíl, þá var þad lesid yfir um þvera høndina, og ætlad svo til, ad øll hlaupárin skyldu lenda á vísifíngrinum. En mér hefir sýnzt ad láta nidurradan stefjanna vera med þad slag, ad þau verdi byrjud á rót vísifíngurs vinstri handar, og lesin svo fram eptir lidunum, fíngur eptir fíngur, svo ad þad sídasta, sem bodar 28 ár sólaraldar, lendir med því móti á fremsta lid lángafíngurs hægri handar; hvár af þad kemur, ad øll samhendu-ordin, sem votta

hlaupárin, verda á rótunum, en hin á lidunum, sem merkja almenn ár, á þennan hátt:

Bestar Astir á rót vísifingurs vinstri handar, Greidir á effsta lid sama fingurs, Fridar á midlid, Eingill á fremsta lid.

Dáins Cáins á rót lángafingurs, Brædi á effsta lid, Arfar á midlid, Guldu á fremsta lid.

Felur Elur á rót baugfingurs, Drottinn á effsta lid, Christni á midlid, Blída á fremsta lid.

Andar Grandid á rót litlafingurs, Fordumst á effsta lid, Eymdir á midlid, Dvína á fremsta lid.

Canna Bannid á rót litlafingurs hægri handar, Argir á effsta lid, Glæpa á midlid, Flockar á fremsta lid.

Ecka Drecka á rót Baugfingurs sømu handar, Christi á effsta lid, Børnin á midlid, Allopt á fremsta lid.

Gódir Fródir á rót lángafingurs, Erfa á effsta lid, Dýrdar á midlid, Crónu á fr. lid.

Vil eg nú, til enn betra leidarvísirs, láta høndurnar vera hér uppmáladar med stefjun-

um, svo hvør einn megi sjá hvørnin hann á ad lesa þau á lidunum, til ad finna Sunnu-dags-bókstafinn. Og er þess ad geta, med því ordin eru lesin frameptir á hendinni, þá skal altíd nefna þad ordid fyrr, sem undir stendur. Til dæmis: Vestar Astir, en ecki Astir Vestar.

8.
Gulbu
4.
Eingill
12.
Blida
16.
Dvina.
7.
Arfar
3.
Fridar
11.
Christni
15.
Eymdir
6.
Brædi
2.
Greidir
10.
Drottinn
14.
unst;
Fórd=
1.
Astir
Bestar
5.
Sáins
Dáins
9.
Elur
Felur
13.
Grandid
Andar

20. Flockar

19. Glæpa

18. Argir

17. Bannid Sanna

24. Mopt

23. Bœrnin

22. Christí

21. Drecka Ecka

28. Crónu

27. Dýrdar

26. Erfa

25. Fródir Gódir

9. Articuli.

Adferdin ad finna Sunnudags-bókstafinn á fingrunum med eptirdæmum.

1. dæmi. Jeg vil finna Sunnudags-bókstafinn Ao. 1739, sem er 16di vetur aldar (því ef eg kasta í burt 17, eptir Cap. IV, Art. 4, 5, p. 97-104, og legg 5 vid 39, þá verda þad 44; kasta sídan í burtu 28, verda eptir 16). Fer því ad telja á fingra-lidunum fram eptir: 1, 2, 3, 4 á vísifingri; 5, 6, 7, 8 á lángafingri: 9, 10, 11, 12 á baugfingri; 13, 14, 15, 16 á litlafingri. Verdur svo seinasta talan 16, sem merkir 16da vetur sólaraldar á fremsta lid litlafingurs. Sídan fer eg ad lesa stefin med sama móti, hvørt eptir annad, fram eptir lidunum, og segi: Bestar Astir á rót vísifingurs, og svo Greidir Fridar Eingill á lidunum þar fram frá. Dáins Cáins á rót lángafingurs, Brædi Arfar Guldu á lidunum þar fyrir framan. Felur Elur á rót baugfingurs, Drottinn Christni Blída þar eptir. Andar Grandid á rót litlafingurs, og svo hin ordin þar eptir, svo eg lendi med Dvína á fremsta lid litla-

fíngurs, hvar ed standa 16. Og med því D er fyrsti stafur í ordinu Dvína, þá er hann Sunnudags=bókstafur Ao. 1739, 16da vetur aldar.

Jeg vil vita, hvør Sunnudags=bókstafur muni vera Ao. 1742. Verdur þá vetur sólar aldar (eptir reglunni Cap. IV, Art. 4, p. 97-101) 19di; tek því til ad telja á rót vísifíngurs, eins og til forna, lid af lid, fíngur eptir fíngur, þar til eg kemst med 19 á midlid litlafíngurs hægri handar. Byrja sídan ad lesa stefin eins og ádur, og lendi med ordid Glæpa á greindum lid litlafíngurs, sem sýnir, ad G sé Sunnudags=bókstafur Ao. 1742, med því ordid Glæpa byrjast á G.

3. dæmi. Hvør mun vera Sunnudags=bókstafur Ao. 1756, 5ta vetur aldar (eptir Art. 4, p. 99-100). Tek eg til ad lesa stefin, eptir venju, á rót vísifíngurs, og kemst med Dáins Eáins á rót lángafíngurs; hvørs vegna eg sé, ad þá muni verda hlaupár, sá fyrri bókstafurinn D brúkast allt til Matthías=Messu, en sá sídari E þar eptir árid út.

Jeg vil vita, hvør vera muni Sunnu=

dags-bókstafur Ao. 1820. Til ad vita vetur sólaraldar þad ár, kasta eg í burtu 18 (eptir Art. 4, p. 100) en bæti 9 vid 20, svo þad verda 29, kasta svo í burtu 28, verdur eptir 1, sem merkir fyrsta vetur aldar; þarf því ecki lengi ad leita eptir Sunnudags-bókstafnum; þvíad fyrstu samhendurnar í stefja flockunum Bestar Ástir heyra til fyrsta vetri sólaraldar, og er því audslúttad ad þá verdur hlaupár, og B A Sunnudags-bókstafir.

5. dæmi. Ef einhvör spyr ad, hvör verda muni Sunnudags-bókstafur Ao. 1946, þá svara eg F; því ad burtköstudum 19 legg eg 13 vid 46 (eptir Art. 4, p. 100-101) verda 59. Og nær eg sleppi 30 blífa eptir 29 og 2 geymdir, gjöra 31, kasta svo í burtu 28; verda eptir 3, sem merkja þridja vetur aldar. 3 standa á midlid vísifíngurs, og nær eg hef byrjad ad lesa stefin, kemst eg med Fridar á greindan lid; þar fyrir er þá F Sunnudags-bókstafur.

6. dæmi. Enn kann sá ad koma, sem vill skygnast eptir hvör Sunnudags-bókstafur mun hafa verid Ao. 1645 og hvör hann verda

muni Ao. 2045. Jeg kasta burt tveimur þeim fyrstu tølum á báðum þessum árum, og bæti 1 við 45 sem eptir verða, til samans 46; kasta því í burtu 30, leifarnar 16 og 2 geymdir gjøra 18 vetur sólaraldar. 18 standa altíð á efsta lið litlafíngurs í hægri hendi, þarfyrir les eg stefin allt þángað, lið eptir lið og fíngur eptir fíngur, og kemst með Argir á greindan lið: þarfyrir hefir A. verið Sunnudags-bókstafur Ao. 1645, mun og einnin verða Ao. 2045 ef á þarf að halda.

Hef eg nú verið svo lángorður um þessa Methodum, að finna sólarøldina og Sunnudags-bókstafinn, fyrir þá grein, að það er hið torveldasta í ríminu, og líka þess vegna, að lesarinn skilji þess betur, hvørnin hann á að færa stefin með samhendunum sér í nyt, því það er víst, þegar einn hefir fest þau vel í minni, þá er þessi aðferð hin allra hægasta og fljótasta: maður kann í einum svip, nær vetur sólaraldar er fundinn, að hlaupa með stefin fram eptir fíngrunum, þar til hann kemur að sæti því sem vetri aldarinnar er tileinkað, því

þá sýnir strax fyrsti stafurinn í sérhvørju ordi stefsins, hvør ad sé Sunnudags-bókstafurinn.

En þad er vel merkjandi um alda-mótin, ad í útgaungu þess fyrsta, annars og þridja hundrad ára flocks í hinni miklu øld nýa stíls, þegar leifarnar, ad burtkøstudum tveimur þeim fyrstu tølum frá ártali Kristi, verda 100, 200 og 300, hvørjum árum þessar þrennar samþendur tilheyra: Dáins Eáins, Felur Elur, Andar Grandid; þá skal sleppa hinu fyrra ordinu í hvørri fyrir sig, en bíhalda því seinna, svo sem sjá má ad gjørt er í tøblunni sem sett er bak í rímid. Orsøkin er þessi, ad greind ár verda altíd hér eptir almenn ár, og þurfa þess vegna ecki nema 1 Sunnudags-bókstaf, sem á ad vera E á því 100ta, E á því 200ta, og G á því 300ta. Af þessum hlaupáranna misbresti kemur þad og einnin, ad rød stefjanna hlýtur ad slitna vid útgaungu nefndra alda, en sú røskun varir þó ecki leng-ur enn þar til sólarøldin byrjast ad nýu, hvørrar upphafs stef altíd er þetta: Bestar Aftir, Greidir, Fridar, Eingill. Ecki heldur gjørir sú skerding stefjanna neinn hnecki gagn-

sembinni sem þau með sér færa; því stafur-inn, sá fyrsti í ordinu sem eptir kemur, sýnir altíð Sunnudags-bókstaf næstkomanda árs.

En verda má þó, ad einhvør vilji hnidra þessum stefja slockunr, og segja, þad sé lítid gagn ad þeim, þar þeir fái ecki altíd ad halda sinni rød, því þegar hún brjálist viti menn ecki hvørt stefid taka skuli.

Til dæmis. Fyrsta Seculum endast med þessu stefi: Andar Grandid Fordumst o. s. frv. Þar eptir plagar ad koma þetta: Canna Bannid o. s. frv. En hér í upphafi næstu aldar kemur Cáins Brædi Arfar Gulldu, hvad ecki er vel møgulegt ad muna utan bókar. Andsvar: Þessi mótsøgn gyldir ecki neitt, því sá leidarvísir sem eg hefi gefid til ad finna ár sólaraldar færir manninn, jafn-vel blindandi, ecki sídur enn þrádur Ariadnes fordum Theseum, í gegnum hús vølundar til Sunnudags-bókstafsins. Stefid sem hann skal hitta verdur fyrir hønum, hvørt hann ránkar vid því eda ecki; því þegar eg legg 5 vid 1701, þá verda þad 6 ad burtkøstudum 17, og sýna 6ta vetur aldar, hvørjum æfin-

lega svarar ordid Brædi í stefinu: Dáins Cáins Brædi Arfar Guldu; og hvar sem þetta ord finnst í heillri 400 ára øld nýa stíls, þá teiknar þad jafnan 6ta vetur sólaraldar: Sama er ad segja um røskun stefjanna annarstadar á aldamótunum.

Cap. V.

Undirvísun um Sunnudags-bókstaf, og sólarøld þeirra Katholísku, item úrkasts-dagana, svo menn sjái þeirra adferd og undirbúníng til ad finna hræranlegar hátídir, ef nockur vildi heldur brúka þeirra Praxin.

1. Articuli.

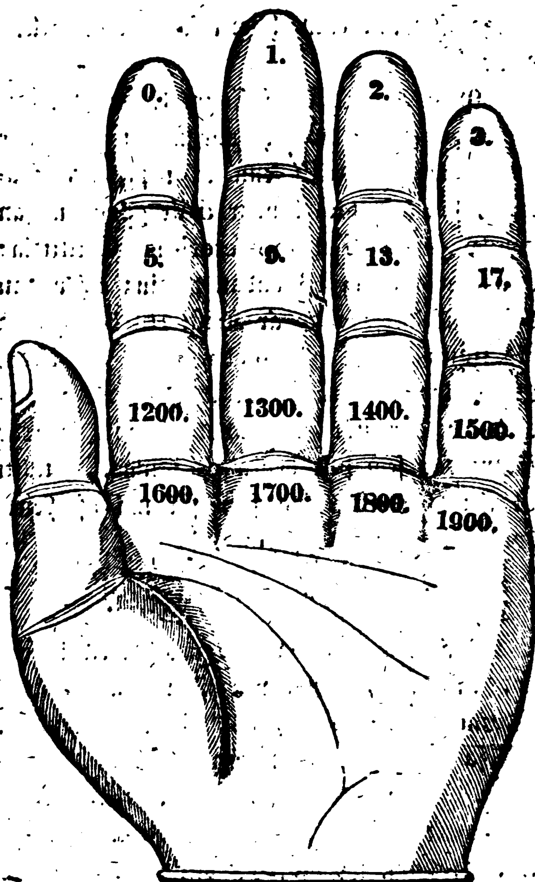
Adur enn jeg skil vid þessa materíu, verd eg ad gefa til vitundar, hvørnin Jesúítinn Gaspar Schottus sýnir med uppdregnum høndum adferdina ad finna sólarøld hina minni, og Sunnudags-bókstaf nýa stíls á hvørju ári, svo lesarinn megi úrskurda med sjálfum sér, hvør vegurinn vera muni greidari, og má hann

gánga svo þar eptir hvørn sem hønum fellur betur í geð.

Þeir Katholísku, í sínum kirkjuárs reikníngum, mida takmørk hinnar minni sólaraldar við ønnur ár Kristí enn eg í þessu fíngrarími, því þeir láta hennar 5 ár gánga undan þeirra fyrstu Tetracosieteridis Centuria; 9 undan annari; 13 undan þridju; 17 undan þeirri fjórdu; svo að ár Kristí 1601 vill vera hið fjøtta, 1701 hið tíunda, 1801 hið 14da, 1901 hið 18da ár sólaraldar; hvørs vegna altíð verður stór mismunur á milli þeirrar sólaraldar sem þeir brúka og minnar, í tilliti til ártals Kristí, svo sem sjá má af þeirri hønd sem hér er uppdregin.

Utskýríng yfir høndina.

O á fremsta lið vísifingurs merkir hlaupár, en 1, 2, 3 þar yfirundan almenn ár á aldamótunum; 5, 9, 13, 17 á miðliðunum merkja sólaraldar árin í útgaungu 100 ára aldanna. Þær tølur sem þar eru fyrir neðan merkja ártal Kristí; bæði á efstu liðunum og líka rótunum. Þegar þú vilt nú vita, hvørt

0.
1.
2.
3.
5.
9.
13.
17,
1200.
1300.
1400.
1500.
1600.
1700.
1800.
1900.

ad sé ár sólaraldar á einhvørju hundradasta ári Kristí, þá lít rétt framundan ártalinu til tølunnar sem stendur á midlidunum, hún segir til hvør ad sé vetur sólaraldar; en ef þú rennir auga til einhvørs af þeim 99 árum sem eru á millum hvørra 100 ára, þá kasta 28 í burt af þeim, hvad opt sem þú getur; svo margir sem þá verda eptir, svo marga fíngur skaltu telja yfirum þvera høndina, hvad eptir annad, frá þeim fíngri sem ártalid á stendur.

Til dæmis. Þú vilt vita hvørt ad sé ár sólaraldar Ao. 1800. Þetta ártal stendur á rót baugfíngurs; ef þú lítur nú framundan því, þá finnur þú 13 á midlid baugfíngurs, og þad er ár sólaraldar Ao. 1800 eptir reikníngi þeirra Kathólisku.

2. dæmi. Viljir þú vita hvørt verid hefir ár sólaraldar Ao. 1693, þá líttu uppundan 1600, sem standa á rót vísifíngurs, þar sér þú á midlid sama fíngurs 5, kastadu sídan burt þrisvarsinnum 28 frá 93 verda eptir 9, taktu þess vegna til ad telja frá 5, 9 fíngur, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14; þessi

tala 14, sem er hin 9da frá 5, merkir ár sólaraldar Ao. 1693.

3. dæmi. Jeg vil vita, eptir Kathólisfri Praxi, hvørt vera muni ár sólaraldar Ao. 1746; lít þess vegna framundan 1700, og sé 9 á midlid lángafíngurs, kasta sídan í burtu 28 frá 46, verda eptir 18, og svo marga fíngur tel eg frá lángafíngri, og segi: 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, svo verdur þá talan 27 (18da frá 9), sem merkir ár sólaraldar Ao. 1746.

Þessi adferd ad finna sólarøld nýa stíls á þeim 99 árum sem eru á millum hundrads flockanna virdist mér bædi seinleg, leidigjørn, og líka mjøg adgæzluverd; er þó ecki enn þá búid, því nú er eptir ad finna Sunnudags-bókstaf sem heyrir til sérhvørju ári aldarinnar; leggur Schotte þann grundvøll þar til, ad madur verdi fyrst ad finna sólarøld og Sunnudags-bókstaf gamla stíls, og þá þad er sked, þá skuli telja svo marga stafi áfram í stafrofinu sem afgángs verda þegar búid er ad skipta úrkasts-døgunum med 7. En skyldi

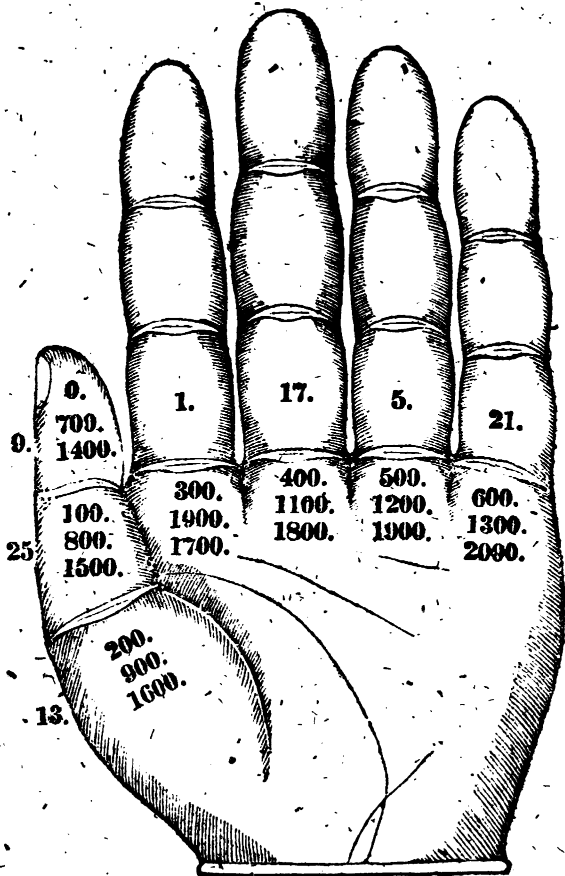
madur vilja vita hvad margir þeir verda á sérhvørri eptirfylgjandi 100 ára-øld, þá þarf þar til vissa reglu.

2. Articuli.

Praxis ad finna sólarøld hina gømlu á fingrum vinstri handar, eptir því sem Gaspar Schottus fyrirskrifar.

Utskýring yfir høndina.

Høndin, sem hér er uppmálud, hefir ártal Kristi á þremur lidum þumalfíngursins, og fjórum rótum hinna fjøgra, svo sem sjá má. Tølurnar 9, 25, 13 utan vid þumalfínguriнn, og 1, 17, 5, 21 á efstu lidum vísifíngurs, baugfíngurs og litlafíngurs, merkja sólaraldar árin í útgaungu þeirra 100 ára sem skrifud eru hjá, og fyrir nedan hvørja þessa tølu; svo ef þú vilt finna vetur sólaraldar hinnar gømlu á einhvørju hundradasta ári, þá stendur þar strax talan hjá, einhvør af þessum sjø, 9, 25, 13, 1, 17, 5, 21, sem merkir ár sólaraldar, en komi fyrir eitthvørt ár af þeim 99, sem eru á millum hundrads-flockanna, þá skal

9.
700.
1400.
9.
1.
17.
5.
21.
100.
800.
1500.
25
300.
1900.
1700.
400.
1100.
1800.
500.
1200.
1900.
600.
1300.
2000.
200.
900.
1600.
13.

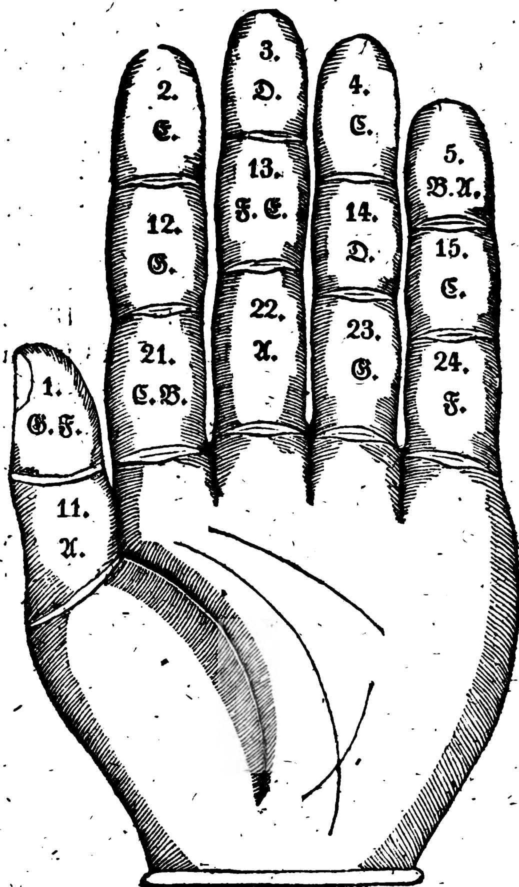
kasta svo opt 28 frá þeim sem ske kann, það sem eptir verdur skal leggja við töluna sem stendur hjá, eda fyrir ofan ártalið; verdi þá ecki summan yfir 28, þá er það vetur sólaraldar; en verði hún meiri, þá skal kasta burt 28, það sem þá verdur eptir er ár sólaraldar hinnar gömlu.

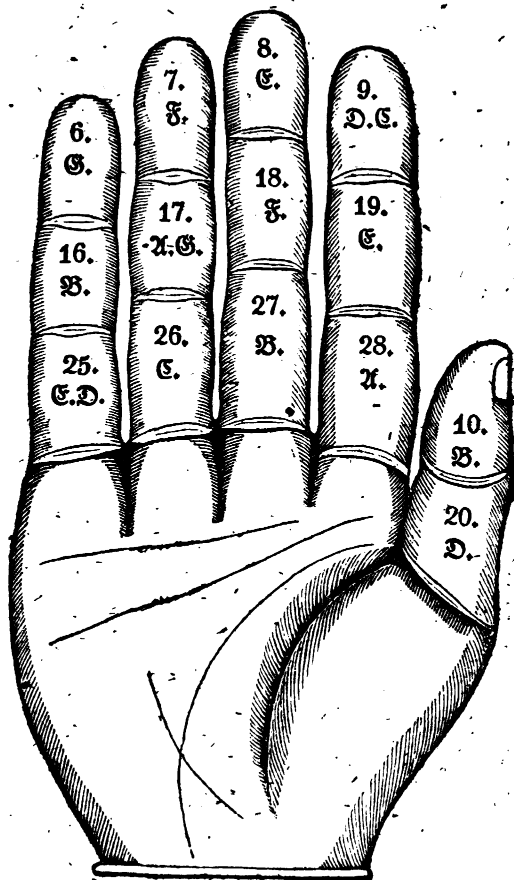
Til dæmis. Eg vil vita hvört vera muni ár sólaraldar hinnar gömlu Ao. 1800: Uppyfir 1800 á efsta lið lángafíngurs standa 17, og það verdur ár sólaraldar Ao. 1800.

2. dæmi. Hvört mun verda ár sólaraldar Ao. 1986? á efsta lið baugfíngurs uppyfir 1900 standa 5, hvörja eg geymi, kasta síðan í burtu 28 frá 86 þrisvarsinnum, verda eptir 2, við hvörja eg bæti 5 geymdum, gjöra 7da vetur sólaraldar hinnar gömlu Ao. 1986.

3. Articuli.

Þegar árið er fundið, mega menn ogsvo finna Sunnudags-bókstafinn eptir sama stíl, það kann að ske með tveimur uppdregnum höndum á þennan hátt, sem eptirfylgir.

1.
G.F.
2.
E.
3.
D.
4.
C.
5.
B.A.
11.
A.
12.
G.
13.
F.E.
14.
D.
15.
C.
21.
C.B.
22.
A.
23.
G.
24.
F.

6.
G.
16.
B.
25.
E.D.
7.
F.
17.
A.G.
26.
C.
8.
E.
18.
F.
27.
B.
9.
D.C.
19.
E.
28.
A.
10.
B.
20.
D.

Utskýring handanna.

Á 10 fíngrum þessara tveggja handa eru skrifud 28 ár sólaraldar þeirrar gømlu, og Sunnudags-bókstafurinn fyrir nedan hvørt ár, þarf þess vegna ecki annad ad gjøra enn finna árid á høndunum, hvørju ad Sunnudags-bókstafurinn fylgir.

Nú vil eg ítreka þau fyrri dæmi, med hvørjum sýnd var adferdin ad finna sólarøld nýa stíls, eptir Katholiskri vísu.

Ádur er ljóst gjørt ad Ao. 1800 muni ár sólaraldar vera hid 13da, en eptir gamla stíl 17da: gæti því ad 17da ári sólaraldar á þeim uppdregnu høndum, og sé, ad undir 17 á baugfíngri hægri handar standa bókstafirnir AG. Nú med því úrkasts-dagarnir verda þá 12, tek eg 7 af, og skil eptir 5; tel sídan 5 bókstafi áfram í stafrofinu frá G, sem er sá seinni hlaupárs-stafur eptir gamla stíl Ao. 1800, og lendi med tøluna á E, og þad verdur Sunnudags-bókstafur Ao. 1800.

Ao. 1693 er ár sólaraldar nýa stíls fundid hid 14da, en eptir gamla stíl hefir þad

verid 22ad: því nær eg kasta þrísvarsinnum 28 frá 93 verda eptir 9; þar vid lagdir 13, sem standa hjá 1600 á þumalfíngri uppdreginnar handar, gjøra 22. Sunnudags-bókstafurinn á lángafíngri vinstri handar, undir 22, er A; úrkasts-dagarnir 10; frá hvørjum eg tek 7, og verda eptir 3; tel því 3 bókstafi í stafrofinu áfram frá A, og lendi á D, sem var Sunnudags-bókstafur nýa stíls Ao. 1693.

Med þridja dæmi er ogsvo ádur fundid ad Ao. 1746 muni ár sólaraldar vera 27da eptir gamla stíl. Eptir nýa stíl verdur þad 19da. Sunnudags-bókstafur á midlid vísifingurs hægri handar F; úrkasts-dagarnir 11. Þar fyrir tel eg 4 bókstafi í Alphabeto frá E, og lendi á B; Sunnudags-bókstaf nýa stíls Ao. 1746.

4. Articuli.

Um úrkasts-dagana.

Vantar enn ad læra hvørnin Dies exemptiles, edur úrkasts-dagarnir nýa stíls, skuli finnast eitt Seculum eptir annad, vilji madur vera fullnuma í því ad geta leidt í ljós Sunn-

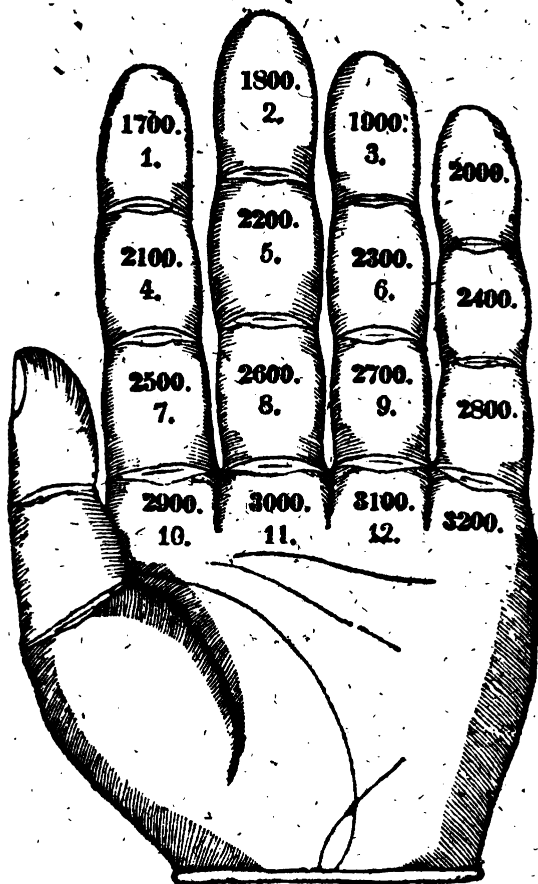
udags-bókstaf sérhvørs árs, eptir nýa stíl, með þeim hætti sem Jesúítarnir fyrirskrifa. Schotte sýnir þann veg ogsvo með einni uppdreginni hønd mikið hønduglega, af hvørri auðveldt er að nema þennan póst, að vita hvað mørgum døgum burt egi að kasta á hvørju Seculo, svo Litera Dominicalis verði fundin.

Utskýríng handarinnar.

Hvør ein stærri tala á øllum liðum fingranna, með rótunum, merkja ártal Kristí; en þær smærri, sem undir standa, merkja úr-kasts-dagana, og sýna hvað margir þeir séu á þessu og eptirkomandi Seculis; þarf svo þessi kennsla aungva upplýsíng framar, því þessi póstur er auðskilinn.

Tam labor est ingens, Elementum
prodere Solis,
Schottus ut annorum tempora sacra
putet.

Svo mikið erfiði kostar það Schottum að finna Sunnudags-bókstaf nýa stíls, uppá það hann geti útreiknað kirkjuársins helgar

1700.
1.
1800.
2.
1900.
3.
2000.
2100.
4.
2200.
5.
2300.
6.
2400.
2500.
7.
2600.
8.
2700.
9.
2800.
2900.
10.
3000.
11.
3100.
12.
3200.

tídir. Og hvad lángsaman og seinlegan veg þessi hálærdi madur lagt hefir til ad uppgøtva Sunnudags-bókstafinn, þá er hinn þó lángtum lengri og ørdugri, sem sá nafnfrægi Christophorus Clavius vill ad menn gánga skuli til ad ná sømu gagnsemd; kvedur svo ramt ad í þeirri søk, ad Schottus, sem er annars af sama Sócíeteti, veigrar sér ecki vid, Organ. Math. p. 395, ad kalla adferd Clavii í søgdu efni intricatissimam & difficillimam. Má nú lesarinn sjálfur dæma í huga sínum, þegar hann hefir yfirvegad sýnda Praxin þeirra Katholísku, hvørt hønum þykir hún ecki nockud torveldari, og útheimta stærri vareygd í verkinu; en sú sem hønum hefir verid hér ad framan fyrir sjónir sett í þessu fíngra-rími. Jeg voga ad segja, þótt einn meistari úr Róm færi ad reyná kapp um þetta lærdóms stycki vid leikmann hér á landi, sem hefdi vel numid mína fyrirsøgn, og skyldi hvørugur hafa til verksins annad enn sín eigin brjóst og naktar hendur, þá yrdi hann ecki kominn á midja leid þegar vor landi hefdi nád markinu og hlaupid fullkomnad; þó sæist mismunur Methodi enn

framar, ef þeir ættu hvar med sinu lagi ad finna Páska, og adrar hvílikar tídir, þvi þá vitskugrein hefir enginn af Jesúítum vogad sér til, svo eg viti, allt til þessa dags med fíngra-reikníngi ad tentera. En nú vil eg innan skams sýna þá adferd, hvörnin hátídirnar skulu á høndunum fundnar verda, þegar eg hefi nockud ádur skrifad um viku bókstafina og hátída-termínid.

Cap. VI.

Um sjø vikudaga bókstafi.

Eitt þad, sem gjørir stóra fyrirgreidslu í því ad finna hræranlegar hátídir og Messur árs-ins á fíngrunum utan bókar, er, ad vita gjørla, og festa í minni, hvørnin ad vikudaga bók-stafirnir skulu standa á fíngralidunum; því 7 þeir fyrstu í stafrofinu, nefnilega A B C D E F G hafa lángsamlega brúkadir verid til ad boda 7 daga hvørrar viku, eitt ár eptir annad: almennilega kallast þeir Sunnudags-bók-stafir, því þeir skiftast um árlega til ad merkja Sunnudaginn, sem er hinn ypparsti dagur

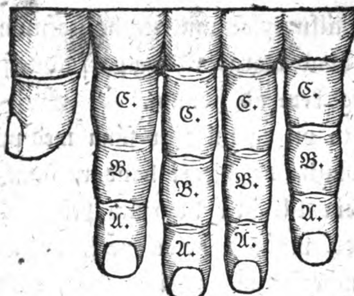
vikunnar, tileinkadur gudlegri þjónustugjørd; þess er og ad geta, ad vér høfum 7 adgreinanleg kennimerki á hvørjum vorum fíngri, þad eru þrjú lidamót innan handar, og 3 hnúar utan handar, tilsamans 6, og 7 med toppi hvørs fíngurs, sem á ad reiknast í þessu falli fyrir einn lid. Hvørjum þessara 7 lida hafa þeir fordum einn af áđurgreindum viku bókstøfum tileinkad, og þannin nidursett, ad A skyldi tilheyra fremstu hnúum fíngranna utan handar, B midhnúum, C efstu hnúum, D efstu lidum innan handar, E midlidum, F fremstu lidum og G toppunum, svo sem eptirfylgjandi vísa hljódar:

A B C skal hnúum hjá,
Hygg ad því enn frómi,
D E F set innan á,
Efst sé G á gómi.

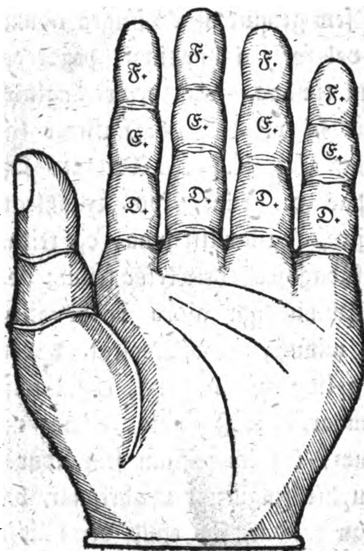
Svo þegar madur á ad reikna tíma og daga til einhvørrar hátídar eda merkidags, og talid endast á einhvørjum þessara lida, teiknudum med bókstaf, þá veit hann strax hvør dagur vikunnar þad er, því altíd er einhvør af þeim Sunnudags-bókstafur, og ef eg lendi ecki med

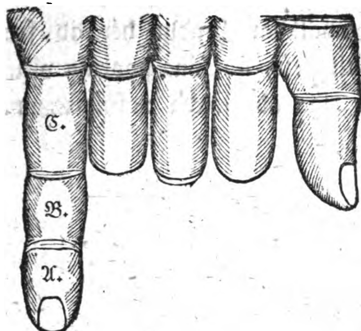
talid á sjálfum Sunnudags-bókstafnum, þá sé eg samt hvad marga lidi eg þarf ad telja áfram þar til eg kem ad hønum.

Þetta vil eg nú gjør sýna med uppmálan þeirrar vinstri og hægri handar, samt bókstøfunum sem tilheyra hvørjum þeirra lid fyrir sig; verda menn í þessu verki ad brúka og svo minnsta fíngur hægri handar, þess vegna, ad hvørki kemst þad sídasta Gyllinitals ordid Sjøtti, sem gengur af 28 fíngra lidum vinstri handar, vel fyrir á høndinni, þegar eptir því skal reikna tímana, sjøtta vetur túnglaldar; og ecki heldur fá vikudaga bókstafirnir (á medal hvørra einn skal altíd vera Sunnudagsins kennimerki) þar vel rúm, svo skiljanlegt verdi, þegar telja skal til hátídanna, og reikna uppá hvørn vikudag sérhvør Messa fellur; item hvad margir Sunnudagar gjøra Intervallum hid meira og minna; er því vonlegt ad verkid fái fljótari og lidugri framgáng, ef minnsti fíngur hægri handar brúkast einnin, ásamt med hinum fjórum, í þeim póstum sem ádur er umgetid; eru hér fíngurnar uppdregnar, bædi innan og utan handar, svo efnid verdi ljósara, en eptirdæmin uppá gagnsemdina koma fram sídar.

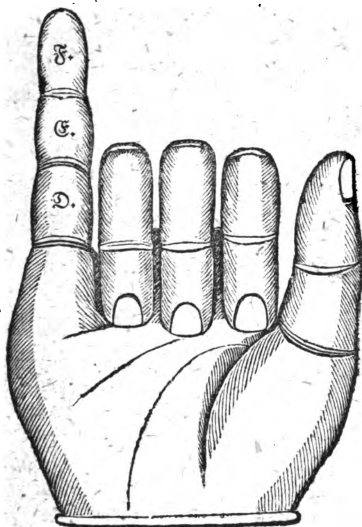

G. G. G. G.

G.

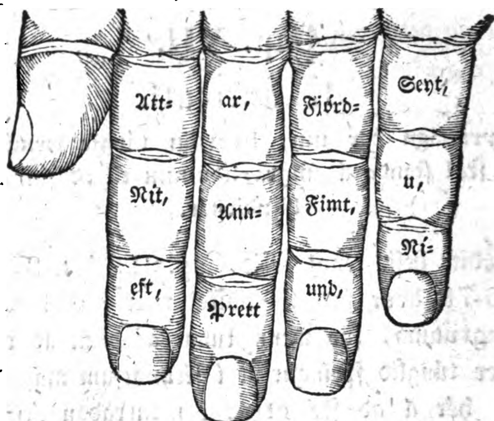
Uppmálaðar hendur hér að framan eru einasta til þess, að sýna hvørnin vikudaga bók-stafirnir eiga að standa á fingrunum.

Cap. VII.

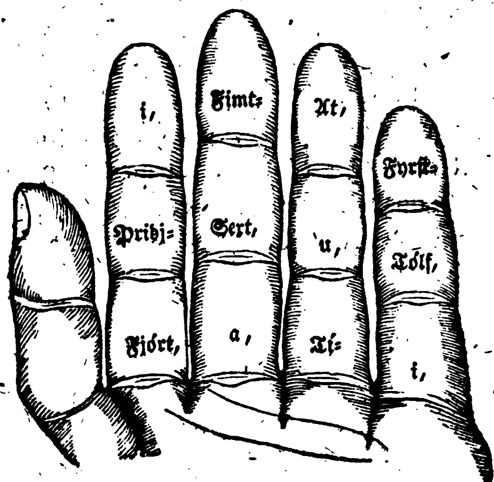
1. Articuli.

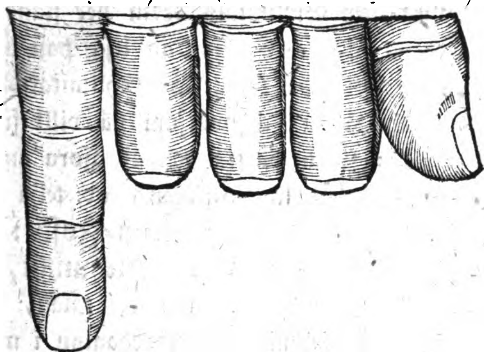
Fyrirsögn þar um, hvörnin túngls terminid skal standa á fíngra-lidunum til ad finna hátídirnar.

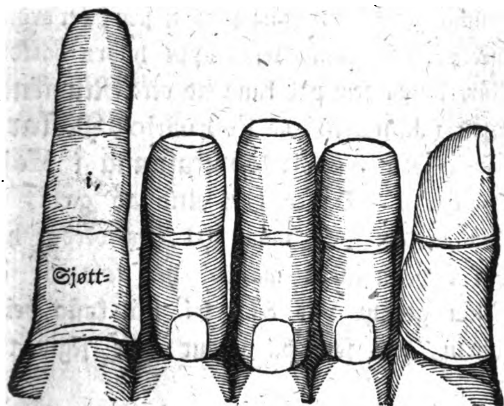
Adur hefir kennt verid Cap. II, Art. 3, p. 76-78 hvør sæti Gyllinitølurnar skuli hafa á fíngrunum, svo menn kunni af þeim ad vita nær túnglid springur út í sérhvørjum mánudi; en hér á ad ske ødruvísi nidurradan Aurei numeri enn þar var rád fyrir gjørt, því túnglsterminid Fjórt skal nú standa á efsta lid vísifíngurs, og svo hvørt Gyllinitals ordid eptir annad, lid eptir lid, fíngur eptir fíngur, bædi innan og utan handar, þar til þad seinasta, nefnilega Sjøtt-i, kemst á efsta lid og midlid litlafíngurs hægri handar, svo sem hér uppdregnar høndur sýna.

Att-
ar,
Fjórd-
Sext,
Nit,
Ann-
Fimt,
u,
eft,
Prett
und,
Ni-

Ell- i, Sjs- i,

i,
Fimt-
At,
Fyrsk-
Pribj-
Sext,
u,
Tólf,
Fjórt,
a,
Ti-
t,

i,
Sjøtt=

Lika sem Gyllinitals ordin hér standa á fíngrunum, svo áttu ogsvo ad lesa þau uppá lidina, þar til þú kemur ad Gyllinitali þess veturs túnglálldar, á hvørjum þú villt finna hátídirnar; sídan þarftu ecki ad gjøra annad enn byrja á efsta lid vísifíngurs ad telja 18, og svo fram eptir til Níuvikna-Føstu: 22 til Páskadags og 10 til Hvítasunnu, og þad allt á Gyllinitals lidinn; talan, sem fellur uppá hann, merkir hátídardaginn í mánudinum, ef Sunnudags-bókstafurinn heyrir til þeim sama lid; en ef ecki, þá hlýtur þú ad telja fram eptir lengra á lidunum, þar til þú kemur ad Sunnudags-bókstafnum; sú tala, sem þá er ordin, sýnir þér dag mánadarins uppá hvørn hátídin fellur, hvørt sem þad kann ad vera Níuvikna-Fasta í Januario eda Februario; Páskar í Martio eda Aprili; Hvítasunna í Majo eda Junio. Og er þess altíd ad gæta, ef talan verdur fyrir innan 31, þá verdur hátídin í þeim fyrra mánudi hér tøldum; en ef hún gengur yfir 31, þá skal kasta þeim í burtu, þad sem þá verdur eptir segir til,

uppá hvørn dag þess síðara mánaðar hátíðin fellur.

2. Articuli.

Undirvísun að finna hátíðir ársins.

I. Níuvikna Føstu.

Híngað til hefir það allt greinilega verið framfært, að minni meiníngu, sem þénar til undirbúníngs að finna hræranlegar hátíðir ársins, 1. hvørnin túnglaldar árið skal uppleitast, Cap. II, Art. 1, p. 60 sqv. 2. Sólarøld hin stærri nýa stíls, Cap. IV, Art. 3, pag. 96. 3. Sólarøld hin minni, af þeirri stærri, Cap. IV, Art. 4, pag. 97. 4. Sunnudags-bókstafur sérhvørs árs, Cap. IV, Art. 7, 8, 9, p. 111 sqv. 5. Hvørnin vikudaga bókstafirnir eiga að standa á fíngrunum innan og utan handar, Cap. VI, pag. 139. 6. Gyllinitals orðin til að finna hátíðirnar, Cap. VII, Art. 1, pag. 145 sqv.

Nú fylgir næst eptir, að sýna það helzta lærdómsstycki í øllu ríminu, við hvørt sá hálærði Gaspar Schottus hefir gefist upp í

sínu Organo Mathematico p. m. 412, og ecki treyst sér til ad gefa skiljanlegar reglur þar um, hvørnin Níuvikna Fasta og adrar hátídir skuli árlega á fíngrunum fundnar verda; en þad skal ske á þennan hátt: Jeg les Sylluinitals ordin á fíngralidunum, svo sem ádur er umgetid; byrja sídan á efsta lid vísifíngurs, og svo uppá topp, og ofan á huúa hinumegin, eins líka á midfíngri, og svo hvørjum eptir annan, þar til þad ord kemur sem merkir túnglaldar veturinn; þar nem eg stadar, og legg í minni á hvørjum lidnum þad var, tel svo alla lidina frá upphafi; sú talan, sem þá fellur uppá Syllinitalid, merkir dag Januarii eda Februarii, á hvørjum Níuvikna Fasta kemur, ef Sunnudags=bókstafur ársins (sem altíd situr á einhvørjum lid sérhvørs fíngurs) heyrir til þeim sama lid; en sé þad ecki, þá hlýtur þú ad telja lidina fleiri, innan eda utan á fíngrunum, þar til þú kemur á Sunnudags=bókstafs lidinn. Talan sem þú hefir þá fengid, vottar dag Januarii, uppá hvørn fastan fellur, ef hún er fyrir innan 31, en sé hún yfir, þá kasta burt 31; tel sídan ad nýu

1, 2, 3, 4, o. s. frv. þar til þú kemur ad Sunnudags-bókstafnum; summa þeirrar tølu segir þér, á hvørjum degi Februarii Níuvikna Fasta komi. Þess er ad gæta, ad á hlaupári skal ekki tileinka þann lid Níuviknaføstu sem Gyllinitalid stendur á, þótt þar sé Sunnudags-bókstafur, heldur skaltu bæta 7 vid talid, eda telja á sama lid nærsta fíngurs; sú talan sem þá kemur upp vottar, uppá hvørn dag mánadar Níuviknafasta fellur, þegar svo ástenzt. Dæmin sýna þetta ljósara.

1. Dæmi. Jeg vil vita, nær Níuvikna-fasta kemur Ao. 1739; Gyllinitalid er þá 11, Sunnudags-bókstafur verdur D. Set eg nú Gyllinitalid Fjórt á efsta lid vísifíngurs innanhandar, Þrídj- á midlid, i á fremsta lid, Ell- á toppinum, sem er Gyllinital ársins 1739. Tel svo 18 á efsta lid vísifíngurs, 19 á midlid, 20 á fremsta lid, 21 á toppinum, og med því þar er ekki Sunnudags-bókstafurinn D, tel eg ofan eptir hnúunum utan handar, þar til eg kem ad D. á efsta lid innanhandar; er þá talan ordin 25. Og med því hún er

fyrir innan 31, þá segi eg ad Níuviknafasta komi þann 25 Januarii Ao. 1739.

Annad dæmi. Jeg vil vita nær Níuviknafasta kemur Ao. 1743. Gyllinitalid 15; Sunnudags-bókstafur F. Gjøri eins og ádur, byrja ad lesa Gyllinitalsordin Fjórt o. s. frv. á efsta lid vísifingurs, og svo hvørt ordid eptir annad, á fingrunum innan og utan handar, þar til eg lendi med Gyllinitalid Fimt (15) á midhnúa baugfingurs utan handar.

Tek eg því til ad telja 18 á efsta lid vísifingurs, og svo lid af lid, fingur eptir fingur, þar til eg kemst med 37 á midhnúa baugfingurs; en med því þar er ecki Sunnudags-bókstafurinn F. tel eg 38 á efsta hnúa baugfingurs, 39 á efsta lid litlafingurs, 40 á midlid, 41 á fremsta lid litlafingurs innan handar, hvar ed F. stendur; og med því talan bleypur yfir 31, þá kasta eg í burtu 31, verda eptir 10; segi því, ad Níuviknafasta komi 10 Februarii Ao. 1743.

Þridja dæmi. Í þridja sinn vil eg vita, nær Níuviknafasta muni koma Ao. 1777. Gyllinitalid 6; Sunnudags-bókstafur E. D.

Adferdin er altíd hin sama; jeg vil byrja med Fjórt, á effsta lid vísifingurs, les svo Gyllinitals ordin lid af lid, fingur eptir fingur, þar til eg kemst med Sjøtt- (sem merkir 6ta vetur aldar) á effsta lid litlafingurs hægri handar. Byrja svo ad telja 18 á effsta lid vísifingurs; sídan lid af lid, fingur eptir fingur, þar til eg kemst med 46 á effsta lid litlafingurs hægri handar; en med því þar er ecki Sunnudags-bókstafurinn E. fer eg lengra upp eptir, og finn hann á midlid sama fingurs, verdur þar talan 47. Eg kasta í burtu 31, verda eptir 16, sem merkja 16da Februarii, og þar kemur Níuviknafasta Ao. 1772.

Fjórda dæmi. Mér er fýsn ad vita nær Níuviknafasta muni koma 1828, sem er hlaupár, 5ta vetur aldar; Sunnudags-bókstafur verdur þá sá fyrri F. enn sídari E. Byrja því, eins og vant er, Fjórt á effsta lid vísifingurs, og kemst med Gyllinitalid Fimt á fremsta lid lángafingurs; hvørs vegna eg tel 18 á effsta lid vísifingurs, 19 á midlid, 20 á fremsta lid, og svo hvad af hvørju, þar til eg lendi med 27 þar sem Gyllinitalid stendur;

en med því þetta er hlaupár, og Sunnudags-bókstafurinn er á sama lid og Gylliniltalid stendur, þá bæti eg 7 vid, eda tel áfram, þar til eg kem á fremsta lid næsta fingurs; verdur þá talan alls 34; kasta því í burt 31, fyrir Januarium, verda eptir 3, sem merkja 3ja Februarii, uppá hvørn Níuviknafasta fellur Ao. 1828.

II. Ad finna Páska.

Adferdin ad uppleita Páska kemur ad øllu leiti saman vid þá, sem í þessum Capit. Num. 1 var fyrirløgd til ad finna Níuvikna-Føstu, því einu fráskildu, ad þar sem byrjad er ad telja 18 á fyrsta lid vísifingurs til Níuvikna-Føstu, þar skal nu byrja ad telja 22 á sama lid til Páska, og halda svo áfram þar til Gylliniltalssætid verdur fyrir; summa þess dags vottar Páska-dag, ef þar er Sunnudags-bókstafur, hvørt sem er hlaupár eda almennt ár; en ef þar er ecki Sunnudags-bókstafur, þá skal telja lidina áfram lengra, þar til komid er þann lid á hvørjum Sunnudags-bókstafurinn situr. Verdi þá summan 31 eda

minni, þá merkir hún Páska-dag í Martio; en verdi hún meiri, þá skal sleppa 31; telja sídan 1, 2, 3, allt á lid Sunnudags-bókstaffins; summa þeirrar tølu merkir dag Páska í Aprili.

Eptirdæmi uppá Páska fundinn.

Fyrsta dæmi. Jeg vil vita, nær Páskar hafi komid Ao. 1723. Gyllinitalid 14; Sunnudags-bókstafur C. Fer því fyrst ad hyggja ad, á hvørjum lid Gyllinitalid Fjórtí stendur, þad verdur strax fyrir mér á efsta lid vísifingurs, og ef þar hefdi verid Sunnudags-bókstafurinn C, þá hefdu þar komid Páskar, þad er ad skilja 22 Martii. En med því þad er ecki, þá segi eg: 22 á efsta lid vísifingurs, 23 á midlid, 24 á fremsta lid, 25 á toppinum, 26 á fremsta hnúa, 27 á midhnúa, 28 á efsta hnúa, og þar finn eg þess árs Sunnudags-bókstaf C. Þar fyrir hafa Páskar komid 28 Martii 1723, því summa tølunnar er fyrir innan 31.

Annad dæmi. Jeg vil vita, nær Páskar muni vera Ao. 1744, 16da vetur túnglaldar, sem er hlaupár; Sunnudags-bók-

stafir E. D.: sá fyrri til Mathías=Messu, en sá seinni þadan í frá árid út. Jeg byrja Gyllinitals ordin Fjórt o. s. frv. á effsta lid vísifíngurs, eins og vant er, og lendi med Sext á midlid midfíngurs; tel því 22 þar sem Fjórt standa, 23 á midlid vísifíngurs, og svo lid eptir lid, þar til eg kemst med 30 á midlid midfíngurs. Nú er þar ecki sá seinni Sunnudags=bókstafur D, þar fyrir tel eg 31 á fremsta lid midfíngurs, og sídan 1, 2, 3, o. s. frv. þar til eg kemst med 5 á effsta lid baugfíngurs, þar finn eg Sunnudags=bókstafinn D, og þar koma Páskar dag 5 Aprilis Ao. 1744.

Þridja dæmi. Jeg vil enn skygnast eptir, nær Páskar muni koma 1753. Gyllinitalid 6 eptir handar=reglunni Cap. II, Art. 1, pag. 60 sqv.; Sunnudags=bókstafur G. Cap. IV, Art. 9, pag. 118. Gyllinitals ordin byrja eg altíd í sama stad, á effsta lid vísifíngurs, og les þaug svo uppá fíngurnar, þar til eg lendi med Sjøtt á effsta lid litla=fíngurs hægri handar, því þetta er sá sídasti vetur sem í þeim er; sídan tel eg 22 á effsta lid vísifíngurs, og kemst med 31 á fremsta lid

lángafíngurs; sleppi svo þeirri tølu, og fer ad telja ad nýu 1, 2, 3, o. s. frv. þar til eg kemst med 19 á efsta lid litlafíngurs hægri handar; nú er þar ecki Sunnudags-bókstafurinn G, þar fyrir tel eg 20 á midlid, 21 á efsta lid, 22 á toppinum, hvar eg finn fyrir mér G. Þar fyrir koma Páskar þann 22 Aprilis Ao. 1753.

Fjórda dæmi. Einhvør kann ad spyrja ad, nær Páskar muni koma Ao. 1880, 19da vetur túnglaldar: Cap. II, Art. 1, pag. 60, sqv. Sunnudags-bókstafir D C: Cap. IV, Art. 9, pag. 118. Gylliniталid stendur á midhnúa vísifíngurs; tel því 22 á efsta lid, 23 á midlid, 24 á fremsta lid, 25 á toppinum, 26 á fremsta hnúa, 27 á midhnúa, en þar er ecki C; þar fyrir tel eg 28 á efsta hnúa, hvar C stendur; segir því konstin, ad Páskar komi 28 Martii 1880.

III. Ad finna Hvítasunnu.

Hvítasunna verdur fundin med líkum hætti sem Páskar og Níuvikna-Fasta, og er enginn munur nema sá, ad eg byrja ad telja 10 á efsta lid vísifíngurs, (því Hvítasunnu

kemur fyrst 10 Maji), tel svo fram eptir lid-unum, þar til eg finn Gyllinitalid og Sunnu-dags-bókstafinn, og á þeim lidnum kemur há-tídin, annadhvørt í Majo edur Junio, eptir því sem fjøldi tølunnar þad útheimtir.

Eptirdæmi, ad finna Hvítasunnu á Fingra-lidunum.

1. dæmi. Nær mun Hvítasunna koma Ao. 1750? Þá verdur 3ji vetur aldar: Cap. II, Art. 1, pag. 60. Sunnudags-bókstafur D: Cap. IV, Art. 9, p. 118. Gyllinitalid Pridji stendur á midlid vísifingurs, þar fyrir er ecki lángt ad telja. Jeg segi 10 á effsta lid, 11 á midlid, og med því þar er ecki Sunnudags-bókstafur, þá tel eg lengra fram og segi: 12 á fremsta lid, 13 á toppin-um, 14 á fremsta hnúa, 15 á midhnúa, 16 á effsta hnúa, og 17 á effsta lid midfingurs, þar finn eg D, því þad er á øllum effstu lid-um fíngranna; kemur því Hvítasunna 19 Maji Ao. 1750.

2. dæmi. Jeg vil vita, nær Hvítasunna muni vera Ao. 1778; 12ta vetur túnglaldar: Cap. II, Art. 1. Sunnudags-bókstafur D:

Cap. IV, Art. 9. Gyllinitalid stendur á midlid litlafingurs innan handar. Byrja því ad telja 10 á efsta lid vísifingurs, og kemst med 31 á efsta lid litlafingurs; en med því þar er ecki Sunnudags-bókstafurinn þá fer eg ad telja uppá ný: 1, 2, 3 o. s. frv. eins og ádur er kennt, allan litlafingur af, þar til eg lendi med 7 á efsta lid litlafingurs hægri handar, þar stendur D; þess vegna kemur þar Hvítasunna þann 7da Junii Ao. 1778.

Fleiri dæmi þarf ecki hér til ad leggja, því adferdin má vera deginum ljósari af þeim reglum og dæmum, sem ádur hafa framfærd verid í ýmsum stødum.

Cap. VIII.

Þridja gagnsemd Fingra-Rímsins, um Messu-daga ársins.

1. Articuli.

Þridja helzta gagnsemd Fingra-Rímsins er, ad uppgøtva hvørjum degi mánadar og

viku sérhvør Messu-dagur, sem nockud um-
vardar, tilheyrir; item, hvad margir Sunnu-
dagar verda eptir Prettánda til Níuviknа-
Føstu, og frá Heilagrar Prenníngar
Hátíd til Adventu á hvørju ári, og þad
med lángtum hægari og lempilegri adferd enn
rím-meistararnir hafa híngad til nockurn tíma
brúkad, og ødrum fyrirskrifad.

En til þess fyrra hljóta menn ad brúka
12 vísur íslendskar, gjørdar eptir tølu mánada
ársins; hafa þær svo mørg atkvædi í sér
hvør ein, sem dagarnir eru í hvørjum mánudi,
(eins og þær latínsku til forna), en eru þó
lángtum hagkvæmari enn Cisio Janus, þvíad
þær byrjast á sømu bókstøfum og mánudirnir;
eru og einnin ad ordum og meiníngu skil-
merkilegar. Vísurnar hlýtur sá sem ecki vill
fara á mis tédrar gagnsemdar ad læra uppá
sína 10 fíngur; og nær hann kann þær vel,
þarf hann ecki heldur annad medal enn þær
sjálfar, til ad vita á hvørjum bókstaf mán-
udurinn byrjast. Þær hljóda sem eptir fylgir:

JANUARIUS.

Ar nýtt hóf Janus; byrtist brátt
barn, sem tigna heidnir hátt,
med AnTOnius Agnes géck,
en Pálus Sjón af GUDi féck.

FEBRUARIUS.

Dýr María hreinsast hér,
hún gat Jesum líkan sér,
prýdir stól og plantar vor
Pétur: Matthias HLAUT kjör.

MARTIUS.

Deydi Jonas Hóla hyrdir,
heiløg Christni nafn hans virdir.
Dægur hnífsjøfn BeNEdict ber,
bodan Meyar EPTir fer.

APRILIS.

Gæfan ór Ambrosio.
Aprilis Leoni tign bjó,
Magnús vard Jarl, en Biskup Jón,
bar Marcus ORD Guds um frón.

MAJUS.

Bédir kross, féck bál Jón gist,
brá MAJUS vertíd og vist.

Hallvardur reyndi harda pín;
heitt með UrbaNO sumarið skín.

JUNIUS.

Eykur Junius opt gras;
einna mest Barnabías.
Vitus Bótólfs beðið gétur,
barst JóHANNes, deyddist Pétur.

JULIUS.

Góð Maria frændkonu fann,
fögur líður Margret dauðann,
fær GUÐ sál Þorláks jafnan séð,
JAcobs ... Olafs með.

AUGUSTUS.

Cepham batt Augustus einn,
eld leið Laurus kirkju sveinn,
Maria hafin, haust byrjar bezt,
BARtholomeus, Jóhann lézt.

SEPTEMBER.

Fann September mjög mæt hnoss,
Maria fædd, hafinn kross;
dægur Lambertus lagar JÖRÐ vel,
leiðir sál í höfn Michel.

OCTOBER.

Á fjöll October feykir snjá,
fannst ekki til þess Calixto,
glöggt Lucas kenndi Guðspjöllin,
galt þeirra Símon og hinn.

NOVEMBER.

Dýrdlínga hátíd hald þú vel,
helgan Martein þar med tel,
kjætir Páfans KIRK Frú stand,
Clemenz; Postulánn teiknar And.

DECEMBER.

Fengu nád Bára; Niclas, Frú;
nýtur sælu Lucia trú,
vid sólar hvörf Thomas frid fann,
fæddi mey oss Gud OG mann.

Þegar þú villt nú vita hvörjum degi mánadar og viku ein edur önnur Messa, sem vísurnar umgeta, er tileinkud, þá skaltu lesa þá vísu, sem messuna í sér innibindur, uppá fíngurnar, med þad slag, ad þú byrjir hana á þeim sama fíngurs lid og hennar fyrsti bókstafur tilheyrir, eptir Cap. VI, p. 139, og látir svo sitt atkvædi falla uppá hvörn

lid, fyrst vísifingursins innan og utan handar, sídan þess lengsta fingurs med sama hætti, og svo hinna sem eptir fylgja, þar til þú kemur ad þeim messu degi er þú villt finna; þann sama lid skaltu hugfesta, hvørt sem hann kann ad vera innan eda utan á fingrunum; telja sídan lidina þadan sem fyrst var byrjad ad lesa vísuna, allt til þess lids er Messan féll uppá, því þad er hennar dagur, sídan, þegar madur vill vita uppá hvørn dag vikunnar ein Messa fellur, þá skal hann telja vikudagana frá Sunnudags-bókstafnum á lidum sama fingurs, til Messu-dagsins, svo sem eptirfylgjandi dæmi sýna.

1. dæmi. Jeg vil vita, hvørjum degi Januarii Páls Messa tilheyrir. Byrja því, svo sem ádur er fyrirsagt, ad lesa þessa hans vísu: Ar nýtt hóf Janus o. s. frv. á fremsta hnúa vísifingurs utan handar, því þar er sæti bókstafsins A, sem er fyrsti í Januario, og segi: Ar á fremsta hnúa, Nýtt á midhnúa, hóf á efsta hnúa; vík sídan á efsta lid midfingurs innan handar, og læt sitt atkvædi fylgja hvørjum lid, fingur eptir fingur, og

þegar eg er kominn uppá efsta hnúa litlafíngurs med ordid En, og mig þrýtur þar lidi vinstri handar ad fara lengra áfram, vík eg yfir á efsta lid litlafíngurs hægri handar, og þar kemur nidur atkvædid Pál, sem merkir Páls Messu; þessum lid gleymi eg ecki, en fer ad athuga hvør dagur Januarii þetta sé, med því móti, ad telja lidina frá því eg byrjadi ad lesa á fremsta hnúa vísifíngurs vinstri handar, verda þad 25 lidamót, sem merkja 25 Januarii daga; er því audsluttad, ad Páls Messa er altíd 25 Januarii. Nú sem eg vil gæta ad enn framar, uppá hvørn dag vikunnar greind Messa (eda hvør ønnur) falli á einhvørju ári, þá er ecki annad ad gjøra, enn ad hyggja ad, á hvørjum fíngurs lid sama árs Sunnudags-bókstafur standi, sem er altíd hinn fyrsti í vikunni, og telja svo frá honum áfram allt ad lid messunnar.

Til dæmis. Ao. 1737 er Sunnudags-bókstafur F, sem situr á fremsta lid litlafíngurs innanhandar Cap. VI, p. 142, þadan tel eg viku-dagana, annadhvørt med nafni, og segi: Mánudagur (á toppinum), Þridjudagur (á

fremsta hnúa), Midvikudagur (á midhnúa), Fimtudagur (á effsta hnúa), Føstudagur (á effsta lid innan handar); ellegar þad, sem enn er hægra, eg tel einasta lidina til messunnar, og byrja á Sunnudeginum, á þennan hátt: 1. á fremsta lid, 2. á toppinum, 3. á fremsta hnúa, 4. á midhnúa, 5. á effsta hnúa, 6. á effsta lid innan handar; en sá sjøtti í vikudaga talinu, er altíd føstudagur, (sá fyrsti Sunnudagur, annar Mánudagur, 3ji Þridjudagur, 4di Midvikudagur, 5ti Fimtudagur, 6ti Føstudagur, 7di Laugardagur).

Svo fellur þá Páls-Messa uppá Føstudag Ao. 1737, því F er Sunnudags-bókstafur. Sama adferd heyrir til øllum Messum og merkidøgum árid um kring, nær madur vill vita hvørjum degi mánadar þær séu tileinkadar, og uppá hvørn dag vikunnar þær falli; þessa adferd má og svo eins brúka þegar einhvør segir þad edur þad hafa sked, edur eiga ad gjørast, á vissum mánadar degi, og menn vilja vita hvør dagur vikunnar þad hafi verid, edur verda muni.

Til dæmis. Sá hrædilegi eldsbruni,

sem tilfell í Kaupmannahafn Ao. 1727, skal hafa byrjast 20 Octobris; vil því vita á hvorjum degi vikunnar hann hafi skeð. Jeg leita fyrst upp Sunnudags-bókstaf ársins, med þad slag sem ráð er fyrir gjørt Cap. IV, Art. 7, 8, p. 111 sqv., og kasta burt 17, þeim fyrstu tveimur tølum af ártali Kristi, verda eptir 28; þar vid bæti eg 5, gjøra 33; af þeim dreg eg 28, verda eptir 5, sem er vetur sólaraldar Ao. 1728; les sídan stefin: Bestar Astir o. s. frv. uppá fíngurnar, og lendi á rót lángafíngurs, (sem er sá fimti lidur), med samhenduna Dáins Gáins. Svo hefir þá árid 1729 verid hlaupár, og E sá seinni Sunnudags-bókstafur, sem situr á efstu hnúum utan handar. Fyrsti stafur Octobris er A, hvørs sæti er á fremstu hnúum, Cap. VI, p. 142, tel því fyrsta Octobris á fremsta hnúa, og svo lid af lid, þar til eg kemst med 20 á fremsta lid innanhandar (hvørt sem eg brúka þar til einn fíngur eda fleiri; þad er allt hid sama), og er þad Midvikudagur, því á toppinum er Fimtudagur, á fremsta hnúa Føstudagur, á midhnúa Laugardagur, og á efsta hnúa

Sunnudagur. En þad er fljótara, ef eg kasta í burtu Octobris dögum tvisvarsinnum 7, byrja svo ad telja þá 6 sem eptir eru á fremsta hnúa vísifingurs, (hvar A. stendur), og segi: 1. á fremsta hnúa, 2. á midhnúa, 3. á efsta hnúa, 4. á efsta lid innanhandar (Mánudagur) 5. á midlid (Pridjudagur) 6. á fremsta lid (Midvikudagur). Svo hefir þá þann 20 Octobris borid uppá Midvikudag þegar eldsbálid byrjadist í Kaupmannahöfn Ao. 1728.

Annad dæmi. Jeg vil vita uppá hvörn dag vikunnar sá 8di Julii fellur sumarid 1737, á hvörjum lögþíngid skal byrjast á hvörju ári. Sunnudags-bókstafur er F; sá fyrsti stafur Julii, G, situr á fingratoppunum; tel eg því 1, 2, 3, 4 upp eptir hnúunum, og aptur innanhandar 5, 6, 7 og 8 á toppinum, sem er Mánudagur, edur annar frá Sunnudeginum, því hans stafur F er á fremsta lid, þeim næsta fyrir ofan. Svo byrjast þá alþíng 1737 á Mánudag.

2. Articuli.

Ad vita á hvørjum vikudegi sérhvør mánudur byrjast, hvada ár sem vera kann.

Sunnudags-bókstafinn verd eg altíd ad vita, og fyrsta staf hvørs mánadar, á hvørn vísurnar mig minna. Svo vil eg nú vita, á hvørjum vikudegi Augustus byrjast sumarid 1737. Sunnudags-bókstafur F, fyrsti Augusti stafur er C, svo sem vísan hljódar: Cepham batt Augustus einn o. s. fr. Þar fyrir gjøri eg ecki annad, enn tek til ad telja á fremsta lid vísifingurs, því þar stendur Sunnudags-bókstafur F, og segji: 1, 2, 3, 4, 5, og þá er eg kominn á effsta hnúa, hvar C stendur; þar fyrir er þad fimtudagur sem Augustus byrjast á sumarid 1737; því No. 5 teiknar fimtudag.

Í annan stad vil eg sjá eptir á hvørjum degi vikunnar Julius byrjast muni árid 1738. Sunnudags-bókstafur E, en Julii fyrsti stafur er G, eptir vísunni: Gód María frændkonu fann o. s. frv. og stendur á toppinum, þar fyrir tel eg 1 á midlid (því þar stendur

alltíd E), 2 á fremsta lid, 3 á toppinum: svo byrjast þá Julius 1738 á þridju degi.

I þridja sinn vil eg hyggja ad, á hvørjum degi vikunnar November byrjast haustíd 1737. Hans upphafs-stafur segir víssan ad sé D: Dýrdlínga hátíd o. s. frv. Sunnudags-bókstafurinn er F. Tel eg því 1 á F, 2 á toppinum, 3 á fremsta hnúa, 4 á midhnúa, 5 á 'effsta hnúa, 6 á effsta lid innan handar (hvar ed D situr), þar kemur October (allra heilagra messa) 1737, á føstudag.

3. Articuli.

Ad vita fljótlega utanbókar, hvør stafur ad standi vid sérhvørn mánadardag árid umkring.

Þú hlýtur ad hafa í minni, svo sem optar, á hvørjum bókstaf sérhvør mánudur byrjast. Sídan, þegar þú villt vita, hvør stafur ad standi vid einhvørn dag einhvørs mánadar, þá kasta 7 í burtu svo opt sem þú getur, þad sem eptir verdur skaltu telja frá fyrsta bókstaf mánadarins, hønum medreiknudum; sú seinasta talan vísar þér, hvør stafur þad sé í stafrofinu sem þú villt finna.

Til dæmis. Jeg vil vita hvør stafur ad standi vid þann 26ta Januarii, sem byrjast á A. Kasta því í burtu þrisvarsinnum 7, tilsamans 21, verda eptir 5, tel eg því 5 stafi áfram: A, B, C, D, E; þessi hinn sídasti stendur vid 26ta Januarii.

Annad dæmi. Jeg vil komast ad, hvør stafur ad standi vid þann 24da Februarii, hvørs upphafs-stafur er D; kasta því í burtu þrisvarsinnum 7, verda eptir 3, segi því D, E, F, og þessi hinn sídasti er stafurinn sem stendur vid þann 24da Februarii.

Þridja dæmi. Einhvør spyr mig ad, hvør stafur ad standi vid 30. Augusti, er byrjast á C. Eg kasta fjórum sinnum í burtu 7, verda eptir 2, tel því C, D; stendur þar fyrir D vid 30ta Augusti.

4. Articuli.

Ad finna vikudag hvørs mánadar dags, á hvørju ári sem madur vill.

Þetta stycki hefir ad sønnu ádur verid um hønd haft; en nú vil eg sýna hvørnin Schottus vill komast ad því sem eptir verdur grenslast.

Þú skalt fyrst uppgøtva, eptir næst fyrirfarandi reglu, hvør bókstafur ad standi vid dag mánadarins sem þú hefir auga á; sídan skaltu finna Sunnudags-bókstaf ársins, og tileinka hønum fyrsta dag vikunnar, ødrum annan, þeim þridja þann þridja vikudag o: s. frv., þar til þú kemur ad þeim bókstaf, sem stendur hjá mánadardeginum; dagur vikunnar sem hønum hlotnast er sá sem þú eptir spyr.

Til dæmis: Jeg vil vita uppá hvørn dág vikunnar 28di Maji fellur Ao. 1737. Sunnudags-bókstafur F; stafurinn hjá þeim 28da Maji er A; þar fyrir tel eg frá F inclusive og segi F, G, A; svo er þá A þridji og merkir þridju-dag.

Cap. IX.

Undirvísun þar um, hvad margir ad verdi sunnudagar eptir Þrettánda, og eptir heilagrar Þrenníngar hátíd á hvørju ári.

Þad má sjá af lærdra manna Tímtjudrsreikníngum, sem vída eru ad finna, ad þeir

hafa flestir híngad til getid einasta, um tvo Intervalla edur bil á millum vissra tída á hvørju ári. Pad eina hafa peir kallad Intervallum minus, edur hid minna bil, sem er tíminn á millum Jóladags og 7 vikna Føstu; hitt annad Intervallum majus, edur hid stærra bil, sem er ársins partur á millum Trínitatis hátídar og Advent. En Prófessor Ovensel í sínum Computo Cyclico getur um pad pridja Intervallum, er hann kallar Minimum edur hid minsta bil, sem altíd fellur inn á millum Prettánda og Níuvikna-Føstu, og er ad merkja, sem hann vilji heldur enn ecki kunna sína formenn í peirra Professión; fyrir pad peir hafi altíd í sínum kirkjuárs-reikníngum gengid pegjandi fram hjá pessu Intervallo, er eg sídast um gat, en skrifad heldur um midkíngs bilid, sem minni naudsýn hafi verid: í hvørju mér sýnist hann hafi mikid ad segja. Pví par um hefi eg heyrt tídum spurt, hvad margir verda mundu sunnudagar eptir Prettánda og eptir heilagrar Prenníngar hátíd; en aungvan hef eg vitad grennslast eptir pví af almúga mønnum, hvad margar vikur og dagar

verda mundu á millum Jóla og 7 vikna Føstu, og má þad kannske koma til af því, ad almanøkin bera þad med sér árlega. Uppá þessi þrjú Intervalla gefur velnefndur Prófessor reglur, hvørnin finnast kunni á hvørju ári, en mér sýnast þær svo margbrotnar og bágar ad muna, ad eg get ecki fellt mig vid þær; lángtum þægilegri virdist mér sú, er Páluß Gulden og adrir hans stallbrædur hafa gefid um Intervallum majus, á þennan hátt: svo margir Drottins-dagar sem innfalla á millum Hvítasunnu og Barnabas-Messu, þann 11ta Junii, svo margir verda þeir fram yfir 23. eptir Trinitatis. Falli enginn inn um sagdan tíma, verda þeir ecki nema 23, og ecki utan 22 ef Hvítasunna verdur haldin seinna enn þann 11ta Junii. Þessa reglu er hægt ad muna, hún útheimtir ecki heldur mikil heilabrot; þó er sú audveldari sem eg vil gefa þeim er ydka Fingrarímid, á þennan hátt.

Svo opt sem Páskar falla uppá einhvørn af 5 þeim fyrstu lidum vissifíngurs, svo opt verda sunnudagar eptir Trinitatis 27. Falli

Páskar uppá einhvorn af 7 þeim næstu lidum, allt á fremsta hnúa midfíngurs, þá verda Sunnudagar 26. Falli hátídin uppá 7 þá næstu þar eptir, allt á fremsta hnúa baugfíngurs, þá verda 25; þadan og á fremsta hnúa litlafíngurs 24; þadan og á fremsta hnúa litlafíngurs hægri handar 23. En falli hátídin uppá midhnúa, eda efsta hnúa sama fíngurs, þá verda einasta 22. Sunnudagar eptir Trínitatis.

Med hvílíku móti kann madur ad fornema, hvad margir ad verda Drottins dagar milli Þrettánda og Níuvikna-föstu, því þegar hana ber uppá þrjá þá fyrstu lidi vísifíngurs, þá verdur Sunnudagurinn ecki nema einn. En beri Níuvikna-föstu uppá topp vísifíngurs, allt á fremsta lid midfíngurs innan handar, þá verda þeir 2. Beri hana uppá topp midfíngurs, allt á fremsta lid baugfíngurs, þá verda 3. En ef hún fellur uppá topp baugfíngurs, allt á fremsta lid litlafíngurs, þá verda 4. Falli Níuvïkna-fasta uppá topp litlafíngurs vinstri handar, allt á fremsta lid litlafíngurs

hægri handar, þá verda þeir 6. Ad síduſtu, ef Sunnudaginn í Níuviknaföſtu ber uppá eitthvört af fjórum þeim síduſtu kennimerkjum litlafíngurs hægri handar, þá verda þeir 6.

Þeſsar reglur er, jafnvel fyrir þá grein, audveldt ad taka í ákt af þeim ſem Fíngrarímid brúkar, ad hann hlýtur, hvört heldur ſem er, ad ſjá eptir á fíngrunum um Hátída-komurnar, og kann því ad gjöra tvo veggi hvíta af einni krucku undir eins.

Annar parturinn.

Um búskapar-árid, edur íslendsk misseraskipti.

Cap. I.

Um misseraskiptin almennilega.

Arsins tídir þær helztu, sem vid víkja búskapar háttum hér á landi, og menn taka þess vegna sérdeilis í akt, eru þessar: Sumarkoma, Fardagar, Midtsumar, Vetrarkoma, Þorrakoma, Sumarauki, og Rímspillir, sem kallast ødru nafni Varnadarát.

Hvad áhrærir Sumar-komu, þá er varla þørf ad gefa reglur um hana, því sá kaldi vetur, er flestir vilja lídi sem snarast, drífur fólk gjarnan til ad sjá eptir um hans útgaungu, og reikna af vikna tali hvad nálægt Sumarid muni vera. Annars, kunni nockur ad fara med reiknings-list, þá má hann brúka eptirfylgjandi reglu, ef hann vill, til ad finna Sumar-komu á sérhvørju ári.

Cap. II.

Adferdin ad finna Sumar-komu med reikníngs-list.

Skiptu øllum þeim hundrad árum, sem lidid hafa frá Kristí híngadburd, med 4. Drag sídan Qvotum, aukinn med 6, af tédum hundrad árum, þad sem afgengur skaltu geyma. Skipt sídan ártali Kristí med 4; bættu Quoto vid ártal Kristí, drag af summunni þad sem ádur geymt var, skipt henni svo med 7, þad sem afgengur skaltu draga af 8.. Hafi ecki neitt afgengid, þá drag 7 af 8, hvad þá eptir verdur bæt vid 18 Aprilis, summan er Sumardagur hinn fyrsti.

Exemplum. Jeg vil vita, nær sumar hefir komid Ao. 1736. 17 (hundrudum) skipti eg med 4, koma 4 í Quotum, þar vid bæti eg 6, gjøra 10; þessa 10 dreg eg af 17, verda eptir 7, hvørja eg geymi. Ártali Kristí 1736 skipti eg med 4, verda í Quoto 434, þessum bæti eg vid ártalid, verda 2170; hér af dreg eg geymda 7, verda eptir 2163, hvørjum ef eg skipti med 7, verdur ecki neitt eptir;

þar fyrir dreg eg 7 af 8, verdur eptir 1, hvørjum ef eg bæti vid 18 Aprilis, verda 19. Þar fyrir kom sumar-árid 1736 þann 19da Aprilis.

Ønnur hægari regla, ad finna sumar med sømu list.

Ártali Kristí skiptu med 400 og þess leifum med 4, legg sídan Quotum vid leifarnar. Hafi þær verid minni enn 100, drag 1 af summunni; minni enn 200, 2; minni enn 300, 3; sídan 4, allt til 400; skipt henni sídan med 7, hvad afgengur drag af 8, ef ecki neitt, þá 7 af 8. Restinn, lagdur vid 18 Aprilis, sýnir sumardaginn fyrsta.

Til dæmis. Jeg vil vita, nær sumar muni koma 1738. Skipti því ártali Kristí med 400, verda eptir 138, þeim skipt med 4, verda í Quoto 34, hvørja ef eg legg vid leifarnar, 138, verda 172. Og med því leifarnar voru minni enn 200 dreg eg 2 af summunni, eru eptir 170, hvørjum ef eg skipti med 7 gánga af 2; þeir dregnir af 8 láta eptir 6, 6 lagdir vid 18 Aprilis, gjøra 24, sem er sumardagur hinn fyrsti Ao. 1738.

Pridja regla.

En kunnir þú, minn vin! ecki neitt í reikníngs-list, þá vil eg sýna þér adra adferd, sem á réttilega vid Fíngra-Rímid, og er hin audveldastá til ad finna Sumarkomu árlega, sem er þessi: svo marga lidi, sem þú fær frá topp baugfíngurs, allt á nærsta lid eptir Sunnudags-bókstafinn, svo mørgum døgum skaltu bæta vid 10 Aprilis, summan er sumardagurinn fyrsti; og fylgir sá athugi þar med: ef ad Sunnudags-bókstafurinn er á topp baugfíngurs, þá merkir sá nærsti hnúi vid toppinn ad ecki eigi ad leggja nema 1 vid 18 Aprilis; því svo er nidursett, ad 18 Aprilis skuli sitja á greindum topp baugfíngurs, hvad ogsvo kann vel ad standast; því fari eg ad telja Aprilis daga á efsta lid vísifíngurs, þá lendir sá 18di á topp baugfíngurs.

Til dæmis. Ao. 1737 er Sunnudags-bókstafur F; hann stendur á fremsta lid litlafíngurs; þar fyrir kemur Sumarid á toppinum, þeim nærsta lid, sem er þann 25 Aprilis, því ef þú fer ad telja 18 á topp

baugfíngurs, 19 á nærsta lid, og svo framvegis, þá lendir sá 25ti á topp litlafíngurs.

Cap. III.

Um Fardaga.

Fardaga fundur útheimtir ecki neina sérdeilis reglu; þeir byrjast altíd þegar 6 vikur eru af sumri; verdur þad í fyrsta lagi þann 31 Maji, þegar Sunnudags-bókstafur er G; en sídan þann 6 Junii, nær hann er F, svo ad hvør sá fimtudagur, sem innfellur á millum þess 30 Maji og 7 Junii, er altíd fyrstur í Fardøgum.

Cap. IV.

Um Midtsumar.

Sú er almennileg venja á þessum døgum, ad halda midtsumar þegar 13 vikur eru af sumri. Sýnist þess vegna engin naudsýn til, ad hafa mikil umbrot fyrir því ad finna sagdan ársins tíma, utan ad gefa gætur ad í

huga sínum, nær 13 vikur séu lidnar frá sumarbeginum fyrsta. En vilji nockur endilega hafa vissa reglu þar um, nær midtsumar skal haldast, má hann brúka þær hinar sömu sem ádur eru gefnar um Sumarkomu, og er enginn annar mismunur enn sá, ad menn verda ad skipta um mánudina, svo ad þar sem fundin tala, annadhvört med Arithmetica edur Sunnudags-bókstafnum, var ádur lögd vid 18 Aprilis. til ad fá Sumarkomu, þar skal hún leggjast vid 18da Julii, þegar menn eru ad leita upp midtsumar.

Til dæmis. Ao. 1738 er Sunnudags-bókstafurinn E; hann situr á midlid litla-fíngurs, tel eg því frá toppi baugfíngurs á næsta lid eptir Sunnudags-bókstafinn 6 lidi, hvörja eg legg vid 18, verda 24, kemur því midtsumar 1738 24 Julii.

Cap. V.

Um Vetrar-komu.

Miklu bágara er ad gefa vissa reglu um vetrar komu, enn sumars, vegna þess rímspillirs

sem sumarauki gjørir á varnadarárum, sem optast hafa sín á millum 28 vetur, stundum 40, vegna umbreytíngar Sunnudags-bókstafsins á aldamótunum; færist þá vetrarkoman nidur um einn dag, svo hún verdur á þeim árum, framar venju, þann 27 Octobris. Þess vegna er þad mjøg torveldt, ad gefa þá reglu um vetrarkomu sem eckert fortak hafi; en sá sem nockud hefir numid í reikníngslist, kann fullvel ad brúka þá sem hér eptir fylgir.

Reglan er þessi.

1. Skiptu lidnum hundrad árum Kristí med 4, Quotum, aukinn med 6, dragdu áf hundrad árum Kristí, leyfarnar geymdu.

2. Skipt ártali Kristí med 4, eptirstødvanna gættu, legg sídan Quotum og 1 vid ártal Kristí; drag þar af geymdar leyfar, skipt hinu med 7; þad sem þá verdur eptir, dragdu af 8, verdi þad eckert, þá 7 af 8, nema ef eptirstødvarnar voru 3, þá drag 0 af 8. Þad sem þá verdur eptir, legg vid 19 Octobris; summan er fyrstur í vetri.

Til dæmis. Jeg vil vita, uppá hvørn

dag Octobris vetrar daginn fyrsta bár 1737, þar fyrir skipti eg fyrst 17 (hundrudum) med 4, fæ í Quotum 4; þar vid lagdir 6, gjøra 10; þá dreg eg aptur af 17, verda eptir 7, hvørja eg geymi. Þar næst skipti eg ártöli Kristi med 4, verda í Quoto 434; legg sídan Quotum og 1 vid ártalid, verda 2172, þar af dreg eg geymda 7, verda eptir 2165; þeim skipti eg med 7, gánga af 2; þeir dregnir af 8, verda eptir 6, hvørja eg legg vid 19 Octobris, gjøra 25; kemur því vetur 1737 þann 25 Octobris.

Annad dæmi: Mér er hugleikid ad vita, nær vetur hafi komid 1719. Skipti því fyrst 17 med 4 og geymi seinast 7; sídan skipti eg ártalinu med 4, verda í Quoto 429 og 3 afgángs; Quotus og 1 lagdur vid ártalid gjøra 2149; þar af teknir 7 geymdir, verda eptir 2142; þeim skipti eg med 7, verdur eckert eptir: En af því 3 voru afgángs ádur, dreg eg 0 (þad er: ecki neitt) af 8; þeir þess vegna lagdir vid 19 Octobris, gjøra 27; hefir því vetur komid Ao. 1719 þann 27da Octobris, því þad var varnadarár.

Pridja dæmi. I þridja sinn vil eg grensslast eptir nær vetur muni koma Ao. 1809: Skipti fyrst 18 med 4, verda í Quoto 4; þar vid lagdir 6 gjøra 10, og 10 af 18 eru eptir 8, hvørja eg geymi. Þar nærst skipti eg ártalinu 1809 med 4, koma í Quotum 452. Quotus, ártalid og 1 samanlagt, gjøra 2262, þar af dregnir fyrrgeymdir 8, eru eptir 2254; þeim skipti eg med 7, verdur enginn eptir, og med því leifarnar voru ecki ádur 3, þá dreg eg 7 af 8; er eptir 1, hvørn eg legg vid 19, verda 20; þar af ræd eg, ad vetur á ad koma 20 Octobris 1809.

Önnur styttri arithmetisk regla ad finna vetur.

Skiptu ártali Kristí med 400, sídan leifunum med 4, eptirstødvanna gættu. Hafi leifarnar ordid hundrad, eda meira, þá drag svo opt 1 af Quoto sem þær høfdu í sér hundrudin, legdu svo minkadan Quotum vid leifarnar, summunni skiptu med 7, þad afgengur dragdu af 8, hafi þad eckert verid, þá 7 af 8, nema eptirstødvarnar hafi verid 3, þá

0 af 8, því sem þá afgengur bættu við 19 Octobris, summan sýnir þér fyrstan í vetri.

Til dæmis. Jeg vil vita nær vetur kemur 1738; skipti því ártalinu með 400, verða leifar 138, þeim skipt með 4, verða í Quoto 34, og að afteknum 1 fyrir 100 í leifunum, verða eptir 33, sem leggjast við leifarnar 138; summa 171; þeim skipt með 7 gánga af 3, 3 af 8 eru eptir 5; þeir lagðir við 19 gjörá 24, og sýna, að vetur muni koma 1738 þann 24 Octobris.

2 dæmi. Mér er til sinnis að vita, nær vetur muni koma Ao. 1747; skipti því ártalinu með 400, verða leifarnar 147, hvörjum eg skipti með 4, koma í Quotum 36, eptirstøðvanna 3 gæti eg; tel svo 1 af Quoto fyrir 100 í leifunum, eru eptir 35, þeim skipt með 7 verður ekkert eptir, og með því eptirstøðvárnar voru 3 dreg eg 0 af 8, legg þá svo við 19 Octobris, verða 27; sem sýna, að Ao. 1747 kemur vetur 27 Octobris, á varnaðarári.

3. dæmi. Nær mun vetur eiga að koma Ao. 1905. Eg skipti ártalinu með

400, verda leifar 305, þeim skipt med 4 gjøra Quotum 70, hann lagdur vid leifarnar gjørir 381, þar af dreg eg 3 (því svo mørg hundrud høfdu leifarnar í sér), verda eptir 378, þessum skipti eg med 7, gengur eckert af; þar fyrir dragast 7 af 8, er eptir 1, sem bætist vid 19, verda 20; á því vetur ad koma Ao. 1905 þann 20 Octb., ef verøldin stendur svo lengi.

Þessar arithmetisku reglur eru ad sønnu nógu vissar, en stoda þó nærsta lítid þann sem ecki hefir numid neitt í reikníngslist; þar fyrir vil eg vísa hønum annad medal, sem er lángtum styttra og audveldara, til ad finna vetur á hvørju ári, einnin samkynja øllu ødru, sem kent verdur í þessum Dactylismo. Þad eru vinstri handar fíngra lidir, med sínum viku-bókstøfum, hvar um ádur hefir verid ljóslega rædt; og er adferdin rétt hin sama ad sýna vetrarkomu og sumarkomu: veturinn kemur altíd á nærsta hnúa, edur lid, eptir Sunnudags-bókstaf ársins, frá fremsta hnúa baugfíngurs, er svarar 19 Octobris, allt á fremsta hnúa litlafíngurs; en sá athugi fylgir hér med, ad á rímspillirs ári, (þegar þetta sam-

hendu ord Allopt brûkast til ad finna Sunnudags-bókstaf) kemur ecki vetur á næsta hnúa eptir bókstafinn A, sem situr á baugfíngri, heldur þann er stendur á fremsta hnúa litlafíngurs; verdur þá vetrarkoman á midhnúa sama fíngurs, er svarar þeim 27. Octobris.

Til dæmis. Jeg vil finna vetrardaginn fyrsta 1737. Sunnudags-bókstafurinn F. situr á fremsta lid litlafíngurs innan handar, þar fyrir kemur vetur á toppinum strax fyrir framan, sem er 25 Octobris, ad reikna frá efsta lid vísifíngurs, (því þar á altíd í þessum reikníngi ad byrja tølu mánadardaganna).

2. dæmi. Mér er fýsn ad vita, nær vetur muni koma Ao. 1747. Finn eg eptir gefinni reglu, Cap. IV, Art. 8, 9, pag. 113 sqv., ad þá verdur Sunnudags-bókstafur A, og med því samhenduordid Allopt hlotnast því ári, þá læt eg hlaupa frí þad fyrra A, sem stendur á fremsta hnúa baugfíngurs, og tel áfram þar til eg kem til hins annars á fremsta hnúa litlafíngurs, þar strax eptir á midhnúa kemur vetur Ao. 1747; reiknast þad

27di lidur frá upphafi vísifingurs, og merkir 27da Octobris, því þá er rímspillirs ár.

Med svoddan hætti má finna vetur um aldur og æfi; og þarf ecki annad enn renna huganum til fíngralidanna, og er þessi adferd audveldari enn nockur ønnur sem híngad til hefir verid.

Cap. VI.

Um Þorra.

Ecki er minna vandhæfi ad finna Þorrakomu en vetrar, skuli einslags regla uppá arithmetiska vísu þar til samin verda; hlaupárin valda því, sem hafa tvo Sunnudags-bókstafi, af hvørjum hinn sídari, sem fellur inn laungu eptir midjan vetur, má ecki takast fyrir sig fram, eda koma í selskap hinna annara fyrir tímann, þess vegna er þad hollast í øllum þorra-reikníngi ad brúka enallagen, edur skipti á árunum, í þann máta, ad taka þad umlidna fyrir nærverandi, og laga svo verkid ad rímspillirs verdi gætt, þegar hann vill smjúgast inn, og missera-komurnar haldi sér innan vissra venjulegra takmarka.

Reglan, sem hér til skal brúkast, er þessi.

1. Skiptu lidnum hundrad árum Kristí med 4; Quotum og 6 dragdu af lidnum hundrad árum; hvad eptir verdur geymdu. 2. skiptu lidnu ártali Kristí med 4, leifanna gættu; Quotum og 1 legdu vid lidid ártal; summunni (ad afdregnu því geymda) skiptu med 7, verdi nockud umfram drag þad af 8; annars 7 af 8, nema leifárnar hafi verid 3, þá 0 af 8. Hvad sídast verdur afgángs legg vid 18 Januarii, summan sýnir þér fyrstan í Porra.

Til dæmis. Jeg vil sjá eptir, nær Porri muni koma 1738. Skipti því (1) lidnum 17 hundr. med 4. Quotum 4, ad vidløgdum 6, dreg eg af lidnum 17 hundrud árum; verda eptir 7, hvørja eg geymi. (2): lidnu ártali Kristí 1737 skipti eg med 4, verdur í Quotum 434. Quotum aukinn med 1 legg eg vid lidid ártal, 1737. Summunni, ad afteknum 7, skipti eg med 7, verda eptir 2; þeir dregnir af 8 láta eptir 6; hvørjir ef lagdir eru vid 18. Januarii, gjøra 24, og sýna, ad Porri kemur Ao. 1738 24 Jan.

Annad dæmi. Nær mun Þorri hafa komid Ao. 1714? Lidnum 17 hundrud árum skipti eg med 4; Quotum 4, og 6 (tilsamans 10) dreg eg af lidnum 17 hundrud árum, verda eptir 7, hvørja eg geymi. (2): Lidnu ártali Kristí 1713 skipti eg med 4, verda í Quoto 428. Leifanna gæti eg. Quotum, 428, og 1 legg eg vid lidid ártal, verda 2142. Hér af dregnir 7 verda eptir 2135, þessum skipt med 7, verdur eckert eptir; og med því leifarnar voru ecki 3, þá dreg eg 7 af 8, gengur af 1, hann lagdur vid 18 Januarii gjørir 19, hefir því Þorri komid 19 Januarii Ao. 1714.

Þridja dæmi. Jeg vil vita, nær Þorri muni koma Ao. 1748. Tek því lidin hundrad ár Kristí 17 og skipti med 4, verda í Quoto 4, þar vid lagdir 6 gjøra 10, 10 af 17 eru eptir 7, hvørja eg geymi. (2): Skipti eg ártali Kristí lidnu, 1747, med 4, verda í Quoto 436 og leifarnar 3. Quotum aukin um 1 legg eg vid lidid ártal, verda 2184, þar af dragast 7, eru eptir 2177; þeim skipt med 7 verdur enginn eptir; og med því

leifarnar voru 3, dregst 0 af 8 og þeir leggjast vid 18 Januarii, verda 26; sýnir þad, ad Þorri kemur Ao. 1748 þann 26 Januarii, á rímspillirs ári.

Merk: Á þessu yfirstandandi Seculo þarf ecki, framar enn vill, ad draga 7 af summunni, ádur enn skipt er med 7, því þad kemur hvørt heldur sem er í sama stad nidur, og svo er altíd, þegar þeir geymdu kunna ad skiptast upp med 7.

Undirvísun ad finna Þorra á fingralidum vinstri handar.

Reglan til ad uppgøtva Þorrakomu fyrir hvørn einn, einkum þann er ecki hefir numid neitt í Arithmetica, er hartnær hin sama og ádur var gefin um vetrar komu, ad því einu undanteknu, ad þar sem fremsti hnúi baugfingurs, teiknandi 19 Octobris, var ádur takmarkid, frá hvørju telja skyldi til vetrarkomu, eptir tilvísan Sunnudags-bókstafsins, þá er þad nú, þegar Þorra skal finna, baugfingursins toppur, er merkir 18 Januarii. Svo ad hvar sem Sunnudags-bókstafur ársins finnst,

frá topp baugfíngurs, hønum medreiknudum, allt á fremsta lid litlafíngurs innan handar, þá kemur Þorri á næsta lid þar eptir: nema sá athugi fylgir hér med, ad þegar hlaupár fellur inn, og G er fyrri Sunnudags-bókstafur, þá kemur Þorri 26 Januarii, einum degi sídar enn vant er, og heitir svo midsvetrarkoma Þorra Rímspillir.

1. Dæmi uppá almennilega Þorra-komu.

Jeg vil vita, nær Þorri muni koma Ao. 1738. Sunnudags-bókstafur E, hann situr á midlid litlafíngurs (svo sem ádur er kent Cap. VI, p. 148); þar fyrir kemur Þorri 1738 á næsta lid þar eptir, þad er, á fremsta lid litlafíngurs, sem svarar 24da Januarii, því ef sá 18 Januarii fellur uppá topp baugfíngurs, þá fellur sá 24di uppá fremsta lid litlafíngurs.

2. Dæmi uppá Þorra Rímspillir.

Í annad sinn er mér í hug ad finna Þorra-komu Ao. 1776; og med því þá er hlaupár, og Sunnudags-bókstafurinn fyrri G.

Í

vík eg fram yfir venjulegt Þorra-komu takmark eptir fortaki reglunnar um rímspillir, og gef ecki gaum ad því G, svo sem endrar nær, er situr á topp baugfíngurs, heldur tel fram á topp litlafíngurs; sá fremsti hnúi, þar nærst vid, svarar þeim 26da Januarii, og þar á Þorri ad koma á greindu ári 1776.

APPENDIX

edur

Vidbætir Fíngra=Rímsins.

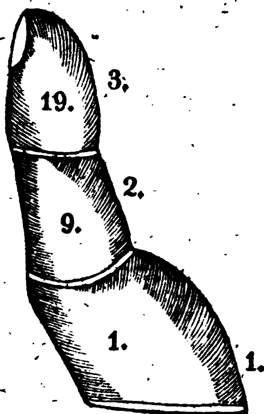
---

§. 1.

Undirvísun ad vita hvad gamalt túnglid sé, á hvörjum þeim degi mánadar sem madur vill.

Sá sem vill geta sagt utan bókar hvad gamalt túnglid sé á þeim og þeim degi mánadar, hann hlýtur ad vita fyrst hvør ad sé pacti ársins; þad kann hann ad læra med þessu móti: Hann skal byrja ad telja Gyllinitalid

1 á efsta lid þumalfíngurs, 2 á midlid, 3 á fremsta lid, og svo aptur á ný med sama móti: 4, 5, 6 á sømu lidum, svo sem hér uppdreginn þumalfíngur sýnir.

Og skal hann telja upp aptur og aptur, þar til hann nefnir Gyllinital ársins; ef hann lendir med þad á efsta lid, þá skal hann taka 1 frá talinu. Lendi hann á midlid, þá bæti hann vid 9, en 19 ef hann lendir á fremsta lid. Summan er pactar ársins, sé hún fyrir innan 30; en hlaupi hún yfir 30, þá skal kasta í

burt 30; það sem eptir verður er paetinn. Þess er að gefa, að nær 1 er tekinn frá 1 á fyrsta ári túnglaldar, þá reiknast pactar 30.

Nú sem þú vilt vita hvað gamalt túnglið sé á einhvörjum degi mánaðarins, þá legg pactann við þann sama dag og þar að auki Regulares, sem er 1. í Januario, 2. í Februario, 1. í Martio, og síðan altíð einum fleiri, þar til þeir verða 10. í Decembri; summan af þessu þrennu er túnglsaldurinn, nema hún verði yfir 30, þá kasta burt 30; það sem þá verður eptir segir hvað gamalt túnglið sé uppá þann og þann dag mánaðarins.

Til dæmis. Jeg vil vita hvað gamalt túnglið sé 10. Aprilis; Gyllinitalið 10. Byrja því að telja 1 á efsta lið þumalfíngurs, og svo hvað af hvörju eptir því sem ráð var fyrir gjört í reglunni; lendi svo með 10 á efsta lið þumalfíngurs, þaraf tek eg 1, verða eptir 9, sem eru pactar ársins; þeim bæti eg við 10. Aprilis, verða 19, legg svo þar við 2, fyrir Aprilem, verður 21. Er því túnglið 21 nætt þann 10. Aprilis, Gyllinitalið 10.

2. dæmi. Jeg vil vita hvað túnglið er

gamalt 20. Septembris Ao. 1737, Gyllinitalid 9. Gjöri eins og tilforna, byrja ad telja á efsta lid þumalfíngurs og endi med 9 á fremsta lid, bæti þar vid 19, verda 28 þættar járfsins. Þessum 28 bæti eg vid 20. Septembris, verda 48, kasta svo í burt 30, verda eptir 18, þar vid lagdir 7 fyrir Septembrem, verda 25, sem sýna ad túnglid sé 25 nátta 20. Septembris, Gyllinitalid 9.

Nota. Á hlaupári hefir Januarius aungvan Regularem, en Februarius ecki utan 1. Í hinum mánudunum eru þeir eins margir og adur er kennt.

§. 2.

Um eptirfylgjandi 400 ára töblu, sem nær yfir alla þá stóru sólar-öld nýa stíls.

Líka sem advörun gjörd var tilforna fyrir framan Hemerologium, edur Daga-registrid, ad þad heyrdi ecki til, med réttu, Dactylismo, heldur Bókrími, eins er því og svo varid um þá töblu, sem hér eptir kemur; hún er ecki til þess samin og sett, ad menn skuli áltid þurfa

ad sækja til hennar ársins kennimerki; því þau eiga med Fingra-rímini ad uppgötvast; helldur á hún ad vera þér til fyrirgreidslu á medan þú ert ad læra. 1. Í þann máta, ad þegar þú hefir numid stefin og kannt ad lesa þau uppá þína 10 fíngur, takir þú fyrst ára túngl-öld og sólar-öld af töblunni, og eftir þig svo í því ad telja á fíngrunum til ad finna hátídirnar, eptir Cap. VII. Art. 2. pag. 149.

Til dæmis. Ao. 1739 sér þú af töblunni ad Gyllinitalid er 11 (sem stendur æfinlega á topp vísifíngurs, þegar talid er til hátída), vetur sólaraldar er 16, þar fyrir byrjar þú ad lesa stefin: Bestar Ástir o. s. frv. til ad finna Sunnudags-bókstaf, á efsta lid vísifíngurs, eptir Cap. IV. Art. 7, 8, 9. p. 111 sqv. og lendir med Dvína á fremsta lid litlafíngurs, hvaraf þú mátt merkja ad Ao. 1739 er Sunnudags-bókstafur D, 16da vetur sólaraldar. Byrjar svo ad telja 22 á efsta lid vísifíngurs o. s. frv., eptir Cap. VII. Art. 2. p. 149 sqv. Og med því þú finnur ecki Sunnudags-bókstafinn D á topp vísifíngurs, þar sem Gyllinitalid stendur, þá telur þú lengra, þar til þú

hittir hann á efsta lid lángafíngurs, þá er talid ordid 29, og þar er Sunnudags-bókstafur D. Þar fyrir koma páskar Ao. 1739 þann 29da Martii. Sama er adferdin á hinum ødrum árum.

2. Þegar þú ert nú ordinn vel vanur í þessu verki, þá skaltu sjálfur fyrir utan tilvissan tøblunnar finna bædi túngl-øld og sólar-øld, eptir því sem í lesríminu er fyrirskrifad, Cap. II. Art. 1. p. 75. Cap. IV. Art. 8 & 9. p. 113-124; og láta tøbluna vera svo sem annan prófstein, med hvørjum þú kant ad prófa þína náms-gáfu og heppni í því ad finna hátídirnar á fíngrunum, á medan þú ert vidvaníngur og þér er í nauma-smídi.

Tablan er þessi sem eptirfylgir, hafandi í sér 400 ár. Í hennar fyrsta dálki er ártal Christi; ødrum sólar-øld nýa stíls hin stærri; þridja sólar-øld hin minni; í hinum fjórda er túngl-øld; fimta Sunnudags-bókstafir; og sjøtta stefja samhendur til ad minna á Dominicales.

Árs-tal Christi.	Sólar-øld stærri	Sólar-øld minni	Túngl-øld.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja samhendur, til að minna á Sunnudags-bókstafi.
1600	400	1	5	B. A.	Bestar Ástir
1601	1	2	6	G.	Greidir
1602	2	3	7	F.	Fridar
1603	3	4	8	E.	Eingill;
1604	4	5	9	D. C.	Dáins Cáins
1605	5	6	10	B.	Brædi
1606	6	7	11	A.	Affat
1607	7	8	12	G.	Guldu.
1608	8	9	13	F. E.	Felur Eluk
1609	9	10	14	D.	Drottinn
1610	10	11	15	C.	Christni
1611	11	12	16	B.	Blida;
1612	12	13	17	A. G.	Andar Grandid
1613	13	14	18	F.	Fordumst;
1614	14	15	19	E.	Eymdir.
1615	15	16	1	D.	Dvina.
1616	16	17	2	C. B.	Canna-Bannid
1617	17	18	3	A.	Augir
1618	18	19	4	G.	Glæpa
1619	19	20	5	F.	Flockar;
1620	20	21	6	E. D.	Ecka Drecka
1621	21	22	7	C.	Christi
1622	22	23	8	B.	Bornin

Ár-tal Christi.	Sól-ar-öld stærri	Sól-ar-öld minni	Túngl öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bók-stafi.
1623	23	24	9	A.	Allopt;
1624	24	25	10	G. F.	Gódir Fródir
1625	25	26	11	E.	Erfa
1626	26	27	12	D.	Dýrdar
1627	27	28	13	C.	Crónu.
1628	28	1	14	B. A.	Bestar Astir
1629	29	2	15	G.	Greidir.
1630	30	3	16	F.	Fridar
1631	31	4	17	E.	Eingill;
1632	32	5	18	D. C.	Dáins-Cáins
1633	33	6	19	B.	Brædi
1634	34	7	1	A.	Arfar
1635	35	8	2	G.	Guldu.
1636	36	9	3	F. E.	Felur Elur
1637	37	10	4	D.	Drottinn
1638	38	11	5	C.	Christni
1639	39	12	6	B.	Blída;
1640	40	13	7	A. G.	Andar Grandid
1641	41	14	8	F.	Fordumst;
1642	42	15	9	E.	Eymdir
1643	43	16	10	D.	Dvína.
1644	44	17	11	C. B.	Canna Bannid
1645	45	18	12	A.	Argir

Ártal Christi.	Sólar-ald stærri	Sólar-ald minni	Túngl-ald.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bókstafi.
1646	46	19	13	G.	Glæpa
1647	47	20	14	F.	Flockar ;
1648	48	21	15	E.D.	Ecka Drecka
1649	49	22	16	C.	Christi
1650	50	23	17	B.	Börnin
1651	51	24	18	A.	Allopt ;
1652	52	25	19	G.F.	Gódir Fródir
1653	53	26	1	E.	Erfa
1654	54	27	2	D.	Dýrdar
1655	55	28	3	C.	Crónu.
1656	56	1	4	B.A.	Bestar Astir
1657	57	2	5	G.	Greidir
1658	58	3	6	F.	Fridar
1659	59	4	7	E.	Eingill ;
1660	60	5	8	D.C.	Dáins Cáins
1661	61	6	9	B.	Brædi.
1662	62	7	10	A.	Arfar.
1663	63	8	11	G.	Guldu.
1664	64	9	12	F.E.	Felur Elur
1665	65	10	13	D.	Drottinn
1666	66	11	14	C.	Christni.
1667	67	12	15	B.	Blida ;
1668	68	13	16	A.G.	Andar Grandid

Ártal Christi.	Sólar-öld stærri	Sólar-öld minni	Túngl öld.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja samhendur, til að minna á Sunnudags-bókstaf.
1669	69	14	17	F.	Fordumst;
1670	70	15	18	E.	Eymdir
1671	71	16	19	D.	Dvína.
1672	72	17	1	C. B.	Canna Bannið
1673	73	18	2	A.	Argir
1674	74	19	3	G.	Glæpa
1675	75	20	4	F.	Flockar;
1676	76	21	5	E. D.	Ecka Drecka
1677	77	22	6	C.	Christi
1678	78	23	7	B.	Børnin
1679	79	24	8	A.	Allopt;
1680	80	25	9	G. F.	Góðir Fróðir
1681	81	26	10	E.	Erfa
1682	82	27	11	D.	Dýrðar
1683	83	28	12	C.	Crónu.
1684	84	1	13	B. A.	Bestar Astir
1685	85	2	14	G.	Greiðir
1686	86	3	15	F.	Friðar
1687	87	4	16	E.	Engill;
1688	88	5	17	D. C.	Dáins Cáins
1689	89	6	18	B.	Bræði
1690	90	7	19	A.	Arfar
1691	91	8	1	G.	Gulðu.

Ártal Christi.	Sólar-øld stærri	Sólar-øld minni	Túngl-øld.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bókstafi.
1692	92	9	2	F. E.	Felur Elur
1693	93	10	3	D.	Drottinn
1694	94	11	4	C.	Christni
1695	95	12	5	B.	Blída;
1696	96	13	6	A. G.	Andar Grandid
1697	97	14	7	F.	Forðumst,
1698	98	15	8	E.	Eymdir
1699	99	16	9	D.	Dvína.
1700	100	5	10	C.	Cáins
1701	101	6	11	B.	Brædi
1702	102	7	12	A.	Arfar
1703	103	8	13	G.	Guldu.
1704	104	9	14	F. E.	Felur Elur
1705	105	10	15	D.	Drottinn
1706	106	11	16	C.	Christni
1707	107	12	17	B.	Blída;
1708	108	13	18	A. G.	Andar Grandid
1709	109	14	19	F.	Forðumst,
1710	110	15	1	E.	Eymdir
1711	111	16	2	D.	Dvína;
1712	112	17	3	C. B.	Cánna Bannid
1713	113	18	4	A.	Argir
1714	114	19	5	G.	Glæpa

Ár-tal Christi.	Sólar-ars-öld stærri	Sólar-ars-öld minni	Túngl öld.	Sunnudags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til að minna á Sunnudags-bók-stafi.
1715	115	20	6	F.	Flockar.
1716	116	21	7	E. D.	Ecka Drecka
1717	117	22	8	C.	Christi
1718	118	23	9	B.	Börnin
1719	119	24	10	A.	Allopt;
1720	120	25	11	G. F.	Góðir Fróðir
1721	121	26	12	E.	Erfa
1722	122	27	13	D.	Dýrðar
1723	123	28	14	C.	Crónu.
1724	124	1	15	B. A.	Bestar Astir
1725	125	2	16	G.	Greiðir
1726	126	3	17	F.	Friðar
1727	127	4	18	E.	Eingill;
1728	128	5	19	D. C.	Dáins Cáins
1729	129	6	1	B.	Bræði
1730	130	7	2	A.	Arfar
1731	131	8	3	G.	Guldu.
1732	132	9	4	F. E.	Felur Elur
1733	133	10	5	D.	Drottinn
1734	134	11	6	C.	Christni
1735	135	12	7	B.	Blíða;
1736	136	13	8	A. G.	Andar Grandið

Ár-tal Christí.	Sólar-öld stærri	Sólar-öld minni	Túngl öld.	Sunnudags-bók-stafir.	Stefia samhendur, til ad minna á Sunnudags-bók-stafi.
1737	137	14	9	F.	Fordumst;
1738	138	15	10	E.	Eymdir
1739	139	16	11	D.	Dvína;
1740	140	17	12	C. B.	Canna Bannid
1741	141	18	13	A.	Argir
1742	142	19	14	G.	Glæpa
1743	143	20	15	F.	Flockar;
1744	144	21	16	E. D.	Ecka Drecka
1745	145	22	17	C.	Christí
1746	146	23	18	B.	Börnin
1747	147	24	19	A.	Allopt;
1748	148	25	1	G. F.	Gódir Frodir
1749	149	26	2	E.	Erfá
1750	150	27	3	D.	Dýrdar
1751	151	28	4	C.	Crónu.
1752	152	1	5	B. A.	Bestar Astir
1753	153	2	6	G.	Greidir
1754	154	3	7	F.	Fridar
1755	155	4	8	E.	Eingill;
1756	156	5	9	D. C.	Dáins Cáins
1757	157	6	10	B.	Brædi
1758	158	7	11	A.	Arfar

Ár-tal Christi.	Sól-ar-old stærri	Sól-ar-old minni	Tungl old.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til að minna á Sunnudags-bók-stafi.
1759	159	8	12	G.	Guldu.
1760	160	9	13	F. E.	Felur Elur
1761	161	10	14	D.	Drottinn
1762	162	11	15	C.	Christni
1763	163	12	16	B.	Blida;
1764	164	13	17	A. G.	Andar Grandid
1765	165	14	18	F.	Fordumst,
1766	166	15	19	E.	Eymdir
1767	167	16	1	D.	Dvina.
1768	168	17	2	C. B.	Canna Bannid
1766	169	18	3	A.	Argir
1770	170	19	4	G.	Glæpa
1771	171	20	5	F.	Flockar;
1772	172	21	6	E. D.	Ecka Drecka
1773	173	22	7	C.	Christi
1774	174	23	8	B.	Bornin
1775	175	24	9	A.	Allopt;
1776	176	25	10	G. F.	Gódir Frodir
1777	177	26	11	E.	Erfa
1778	178	27	12	D.	Dýrdar
1779	179	28	13	C.	Crónu.
1780	180	1	14	B. A.	Bestar Aftir

Ár-tal Christi.	Sól-ar-öld stærri	Sól-ar-öld minni	Túngl öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bók-stafi.
1781	181	2	15	G.	Greidir
1782	182	3	16	F.	Fridar
1783	183	4	17	E.	Eingil;
1784	184	5	18	D. C.	Dáins Cáins
1785	185	6	19	B.	Brædi
1786	186	7	1	A.	Arfar
1787	187	8	2	G.	Guldu.
1788	188	9	3	F. E.	Felur Elur
1789	189	10	4	D.	Drottinn
1790	190	11	5	C.	Christni
1791	191	12	6	B.	Blída;
1792	192	13	7	A. G.	Andar Grandid
1793	193	14	8	F.	Fordumst;
1794	194	15	9	E.	Eymdir
1795	195	16	10	D.	Dvína.
1796	196	17	11	C. B.	Canna Bannid
1797	197	18	12	A.	Argir
1798	198	19	13	G.	Glæpa
1799	199	20	14	F.	Flockar
1800	200	9	15	E.	Elur
1801	201	10	16	D.	Drottinn
1802	202	11	17	C.	Christni

Ár-tal Christí.	Sól-ar-öld stærri	Sól-ar-öld minni	Túngl öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bók-staf.
1803	203	12	18	B.	Blída;
1804	204	13	19	A. G.	Andar Grandid
1805	205	14	1	F.	Fordumst,
1806	206	15	2	E.	Eymdir
1807	207	16	3	D.	Dvína;
1808	208	17	4	C. B.	Canna Bannid
1809	209	18	5	A.	Argir
1810	210	19	6	G.	Glæpa
1811	211	20	7	F.	Flockar;
1812	212	21	8	E. D.	Ecka Drecka
1813	213	22	9	C.	Christí
1814	214	23	10	B.	Botnin
1815	215	24	11	A.	Allopt;
1816	216	25	12	G. F.	Gódir Frodir
1817	217	26	13	E.	Erfa
1818	218	27	14	D.	Dýrdar
1819	219	28	15	C.	Crómu.
1820	220	1	16	B. A.	Bestar Astir
1821	221	2	17	G.	Greidir
1822	222	3	18	F.	Fridar
1823	223	4	19	E.	Einglis;
1824	224	5	1	D. C.	Dáins Cáins

Ártal Christi.	Sólar-öld stærri	Sólar-öld minni	Túngl-öld.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja sambendur, til að minna á Sunnudags-bókstafi.
1825	225	6	2	B.	Brædi
1826	226	7	3	A.	Árfar
1827	227	8	4	G.	Guldu.
1828	228	9	5	F. E.	Felur Elur
1829	229	10	6	D.	Drottinn
1830	230	11	7	C.	Christni
1831	231	12	8	B.	Blida;
1832	232	13	9	A. G.	Andar Grandid
1833	233	14	10	F.	Fordumst;
1834	234	15	11	E.	Eymdir
1835	235	16	12	D.	Dvína;
1836	236	17	13	C. B.	Canna Bannid
1837	237	18	14	A.	Argir
1838	238	19	15	G.	Glæpa
1839	239	20	16	F.	Flockar;
1840	240	21	17	E. D.	Ecka Drecka
1841	241	22	18	C.	Christi
1842	242	23	19	B.	Børnin
1843	243	24	1	A.	Alloptz
1844	244	25	2	G. F.	Gódir Fródir
1845	245	26	3	E.	Erfa
1846	246	27	4	D.	Dýrdar

Ártal Christi.	Sólarsöld stærri	Sólarsöld minni	Túnglöld.	Sunnudagsbókstafir.	Stefja samhendur, til ad minná á Sunnudags-bókstafi.
1847	247	28	5	C.	Crónu.
1848	248	1	6	B. A.	Bestar Ástir
1849	249	2	7	G.	Greidir
1850	250	3	8	F.	Fridar
1851	251	4	9	E.	Eingill;
1852	252	5	10	D. C.	Dáins Cáins
1853	253	6	11	B.	Brædi
1854	254	7	12	A.	Arfar
1855	255	8	13	G.	Guldu.
1856	256	9	14	F. E.	Felur Elur
1857	257	10	15	D.	Drottinn
1858	258	11	16	C.	Christni
1859	259	12	17	B.	Blida;
1860	260	13	18	A. G.	Andar Grandid
1861	261	14	19	F.	Fordumst,
1862	262	15	1	E.	Eymdir
1863	263	16	2	D.	Dvina;
1864	264	17	3	C. B.	Canna Bannid
1865	265	18	4	A.	Argir
1866	266	19	5	G.	Glæpa
1867	267	20	6	F.	Flockar;
1868	268	21	7	E. D.	Ecka Drecka

Ár-tal Christí.	Sól-ars-öld stærri	Sól-ars-öld minni	Túngl-öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bók-stafi.
1869	269	22	8	C.	Christí
1870	270	23	9	B.	Bornin
1871	271	24	10	A.	Allopt;
1872	272	25	11	G. F.	Gódir Fródir
1873	273	26	12	E.	Erfa
1874	274	27	13	D.	Dýrdar
1875	275	28	14	C.	Crónu.
1876	276	1	15	B. A.	Bestár Astir
1877	277	2	16	G.	Greidir
1878	278	3	17	F.	Fridar
1879	279	4	18	E.	Eingill;
1880	280	5	19	D. C.	Dáins Cáins
1881	281	6	1	B.	Brædi
1882	282	7	2	A.	Arfar
1883	283	8	3	G.	Guldu.
1884	284	9	4	F. E.	Felur Elur
1885	285	10	5	D.	Drottinn
1886	286	11	6	C.	Christni
1887	287	12	7	B.	Blídaz
1888	288	13	8	A. G.	Andar-Grandis
1889	289	14	9	F.	Forðumst,
1890	290	15	10	E.	Eymdir

Ár-tal Christi.	Sól-ars öld stærri	Sól-ars öld minni	Túngl-öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til að minna á Sunnudags-bók-stafi.
1891	291	16	11	D.	Dvína.
1892	292	17	12	C. B.	Canna Bannid
1893	293	18	13	A.	Argir
1894	294	19	14	G.	Glæpa
1895	295	20	15	F.	Flockar;
1896	296	21	16	E. D.	Ecka Drecka
1897	297	22	17	C.	Christi
1898	298	23	18	B.	Bernin
1899	299	24	19	A.	Allopt;
1900	300	13	1	G.	Grandid
1901	301	14	2	F.	Fordumst;
1902	302	15	3	E.	Eymdir
1903	303	16	4	D.	Dvína;
1904	304	17	5	C. B.	Canna Bannid
1905	305	18	6	A.	Argir
1906	306	19	7	G.	Glæpa
1907	307	20	8	F.	Flockar;
1908	308	21	9	E. D.	Ecka Drecka
1909	309	22	10	C.	Christi
1910	310	23	11	B.	Bernin
1911	311	24	12	A.	Allopt;
1912	312	25	13	G. F.	Gódir Fródir

Ártal Christi.	Sólar-öld stærri	Sólar-öld minni	Túngl-öld.	Sunnudags-bókstafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bókstafi.
1913	313	26	14	E.	Erfa
1914	314	27	15	D.	Dýrdar
1915	315	28	16	C.	Crónu.
1916	316	1	17	B. A.	Bestar Aftir
1917	317	2	18	G.	Greidir
1918	318	3	19	F.	Fridar
1919	319	4	1	E.	Eingill;
1920	320	5	2	D. C.	Dáins Céins
1921	321	6	3	B.	Brædi
1922	322	7	4	A.	Arfur
1923	323	8	5	G.	Guldu.
1924	324	9	6	F. E.	Feltur Elur
1925	325	10	7	D.	Dróttinn
1926	326	11	8	C.	Christni
1927	327	12	9	B.	Blída;
1928	328	13	10	A. G.	Andar Grandid
1929	329	14	11	F.	Fordumst;
1930	330	15	12	E.	Eymdir
1931	331	16	13	D.	Dvina.
1932	332	17	14	C. B.	Canna Bannid
1933	333	18	15	A.	Argir
1934	334	19	16	G.	Glæpa

Ár-tal Christí.	Sól-ars-öld stærri	Sól-ars-öld minni	Túngl-öld.	Sunnu-dags-bók-stafir.	Stefja samhendur, til ad minná á Sunnudags-bók-stafi.
1935	335	20	17	F.	Flockar;
1936	336	21	18	E. D.	Ecka Drecka
1937	337	22	19	C.	Christi
1938	338	23	1	B.	Bornin
1939	339	24	2	A.	Allopt;
1940	340	25	3	G. F.	Gódir Fródir
1941	341	26	4	E.	Erfa
1942	342	27	5	D.	Dýrdar
1943	343	28	6	C.	Crónu.
1944	344	1	7	B. A.	Bestar Ástir
1945	345	2	8	G.	Greidir
1946	346	3	9	F.	Fridar
1947	347	4	10	E.	Eingill;
1948	348	5	11	D. C.	Dáins Cáins
1949	349	6	12	B.	Brædi
1950	350	7	13	A.	Árfar
1951	351	8	14	G.	Guldu.
1952	352	9	15	F. E.	Felur Elur
1953	353	10	16	D.	Drottinn
1954	354	11	17	C.	Christni
1955	355	12	18	B.	Blída;
1956	356	13	19	A. G.	Andar Grandid

Ártal Christi.	Sólaröld stærri	Sólaröld minni.	Túngl öld.	Sunnudagsbókstafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudags-bókstafi.
1957	357	14	1	F.	Fordumst,
1958	358	15	2	E.	Eymdir
1959	359	16	3	D.	Dvína.
1960	360	17	4	C. B.	Canna Bannid
1961	361	18	5	A.	Argir
1962	362	19	6	G.	Glæpa
1963	363	20	7	F.	Flockar;
1964	364	21	8	E. D.	Ecka Drecka
1965	365	22	9	C.	Christi
1966	366	23	10	B.	Börnin
1967	367	24	11	A.	Allopt;
1968	368	25	12	G. F.	Gódir Fródir
1969	369	26	13	E.	Erfa
1970	370	27	14	D.	Dýrdar
1971	371	28	15	C.	Crónu.
1972	372	1	16	B. A.	Bestar Astir
1973	373	2	17	G.	Greidir
1974	374	3	18	F.	Fridar
1975	375	4	19	E.	Eingill;
1976	376	5	1	D. C.	Dáins Cáins
1977	377	6	2	B.	Brædi
1978	378	7	3	A.	Arfar

Ártal Christí.	Sólarøld stærri	Sólarøld minni	Túnglaøld.	Sunnudagsbókstafir.	Stefja samhendur, til ad minna á Sunnudagsbókstafi.
1979	379	8	4	G.	Guldu;
1980	380	9	5	F. E.	Felùr Elur
1981	381	10	6	D.	Drottinn
1982	382	11	7	C.	Christni
1983	383	12	8	B.	Blída;
1984	384	13	9	A. G.	Andar Grandid
1985	385	14	10	F.	Fordumst,
1986	386	15	11	E.	Eymdir
1987	387	16	12	D.	Dvína.
1988	388	17	13	C. B.	Canna Bannid
1989	389	18	14	A.	Argir
1990	390	19	15	G.	Glæpa
1991	391	20	16	F.	Flöckar,
1992	392	21	17	E. D.	Ecka Drecka
1993	393	22	18	C.	Christí
1994	394	23	19	B.	Børnin
1995	395	24	1	A.	Allopt;
1996	396	25	2	G. F.	Gódir Fródir
1997	397	26	3	E.	Erfa
1998	398	27	4	D.	Dýrdar
1999	399	28	5	C.	Crónu.
2000	400	1	6	B. A.	Bestar Astir.

K

DACTYLISMI
COMPENDIUM
edur
Fingra-Rímsins
stutt innihald.

Pad fyrsta, sem menn hafa ad læra í Fingraríminu, er ad finna Gyllinital edur Túnglaldar árid; kann pad skjótt ad ské med tilstyrk peirrar uppdtegnu handar, sem stendur í pessum bækling øndverdlega pag. 64. Hefir hún tølurnar á fíngralidunum frá 1 til 19, og par undir stærri tølur 1720, 1740, 1760 o. s. frv.; par fyrir nær pú kastar burt fyrst tveimur peim fyrstu tølum, og sídan 20, svo opt sem pú getur af yfirstandandi 100 ára øldu, eins líka peim øldum sem eptir koma; pá parftu ecki annad ad gjøra enn telja lidina frá peirri 20, 40, 60 eda 80 ára summu sem pú kastar í burtu, til pess ársins, á hvørju pú villt finna Gyllinitalid. Sú minni tala pess lids, á hvørjum pú nemur stadar, løgd vid X í lófanum, sýnir túnglaldar árid: en

verdi þá summan meiri enn 19, þá skal kasta í burtu 19, þad sem eptir verdur er sá vetur aldar sem þú villt finna.

Til dæmis. Jeg vil vita, hvør ad sé vetur túnglaldar Ao. 1741; þarfyrir kasta eg fyrst í burt 17, sídan tvísvarsinnum 20, þad er ad skilja 40, er standa á midlid vísifíngurs; tek svo ad telja 1 á næsta lid þar fyrir nedan, sem er efsti lidur vísifíngurs, þar standa 3 yfir hinni stærri tølu (1760), þeir lagdir vid X í lófanum gjøra 13; þar fyrir er Gyllinitalid edur túnglaldar árid 13 Ao. 1741.

Hin sama er adferdin á øllum eptirfylgjandi árum; les hér um þann 2 kapítula p. 60 sqv.

§. 2. Þegar þú ert nú búinn ad læra ad finna Gyllinitalid á hvørju ári sem þú vilt, skaltu læra þau tøluord, sem merkja Gyllinital sérhvørs árs uppá þína 10 fíngur, nefnilega **Fjórt, þridji, elleft,** eptir 2. Art. p. 75 og nær þad er gjørt, skaltu eptir 3. Art. p. 76 læra ad setja Gyllinitals-termínid rétt nidur á fíngurnar í þann máta, ad þú byrjir **Fjórt** á efsta lid lángafíngurs innanhandar, og

svo sitt atkvædid á hvørjum lid, fíngur eptir fíngur, þar til þú kemur med Fjórd- á effta hnúa litlafíngúrs utanhandar, víkur svo med -i á fremsta lid þumalfíngurs, Tólf á efra lid sama fíngurs, Fyrsti á effta og midlid vísifíngurs, Níu á fremsta lid og toppinum, Seyt á fremsta hnúa, Sjøtti á mid- og effta hnúa. Um þetta allt kantu gjør ad lesa í 3ja Art. p. 76, og sjá af høndinni sem þar stendur p. 78.

§. 3. Þegar þú ert nú ordinn alvanur vid þetta, skaltu kynna þér, hvad mørgum lidum þú verdur ad sleppa vid hvørn mánud, á hvørjum þú vilt finna túngls útsprúnguna; þad kenna þér þessi erindi, sem þú ert búinn ad læra: Jan og Mars tvo féldu frá o. s. frv. Þarfyrir þá þú hefir sleppt svo mørgum lidum sem vísurnar fyrirsegja, skaltu telja frá þeim lid, ad hønum undanteknum, allt á þann lid, á hvørjum Gylliintalid stendur. Talan sem þú hefir þá fengid, sýnir dag mánadarins, hvør helzt vera kann, á hvørjum túnglid springur út.

Til dæmis. Jeg vil vita, á hvørjum

degi Maji mánadar túnglid springur út Ao. 1739. Gyllinitalid 11 þad stendur æfinlega á topp lángafíngurs, þegar talid er til túngls kveikíngar. Nú segja vísurnar, ad þegar túngl eigi ad finnast í Majo, skuli sleppa 4 lidum þeim fyrstu á vísifíngri, þar fyrir byrja eg ad telja 1 á fremsta hnúa sama fíngurs, og lendi med 7 á topp lángafíngurs, hvar ed Gyllinitalid 11 stendur, þar fyrir kveikist túngl æfinlega 7 Maji þegar Gyllinitalid er 11. Sama er adferdin á øllum ødrum mánudunum, eptir, því sem vísurnar segja fyrir, og á øllum ødrum árum túnglaldar; um þetta allt kantu ad lesa 4. Art. p. 79, ef þú þykist ecki nógsamlega skilja þetta.

§. 4. Ef þú gyrnist ad þeckja hlaupár frá almennum árum, þá þarftu ecki ad gjøra annad, en kasta burt af ártalinu, er þú tekur þér fyrir, tveimur fyrstu tølunum, sídan 20 og seinast 4, svo opt sem verdur, verdi þá eckert eptir, þá er þad hlaupár, sem þú hefir auga á; en verdi þad 1, 2 eda 3, þá er þad almennt ár.

Til dæmis. Ao. 1746 kasta eg fyrst í

burtu 17, síðan tvisvar 20, og seinast 4, verða eptir 2, sem sýna, að árið 1745 sé annað frá hlaupárinu. Eins má altíð fara að endrar nær, sjá Cap. III, p. 91.

§. 7. Annað það sérlegasta, sem Fingrarímið kennir, er að finna sérhvørs árs hræranlegar hátíðir; þar til þénar fyrst að vita hvør að sé vetur túnglaldar; þar nærst, hvør að sé Sunnudags-bókstafur þess árs. Um það fyrra er áður búið undirvísun að gjøra; en það seinna, að finna Sunnudags-bókstafinn, kann að ské fyrir hjálp þeirrar aldar, sem hefir í sér 28 ár, og má heita sólarøld hin minni. Sú skyzta aðferð að finna hana er þessi: þú skalt kasta altíð tveimur þeim fyrstu tølum í burt frá ártali Kristi, setja síðan 1 aptur fyrir 1600, 5 fyrir 1700, 9 fyrir 1800, 13 fyrir 1900 og eins mørgum skaltu bæta við sérhvørt ár, af þeim 99, sem koma nærst eptir hvørt áður talið ártal; verði þá summan 28 eða minni, þá er það sólarøldin, en verði hún meiri, þá skaltu kasta 28 í burtu svo opt sem þú getur, það sem þá verður eptir, er sólarøldin. (NB. Það er enn hægra þegar

tólan er mikil ad kasta í burtu 30, en leggja tvo aptur í stadinn fyrir hvørja, vid þad sem yfir hefir.)

Til dæmis. Hvør mun vera vetur sólaraldar Ao. 1739? Jeg kasta í burtu 17, en legg 5 vid resten 39, verda 44, þar af tek eg 30, verda eptir 14, vid hvørja eg bæti 2, í stadinn fyrir 30; verda 16, sem merkir 16da vetur sólaraldar Ao. 1739.

2. dæmi. Jeg vil finna vetur sólaraldar Ao. 1800: kasta í burtu 13, en set 9 í stadinn, því er þad 9di vetur sólaraldar.

3. dæmi. Hvør mun verda vetur sólaraldar 1791? Ad burtkøstudum 17 bæti eg 5 vid 91, verda 96, kasta sídan í burtu þrennum 30, verda eptir 6, þar vid bæti eg 6 (sínum 2ur fyrir hvørja 30) verda 12, er merkja 12ta vetur aldar 1791.

Sama er adferdin hvør 400 ár eptir annad. Altíd skal kasta tveimur þeim fyrstu tølustøfum í burtu frá ártalinu, og setja svo aptur eins margar tølur og ádur er sagt vid hvørn 100 ára flock: 1 vid þann fyrsta, 5

vid annan, 9 vid þann þridja, og 13 vid þann fjórda.

§. 6. Þegar þú ert nú búinn ad finna hvørt ár sólaraldar þad sé sem þú hefir hug á, skaltu byrja ad telja á rót vísifíngurs fram eptir hønum 1, 2, 3, 4 og svo hvørn fíngur eptir annan, bædi á vinstri og hægri hendi, þar til þú lendir med 28 á fremsta lid lánga-fíngurs hægri handar. Einhvørjum lidnum af þessum øllum heyrir til sá vetur sólar-aldar sem þú hefir fundid, þann sama skaltu festa í minni. Sídan skaltu læra þessi stef vel fyrir utan.

Bestar } Greidir Fridar Eingill.
Astir }

Dáins } Brædi Arfar Guldu.
Gáins }

Felur } Drottinn Christni Blída.
Elur }

Andar } Fordumst; Eyradir Dvína.
Grandid }

Ganna } Argir Glæpa Flockar.
Bannid }

Ecka } Christi Børnin Allopt.
Drecka }

Gódir } Erfa Dýrdar Crónu.
Fródir }

Og nær þú hefir stefin lært, skaltu lesa þau uppá fíngralidina, og fara sømu leid og ádur, þegar þú taldir vetur sólaraldar, svo ad þú byrjir med samhenduna Vestar Astir á rót vísifíngurs, og leggir þar eptir sitt ordid hvørjum lid fram eptir, víkir svo aptur á rót lángafíngurs med Dáins Cáins, og svo lid af lid, fíngur eptir fíngur, þar til þú nemur stadar á þeim lid, hvørjum sólaraldar árid tilheyrir; verdi þad tvø samhenduord sem eiga heima á rótunum, þá sýna þau ad þad sé hlaupár, og ad þeir fyrstu stafir í þeim seu Sunnudags-bókstafir þess árs, sá fyrri til Matthías-Messu, 24 Februarii; en sá sídari þadan frá árid út; en sé ordid ecki nema eitt, sem fellur uppá sólaraldar lidinn, þá sýnir þess fyrsti stafur ogsvo Sunnudags-bókstaf síns almenna árs.

Til dæmis. Ao. 1740 finn eg eptir reglunni vera hid 17da sólaraldar, sem á

heima á rót litlafíngurs hægri handar, byrja eg því ad lesa stefin, Bestar Astir, á rót vísifíngurs, og svo út vinstri höndina, sem sídan med samhenduna Sanna Bannid á fyrrteiknada rót litlafíngurs hægri handar; sé eg því hér af, ad 1740 verdur hlaupár, og Sunnudags-bókstafir þá C. B.

Annad dæmi. Ao. 1754 verdur 3ja ár sólaraldar, og situr þad á midlid vísifíngurs vinstri handar. Tek því til ad lesa stefin á sama fíngri, Bestar Astir á rótinni, Greidir á effsta lid, og Fridar á midlid; verdur því Sunnudags-bókstafur F. Ao. 1754.

§. 7. Þessu næst er adgætandi, hvörnin 7 vikudaga-bókstafirnir skulu standa á fíngralidunum; sýnir þad þessi staka:

A, B, C skal hnúum hjá,
Hygg ad því enn frómi,
D, E, F set innan á,
Effst sé G á gómi.

Þad er, A skal standa yfir um þvert á öllum fremstu hnúunum, B á midhnúum, C á effstu hnúum, og þessir þrír eru utan handar; D á effstu lidum öllum, E á midlidum,

F á fremstu lidum, og þessir þrír innan handar; en S skal standa framan á øllum gómunum, ecki einasta á øllum fíngrum vinstri handarinnar, heldur og svo med sama slag á litlafíngri hægri handar. Þetta má fljótlega sjá af uppdregnum høndum p. 142-43.

§. 8. Þad var øndverdlega fyrirlagt í þessu ágripi, hvørnin Gyllinitalid á ad standa um fíngurnar, þegar túngls útsprúngurnar skulu finnast; en hér verdur þad ødruvísi ad setjast enn þá var ráð fyrir gjørt, því Fjórt skal nú standa á efsta lid vísifíngurs, og svo hvad af ødru lid eptir lid, en sídasta ordid Sjøtti, sem gengur af vinstri hendinni, kemst á efsta- og midlid litlafíngurs hægri handar, hvad høndurnar p. 146-47 setja lesaranum klárlega fyrir sjónir. Lesa svo Gyllinitals-ordin Fjórt, Þridji o. s. frv. uppá lidina þar til þú kemur ad þeim lid, sem Gyllinitalid stendur á, þess veturs túnglaldar, á hvørjum þú villt finna hátídirnar. Sídan þarf ecki annad enn byrja aptur á efsta lid vísifíngurs ad telja 18 Januarii, og svo framvegis til Níuviknaføstu. 22 Martii

á sama lid til Páska=dags, og 10 Maji til hvítasunnu, og þad allt á Gyllinitals=lidinn; talan, sem þar verdur, merkir hátídar daginn í mánudinum, ef Sunnudags=bókstafurinn stendur á sama lid; en ef ecki, þá skal telja áfram, þar til Sunnudags=bókstafurinn verdur fyrir; talan, sem þá er ordin, sýnir þér dag mánádarins, uppá hvørn hátídin fellur, hvørt sem vera kann Níuviknafasta í Januario eda Februario, Páskar í Martio eda Aprili, ellegar Hvítasunna í Majo eda Junio; skal altíd sleppa 31 fyrir fyrra mánudinn hér taldan, þad sem yfir hefir sýnir dag seinna mánadarins, sem hátídina ber uppá.

NB. Þess verdur ad gæta einasta um Níuvikna Føstu, og þad þó ecki nema á hlaup=ári, ad ef Gyllinitalid og fyrra Sunnudags=bókstafinn ber uppá sama lid, þá skal telja á sama lid næsta fingurs (þad er ad bæta 7 vid).

1. Dæmi uppá Níuvikna Føstu.

Ao. 1739 er Gyllinitalid 11, þad finn eg á topp vísifingurs, en Sunnudags=bókstafurinn verdur D, sem situr á efstu lidunum innan=

handar; tel því 18 Januarii á efsta lid vísifíngurs, þar sem eg byrjadi Fjórt, 19 á midlid, 20 á fremsta lid, 21 á toppinum, og med því þar er ecki Sunnudags-bókstafurinn D, tel eg þángad til eg finn hann á efsta lid næsta fíngurs; er þá talid ordid 25, sem merkir, ad Níuvikna Fasta komi þann 25 Januarii Ao. 1739.

2. dæmi uppá Níuviknaföstu.

Ao. 1744 vil eg finna Níuviknaføstu, Gyllinitalid 16, sunnudags-bókstafir E, D. Jeg byrja Fjórt á efsta lid vísifíngurs, sem endrar nær, og finn ad Sext (sem er Gyllinital árs míns) situr á midlid lángafíngurs; tel því lidina eptir á vísifíngri, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24. Á efsta lid lángafíngurs 25, og á midlid 26, hvar eg lendti fyrr med Sext; nú þó ad Sunnudags-bókstafurinn E sé á þessum sama lid, þá samt, af því þetta er hlaupár, tel eg á midlid baugfíngurs, þar er 2. Februarii, því Januarius endast med lángafíngri; kemur því Níuviknafasta 2. Februarii Ao. 1744. Fleiri dæmi má sjá hér uppá Cap. VII, Art. 2, p. 151 sqv.

Dæmi uppá Páskakomu sama ár.

Adferdin er rétt hin sama sem er fyrirlögd í Níuviknaføstu leitinni, nema þar sem þá var tekid til á efsta lid visifíngurs ad telja 18. Januarii, þar skal nú byrja ad telja 22. Martii (því þad eru fyrstu Páskar) og verda því 30 á Gyllinitals sætinu, sem er á midlid lángafíngurs; en med því þar er ecki sá sídari Sunnudags-bókstafurinn D, tel eg lengra, og sleppi Martio, undir eins og fremsta lid sama fíngurs, en tel 1. Aprilis á toppinum, 2, 3, 4 upp eptir hans hnúum, og 5 á efsta lid baugfíngurs, þar er D. Ber því Páska dag uppá 5. Aprilis Ao. 1744.

Viljir þú fá fleiri dæmi uppá Páska, þá les þáu Cap. VII, pag. 155 sqv.

Dæmi uppá Hvítasunnu sama ár Ao. 1744.

Jeg segi þá: 10di Maji á efsta lid vísifíngurs, 18 verdur á Gylliniatalinu Sext, en 24 þegar komid er á Sunnudags-bókstafinn D. Þar fyrir kemur Hvítasunna þann 24da Maji Ao. 1744.

Annad dæmi uppá Hvítasunnu.

Ao. 1742 er Gyllinitalid 14. Þar fyrir

er ecki lángt ad telja: 10 byrjast á Gyllinitalinu Fjórt, svo væri Sunnudags-bókstafurinn D, þyrfti ecki lengra ad fara; en nú fyrst hann er G verdur ad telja uppá toppinn 11, 12, 13, kemur því Hvítasunna 13 Maji Ao. 1742. Dæmin uppá Hvítasunnu fleiri sjást Cap. VII, pag. 158 sqv.

§. 9.

Ad vita, hvørjum degi mánadar og viku sérhvør Messudagur, sem nockud umvardar, tilheyrir.

Þar til verdur ad kunna 12 vísur, eptir tølu mánada ársins, hafa þær svo mørg adkvædi í sér hvør ein, sem dagarnir eru í hvørjum mánudi, og byrjast á sømu bókstøfum og mánudirnir: vísurnar má lesa í sjálfu ríminu Cap. VIII, Art. 1, pag. 161 sqv.

Þegar þú villt nú vita, uppá hvørn dag mánadar og viku einhvør messan sem vísurnar um geta fellur, þá skaltu lesa þá vísu sem messuna í sér innibindur uppá fingurnar, med þad slag, ad þú byrjir hana á þeim sama lid sem hennar fyrsti bókstafur eptir Cap. VI,

pag. 142. tilheyrir, á vísifíngri, og látir svo sitt atkvædi falla uppá hvørn lid, fyrst vísifíngursins innan og utan handar, sídan hvørs af ødrum, þar til þú kemur ad þeim messudegi er þú villt finna, þann lid skaltu hugfesta; telja svo lidina þángad, þadan frá er þú byrjadir ad lesa, þá sést hvør dagur mánadarins þad er.

Til dæmis. Jeg vil vita hvørn dag Januarii Páls-Messa er, byrja því ad lesa hans vísu, Ar nýtt hóf Janus o. s. frv. á fremsta hnúa vísifíngurs utan handar, því þar er sæti bókstaffsins A, sem byrjar vísuna, og læt sitt atkvædi fylgja hvørjum lid fram eptir, fíngur eptir fíngur, og þegar eg er kominn uppá effsta hnúa litlafíngurs med ordid En, vík eg yfir á effsta lid litlafíngurs hægri handar, og þar kemur nidur adkvædid Pál, sem merkir Páls-messu; þessum lid gleymi eg ecki, en sný aptur til ad telja lidina, og med því þad eru 25 lidamót af fremsta hnúa vísifíngurs, hvar eg tók til ad lesa, allt á þennan effsta lid litlafíngurs hægri handar, þar eg lendti, þá er audsláttad þar af, ad Páls-messu ber altíd

uppá 25 Januarii. Nú sem eg gæti frámar ad, uppá hvørn dag vikunnar greind Messa (edur hvør ønnur) falli á einhvørju ári, þá er ecki annad ad gjøra, en gæta ad á hvørjum fíngurs lid þess sama árs Sunnudags-bókstafur standi, sé Messan þar þá ber hana uppá Sunnudag, en ef ecki, þá skal telja dagana áfram allt á lid messunnar.

Til dæmis. Ao. 1737 er Sunnudags-bókstafur F, sem situr á fremsta lid innanhándar; þadan tel eg vikudagana: Mánudagur (á toppinum) Pridjudagur (á fremsta hnúa) Midvikudagur (á midhnúa) Fimtudagur (á efsta hnúa) Føstudagur (á efsta lid sama fíngurs innanhandar) þar fyrir med því Páls-messu bar uppá efsta lid innanhandar, þá er hún á Føstudag Ao. 1737, af því Sunnudags-bókstafur er F. Sama adferd heyrir til øllum Messum og merkidøgum, árid um kríng, nær madur vill vita hvørjum degi mánadar þær séu tileinkadar, og uppá hvørn dag vikunnar þær falli.

§. 10. Um Intervalla.

1. Hvad margir verdi Sunnudagar eptir Trinitatis.

Svo opt sem Páskar falla uppá einhvørn af 5 þeim fyrstu lidum vísifíngurs, svo opt verda Sunnudagar eptir Trínitatis 27; falli Páskadagur uppá einhvørn af 7 þeim nærstu lidum þar eptir, allt á fremsta hnúa midfíngurs, verda þeir 26. Verdi Páskadagur á 7 lidunum þar eptir, allt á fremsta hnúa baugfíngurs, þá verda 25; þadan og á fremsta hnúa litlafíngurs 24; þadan og á fremsta hnúa litlafíngurs hægri handar 23; en falli hátídin uppá midhnúa eda efsta hnúa sama fíngurs, þá verda einasta 22 Sunnudagar eptir Trínitatis.

2. Ad vita hvad margir verda Drottins dagar eptir Prettánda.

Þegar Níuvikna Føstu ber uppá 3 þá fyrstu lidi vísifíngurs, þá verdur Sunnudagurinn ecki nema einn; en beri Níuvikna Føstu uppá topp vísifíngurs, allt á fremsta lid midfíngurs innanhandar, þá verda þeir 2; beri hana uppá topp midfíngurs, allt á fremsta lid

baugfíngurs, þá verda þeir 3; en ef hún fellur uppá topp baugfíngurs, allt á fremsta lid litlafíngurs, þá verda 4. Falli Níuviknafasta uppá topp litlafíngurs vinstri handar, allt á fremsta lid litlafíngurs hægri handar, þá verda þeir 5. Ad sídustu, ef Sunnudaginn í Níuvikna Føstu ber uppá eitthvørt af fjórum þeim sídustu kennimerkjum litlafíngurs hægri handar, þá verda þeir 6.

Registur.

Horologium Islandicum

eda

Eyktamörk íslendsk.

Mikil er gæzka og þolinmædi Guds, sem alla hluti hefir skapad vegna mannsins, og heldur þeim ogsvo vid magt enn í dag honum til góda; á medal annars hefir hann prýdt festínguna med tveimur stórljósum yfrid fögrum, Sólu og Túngli, til ad lýsa Jardar-kríngluþni, skilja daginn frá nóttunni, og gefa teikn, tíma, daga og ár.

Af íhugan svoddan Guds dásemda orsakast eg ad færa í letur mína þanka um Eyktamørk hér á landi, sem og deilíngu dags og nætur, er hafa sinn uppruna af sólarinnar rás frá austri til vesturs, og þadan aptur ígegnum þad nedra himinhvolf. Svoddan Eyktamørk

eru eigi, svo eg viti, brukud hjá framandi þjódum, og er þad ecki ad undra, því þær hafa gnægd af þeim verkfærum sem þannig eru tilreidd, ad þau sýna jafnvel smálega parta dags og nætur, svosem eru: tímagløs, sólskífur, stundaklukur, Compásar og ønnur þvílík Instrumenta, hvør ecki er ad finna hjá oss velflestum hér í landi, og kunnum því ecki ad vita grant hvad tímanum lídur; engu ad sídur hefir gæzka Guds svo fyrir séd, ad vér skyldum ecki aldeilis verda várhluta þvílíkrar þeckíngar, heldur ødlast svo mikid skynbragd á tímans pørtum, sem hjálpa kynni til ad útrétta vor embættisverk skickanlega, því vorir formenn hafa fyrir ljós náttúrunnar fundid þau rád, ad setja Eyktamørk í kríngum hvørn bæ, og meta af þeim tímans parta og stundir eptir gángi sólarinnar á hvørjum degi, einnin túngls og stjarna á náttarþeli. Adurenn eg gjøri framar skýrslu á tédum eyktamótum, verd eg ad tala um ásigkomulag dags og nætur og þeirra sundurdeilíng. Dagurinn reiknast almennilega med tvennu móti.

1) Er Dies Naturalis, edur náttúrlegur

dagur, sem hefir í sér 24 stundir, byrjast hjá oss á midnætti og endast í sama mund.

2) Dies artificialis edur handverks-dagur, svo kalladur fyrir þá grein, ad hann med sinni birtu er hvørjum handverksmanni nærsta hagkvæmur til ad framkvæma vel og trúlega verk sinnar kallanar; varir þessi dagur á øllum tímum ársins frá uppgaungu sólar allt til hennar nidurgaungu, og er þessvegna misjafnlega lángur, eptir því sem hallandinn er mikill beggjamegin vid Æqvatorem á Sphæra cœlesti, edur himinsins holhnetti. Í sudurálfu heimsins undir og nærri Bruna-reiminni reiknast hann mikinpart altíd eins lángur, hér um tólf tímar, stundum lítid meira, stundum minna, eptir því sem sólin víkur til nordurs edá sudurs frá jafndægra-línunni; en hér vid þad nyrdra kuldabelti er hans mismunur ærid stór, svoad á midju Íslandi, þar sem Poli-hæd er 64 Gradus, finnst hann ad vera stundir 20, mín. 24, þegar sól nær Krabbamerki, en ecki nema vel hálf fjórda stund um skammdegi. Þar fyrir høfum vér aungva naudsýn til, og kunnum ecki heldur, vegna þessa dags mjøg misjafnrar

L

lengdar, ad meta hann hér á landi af fólar- innar dvøl fyrir ofan Horizontem, eins og þeir ed búa sudur í løndum, hvar hann er, undir Sphæra recta, hartnær altíd eins lángur; heldur megum vér gánga eptir tilvísan kóng- anna Olafs og Magnúsar í Christindóms bálki Gulaþíngsbókar hinnar gømlu, og telja hann frá Ottu til Náttmála, það eru 18 tímar; þar svo stendur: Pát er nú því nærst, at hinn siaunda dag hvern er heilagt oc kaullum vier þann Sunnu- dag, enn þvíat Dagur fyri scal heilagur at None, þat er Pridiungur livir Dags, og Maina Nott til Hana-Ottu. Einn mikilsháttar madur hér á landi og hinn gløgg- vasti í øllu íslendsku Antiqviteti, hefir gjørt sér stóra mædu fyrir skýríngu þessarar greinar, en getad þó ecki, ad minni meiníngu, fundid hennar réttan skilníng; hefir því vissulega oll- ad hans Concepta Opinio, edur húgfest mein- íng um nídurradan dagsmarkanna hér vid nordrid, sérdeilis um Eyktarstad, hvørja sína meiníng hann vill gjarnan med mindug- leika Gulaþíngsbókar styrkjast láta; en það

mun hvør einn gætinn madur sanna, sem les þessa grein, ad svo framt hún ecki er med valdi færd afvega, og fær ad halda sínum rétta Significatu, þá verdur mitt mál med henni upplýst og styrkist nógsamlega. Hana-ótta, (sem er takmark þridju stundar eptir midnætti) segja kóngarnir vera skuli endir næturinnar; hvar af sjá má, ad á náttmálum, þrem stundum fyrir midnætti, hafa þeir viljad nóttin skyldi byrjast, verdur hún þá alls 6 stundir; frá náttmálum til nóns, ef talid er aptur á bak, reiknast 6 stundir, en frá nóni til óttu 12, sem gjøra tvo þridjúnga þess dags er kallast Artificialis, og skulu, eptir Gulaþíngsløgum, vera lidnir á nóni, þegar Þvottdags-helgin byrjast, sú er varir þar eptir þann þridja, (sem ogsvo hefir í sér 6 tíma) allt til náttmála, á hvørjum nóttin hefst, svo sem ádur er sagt. Þetta er réttur og eiginlegur skilníngur þeirrar málsgreinar, sem eg hefi allegerad úr Gulaþíngsløgum, af hvørri menn kunna fyrir víst ad segja, hvad lángur Dies Artificialis eigi ad haldast hér nordarlega í Evrópa á øllum tímum ársins. Af þessu er

audsært, ad ødruvísi hafa fornaldarmenn hér vid nordrid reiknad handverksdaginn, enn þeir ed búa á midju stræti veraldar, og er þad vel til fundid, vegna mismunar sólargángsins þar og hér á hvørutveggju. ársins misserum. Þad eg hefi nú framfært úr kirkjuløgum fornaldarmanna svarar og mikid vel verkstundum vorum, þegar mestar eru annir; einnin þessari reglu, ef rétt er skilin: Sól skal um sumar ráda, en dagur um vetur; því nordur undir Gradum Elevationis Poli 59 kemur ecki sól upp vid Krabba fyrrenn undir Ottu, og gengur til vidar ad lidnum náttmálum. Dagurinn sem eg fyrri umgat, tekinn í rúmri merkíngu fyrir Nychthemeron (dag og nótt tilsamans), skiptist I. í tvo parta, af hvørjum sá eini kallast nótt, annar dagur; gjørist sú deilíng med tvennu móti: fyrst Naturaliter, eptir eiginlegum skapnadi himinhvolfanna og sólarinnar rás þar í gegnum; hvør dagsins helmíngaskipti almennilega hafa brúkud verid fyrst hjá Gydíngum, sem kalla þann eina part eptir skriptarinnar tilvísan Kvøld, en annan Morgun, Gen. 1, og sídan hjá ødrum þjódum

um allan heiminn; byrjast þá dagurinn á midjum-morgni, þegar sól er í fullu austri, og varir til midaptans Kl. 6 eptir middag; þar hefst nóttin, og nær þángad sem dagurinn byrjadist, fylgir svo annar helmíngur morguns og aptans deginum, en annar nóttunni. Þessi deilíng er bygd á gódum grundvelli, sem er Æqvator, edur Jafndægra-hríngurinn; því þegar sólin er ad fara yfir samkomur hans og Dýrahríngsins haust og vor, þá upplýsir hún í 12 tíma þad efra hvolfid yfir vorri adskilnadar-línu, og adra 12 hleypur hún um þad nedra, sem er hulid fyrir vorum augum. Þarnæst Oeconomice, eptir búskáparhætti hér á landi, svo sem formønnum vorum hefir samankomid; hefst þá dagur á dagmálum, þegar sól er í landsudri, Kl. 9, og endast vid náttmál í útnordri; þá byrjast nóttin, og heldur vid um 12 stundir, allt til dagmála. Eptir þessari nidurradan fylgir allur morguninn nóttunni, en allt kvøldid deginum; hafa vorir forfedur viljad brúka svo skacka dægradeilíng vegna búskapar-hátta landsins, því ádur enn almennt er gengid til verka sumardag hljóta

menn mørgum umsvifum ad gegna, bædi í því ad reka heim búsmala, líka ad heimta nyt af honum, svo þar meiga jafnvel gánga til 3 stundir; þar fyrir, ef almennileg dags þjónusta skyldi byrjast á midjum morgni, þá mættu uppistødur vera nærsta tidlegar, þá mættu og þau sídari búverk gjørast á midjum aptni, svo jafnar yrdu hættur; en þær yrdu þá heyønnum til baga og nidurdreps, því þá mættu gridkonur eptir mjaltir aptur til heyverka, fyrrenn til hvílu gengi.

II. Skiptist sá náttúrlegi dagur hjá oss í fjórdúnga jafulánga, svo hvør einn hefir í sér tvær eyktir, eda 6 stundir; sá fyrsti kallast nótt, sem byrjast á náttmálum Kl. 9 eptir middag, varir í 2 eyktir, og nær til óttu, Kl. 3 eptir midnætti. Annar eins lángur kallast morgun, byrjast á óttu og endast á dagmálum Kl. 9. Sá þridji ber fulla rentu med nafni, og kallast dagur; hann hefir og svo í sér 2 eyktir eda 6 stundir; hefst á dagmálum Kl. 9 og endast á nóni Kl. 3 eptir middag. Sá fjórdi kallast aptan edur kvøld, hefst á nóni, og endast á náttmálum Kl. 9. Þetta er sú

fjórhlutada dagsins deilíng, sem frá alddbli hefir hér í landi brúkud verid, og eg ætla nú sé rétt talin; røk þar til eru þessi: fyrst nøfnin sjálf, sem af fornaldarmønnum hafa uppá þessa fjórdúnga dagsins sett verid, þau bera vitni bædi um lengd og takmørk þeirra. Midurmorgun kallast communi consensu þá Kl. er 6, því þá er morguninn hálfnadur, hlýtur því ad hafa eins margar stundir til beggja hlida, hvaraf augljóst er, ad Otta er hans takmark ad nordan, en dagmál ad sunnan. Eptir morguninn kemur dagurinn; hans byrjun sýnir eyktarmarkid Dagmál Kl. 9, því þá hefst hann eptir þessum reikníngi, er hálfnadur um Middegi Kl. 12, og endast á Nóni. Ad lidnum deginum byrjast aptaninn, sem varir í 2 eyktir, og endast á Náttmálum, því heitir Miduraptan þegar Kl. er 6, ad þá eru lidnar af hønum 3 stundir, og eptir ádrar 3. Þessi aptans byrjun lídur ecki mótmæli, því hún er svo ad segja bodin í Mósis løgum, þar sagt verdur (Ex. 12) ad Mincha, edur daglegt matoffur skyldi gjørast á milli tveggja aptna, sá fyrri svarar nóni, enn sídari

midjum aptni vorum, eptír því sem flestir af Gydínga-meisturum kenna; hefir svo þessi sidvenja færst nordureptir, og er almennileg enn í dag hjá þeim Cathólisku, sem byrja þvottdags-helgina med aptninum á Nóni. Sá fjórdi partur dagsins heitir Nótt, um hvørrar upphaf þess sídur er efandi, sem eyktarmarkid Náttmál er ljósara vitni þar til, þá Kl. er 9 eptir middag. Hún varir 2 eyktir edur 6 tíma, er hálfnud á Midnætti og endast á Ottu.

Eptir þessum fjórdúngaskamti svarar nafn dagsins sjálfum honum nærsta vel, svo sem ádur er sagt, því hann er á øllum tímum ársins bjartur um þær heimsins álfur sem eru á millum hjólgadds-hrínga; nóttin gengur honum einnin nærst í því ad bera nafn eptir rentu, þar hún um hálft árid, medan sólin dvelur fyrir sunnan línuna, og jafnvel lengur, er altíd dymm frá náttmálum til óttu, og því segir Kristin-rettur í Gulaþíngs bókar 16 Cap. svo sem ádur er umgetid, ad helgin skuli vera frá nóni á Laugardaginn (þegar þridjúngur lifi dags) allt til hana-óttu, ad lidinni máná.

nótt. Eins líka eitt eldgamalt rím íslenzkt, sem undir höndum hefi, það reiknar þessa dagsins fjórdúnga eins lánga hvørn fyrir sig og ádur er sagt, en lætur annan helmíng kvöldsins og morgunsins, eins og Júdar og Rómverskir, fylgja nóttinni, en annan deginum, svo mælandi: sá fyrsti partur þess náttúrlega dags er frá 9du stundu nætur til 3ju stundar dags; annar frá 3ju stundu dags til 9du stundar dags; þridji frá 9du stundu dags til 3ju stundar nætur; sá fjórdi frá 3ju stundu nætur til 9du stundar nætur. Í þridja máta styrkir mitt mál í þessu Praxis annara þjóda, sem skipt hafa deginum í 4 parta, alla jafnlánga: svosem Gydíngar, þótt þeirra sundurdeilíng hitti ecki sömu lidi og vér, því þeir hófu þann fyrsta partinn med sídara aptni, það er, sólarinnar nidurgángi, og héldu til midrar nætur; annan reiknudu þeir frá midnætti til þess sólin upprann; þridja þar frá til middegis, og fjórda til sólsetnrs.

III. Skiptum vér deginum eptir tölu höfudáttanna og þeirra sem standa midt á milli

þeirra í 8 Parta eda Eyktir, sem ecki byrjast þó med áttunum, heldur á þeim midjum. Deiling og upptök áttanna, hvörrar fyrir sig, höfum vér eptir þeirri anleidíngu sem biskuparnir Þorlákur og Ketill gefa oss í sínum Kristinrétti, hvar þeir med skýrum ordum leida í ljós Nordur-áttarinnar takmörk á þennan hátt: Það er Nordurátt, segja þeir, þegar Sólin er komin í beggja Ætt, Nordurs og Utnordurs, ok til þeß uns hún er komin í beggja Ætt, Nordurs og Landnordurs. Svo hefir þá Nordur-áttin í sér þrjár stundir: hálfa adra fyrir og hálfa adra eptir midnætti; þá tekur vid Landnordurs-átt, og nær til þess Kl. er hálfgengin 5, sídan Austur-átt, þá Landsudurs-átt, sídan Sudur-átt, þá Utsudurs-átt, þar eptir Vestur-átt, og seinast Utnordurs-átt; allar eins lángar hvör fyrir sig: áttundi partur af Sjóndeildarlínunni, og er sólin ad gánga yfir sérhvörja átt í 3 tíma, en yfir allar í 24. Ecki geta nú eyktirnar haft sömu takmörk og áttirnar, þó hvör ein svari þremur stundum, því þær eru partar dagsins og hljóta því ad byrjast og

endast med hønum, en hann hefst í midju ríki Nordur-áttar. Sérhvør eykt hefir sitt heiti, annadhvørt af því marki sem hún byrjast á eda endast. Nøfn þeirra eru þessi, sem forn-aldar menn hafa þeim gefid: hin fyrsta heitir **Midnætti**, ønnur **Otta**, þridja **Midurmorgun**, fjórda **Dagmál**, fimta **Midmunda** (**Middegi**), sjøtta **Nón** (fordum **Eykt**), sjøunda **Miduraptan**, áttunda **Náttmál**. Þessi eyktaskipti hafa og svo brúkud verid hjá Gydíngum laungu fyrir híngadburdinn, einnin hjá Rómverskum sídan þeir tóku vid Kristni, en vorir forfedur hafa fært þau í Heidindóminum med túngunni burt úr Austurálfunni híngad í Nordrid; þád sýna nøfnin í fornum frædum: **Eykt**, **Otta**, **Dagmál** o. s. frv. Gydíngar, sem byrjudu daginn med sólsetrinu, kølludu þá fyrstu eykt frá midjumaptni til náttmála **høfudvakt**, því hún var hin fyrsta og svosem høfud **vaktanna**; adra kølludu þeir **midvakt**, er nádi til midrar nætur; þridju **midnættis-vakt**, frá midnætti til óttu; fjórdu **morgun-vakt**, sem endast á midjummorgni, og þá var nóttin úti hjá þeim. Tédum nætur-eyktum

hafa ogsvo verid gefin ønnur nøfn, sem er: **kvøld, midnætti, hanagal, morgun**; því svo segir vor Herra hjá Lúc. 13. v. 35: **Þér vitid ecki nær Herra húsßins kemur, hvørt hann kemur ad kvøldi, eda midnætti, eda þegar haninn galar, eda ad morgni.** Deginum skiptu Gydíngar ogsvo í fjórar eyktir: Fyrsta hét **morgunstund**, ønnur **þridja stund**, þridja **sjøtta stund**, fjórda **níunda stund**; hvør eykt hafdi nafn af seinustu stundu fyrirfarandi eyktar; og svosem seinasta vakt næturinnar var kend vid morgun, af því hún nádi allt til morgunsins, svo var og fyrsta eykt dagsins kend vid sama tímans púnkt, því hún byrjadist á hønum; en fyrir morgun skilst uppkoma sólarinnar í jafndægrunum, og því stendur svo Marc. 16. v. 2. ad konurnar hafi komid til grafarinnar snemma morguns, um sólar uppruna. Af þessum þriggja stunda eyktum Gydínganna hafa og einnin þær Canónisku stundir sinn uppruna, hvørjar brúkadar voru hér á Íslandi fordum af múkunum í Páfadóminum, og brúkast enn í dag hjá þeim Cathólisku. Þeim er háttad

med samaslag og vorum eyktum, taki eg til ad reikna þær undir eins og Diem Artificialem, edur handverksdaginn, sem byrjast hjá þeim Pápisku eins og Gydíngum, þá sól er í fullu Austri; þá hefst hin fyrsta á midjum-morgni og heitir fyrsta stund; önnur á dagmálum og kallast þridja stund; hin þridja á middegi, nefnist sjötta stund; fjórda á nóni kallast níunda stund; og þá er eptir þeim reikníngi handverksdagurinn úti. Sídan byrjast fyrsta eykt næturinnar á midjum-aptni og nefnist Vespertinum (sc. officium) edur kvöldþjónusta; önnur á náttmálum, kallast Completorium edur Hora Completorii, þad er fullkomnunar stund, því helgiþjónusta þess náttúrlega dagsins, er tók til á fyrirfarandi midnætti, er þá fullkomnud; þridja byrjast á midnætti og nefnist Nocturnum, þad er nætur-þjónusta edur tídir; sú fjórda med Ottu, kallast Matutinum, þad er morgunþjónusta. Allar þessar eyktir, svo vel Gydínga sem Katholiskra, eru aldeilis samhljóda vorum eyktum, sem ádur er umrædt, bædi ad lengd og takmörkum; einasta er nockud athugaverdt

um þá sem byrjast á nóni, svosem annarstadar mun sagt verda. Nú er ad gjøra grein á því, sem ádur er áhrært, hvørnin ad vorir forfedur hafa med eyktamørkum fundid veg til þess ad vita hvad tímanum lidi, bædi nótt og dag, þegar loptid væri skýa lítid og himintúnglin sæist. Þeir hafa skipt fyrst sjóndeildarhríngnum, sem adgreinir fyrir vorum augum himin og jørd, í átta jafna parta, med einum átthyrníngi edur ødru verkfæri sem þar til hefir þénad, þegar þeir hafa verid búnir ad finna middágs-línuna; hafa svo tekid í akt þá hnúka og hædir, hóla og dældir, axlir, borgir, stapa, vørdur, skørd, fell og ønnur þvílík mid og merki, í kríngum hvørn bæ, er med sinni Situation edur afstødu hafa þénad vel til þess, ad vera eyktanna merkipláts; gefid sídan þá reglu, ad þegar sólin og ønnur himintúngl stædi þrádrétt uppyfir því og því merki, þá skyldi þar af metast, eins og ødrum Compas edur sólskífu, hvad lángt í hvørt sinn á tímann lidid væri; annars er þad ecki svo audvelt á náttarþeli ad uppgøtva hans parta af gángi túngls og stjarna, þótt í heidríkju sjáist, svo

sem af rás sólarinnar á medan hún er yfir Horizonte, því það sem túnglinu munar til austurs á hvørjum degi, meira enn sólunni, það verdur áltíd ad takast í akt, ef menn skulu geta nærri af þess komu til Eyktarmarkanna það framordid muni vera. En það er altíd vel merkjandi, ad sá sem vill mida sólina, eda túngl og stjørnur vid eyktastadina, hann verdur ad standa nálægt arinhellu þess bæar sem dagsmørkin heyra til. Ef ødruvísi skedur, þá gjørir Parallaxis reikníng stundanna óriktugan, og það því framar, sem sá er lengra í burt frá søgdum stad er tímans púnkt vill finna. Þetta sem nú hefi eg skrifad um dagsins hnífjafnar eyktir, og bevísad bædi med nøfnum þeirra sjálfra og líka sidvenju annara þjóda, er til þess ad sýna, hvad fráleit ad sé þeirra meiníng, sem halda ad forfedur vorir hafi skipt degi og nóttu í átta misjafna parta, af hvørjum sumir hafa í sér þrjár stundir, sumir hálfa fimtu. Hvad skyldi fornaldarmønnum hafa gengid til þess, ad brúka þá dagsins deilíngu, sem bædi er óhentug búnadarháttum vorum, og þarmed órímileg og ecki samkvæm

neinna annara landa sidvenju? Jøfn skipti dags og nætur eru allstadar brúkud hjá framandi þjódum, hvørt sem partarnir kunna ad vera stórir eda smáir.

Nú svo þetta allt kunni ad verda ljósara, þá læt eg hér medfylgja hrínglagda fígúru af hvørri útþryckilega má sjá bædi áttamótin, eyktamørkin og dagsins ennþá stærri og smærri sundurdeilíngu. Stundirnar eru teiknadar í þeim yzta hríng, en eyktirnar í þeim innsta.

NB. Þad bid eg gódfús lesari athugi, ad þad sem í hér settri fígúru er teiknad útan til vid yzta hrínginn um deilíngu dags og nætur, morguns og aptans, á heima hjá vorum handverksdegi, eptir Gulaþíngs-løgum, sem byrjast á óttu, en ecki þeim náttúrlega, sem hefst á midnætti og endast á midnætti; ecki heldur á þad heima hjá búskapardegi vorum, hvør ecki varir nema 12 stundir frá dagmálum til náttmála, þvi þá tekur nóttin vid og varir til dagmála.

